

Turvarievusta perinneäitiin: sidokset äitien ja aikuisten lasten välillä

Maiju Saarreharju
0278366
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Kevät 2021

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Turvarievusta perinneäitiin: sidokset äitien ja aikuisten lasten välillä

Tekijä: Maiju Saarreharju

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiologia

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma X Lisensiaatintutkimus

Sivumäärä + liitteiden lukumäärä: 103 sivua + 2 liitettä

Vuosi: 2021

Abstrakti:

Tutkielmassani tarkastelen äitien ja heidän aikuisten lastensa sidoksen ylläpitämistä käytännöissä. Perhesosiologian ja äitiystutkimuksen kenttiin kiinnittyvän tutkielmani keskeisinä ja analyysia ohjaavina käsitteinä ovat sosiaalinen sidos, eritoten äidin ja lapsen välinen sidos, sekä perhekäytännöt, joita tulkiten David H. J. Morganin määritelmään pohjautuen. Osana perhekäytäntöjä tarkastelen myös äidin ja lapsen väliseen suhteeseen liitettyjä diskursiivisia käytäntöjä. Aineistoinani ovat *Helsingin Sanomien Nyt-verkkoliitteen* ja toimittaja Reetta Rädyn verkkokyselylomakkeella keräämä Äitinä aikuiselle 2000 -kyselyaineisto, jossa on 189 aikuisen lapsen äidin vastausta, sekä itse samoin verkkokyselylomakkeella keräämäni Äitinä aikuiselle 2019 -aineisto, johon sain yhteensä 33 vastausta. Analysoin aineistoja laadullisen sisällönanalyysin keinoin, mutta käytän hyväksi myös joitakin määrällisen tutkimuksen elementtejä, kuten osuuksien ja vastaajamäärien kvantifiointia sekä osuuksien havainnollistamista kaavioiden avulla. Analyysissa käyn läpi sidoksen ylläpitämisen käytäntöjä yhteydenpidon ja avustaminen näkökulmista – nämä valikoituivat analyysin kohteiksi erityisesti toiminnan vuorovaikutteisen luonteen vuoksi. Lisäksi lähestyn sidoksen ylläpitämisen diskursiivisia käytäntöjä tarkastelemalla äitien merkityksiä aikuisille lapsilleen sekä nostamalla esille sidoksen koettelemisen tilanteita tarkoitukseni tuoda sidoksen, sen ylläpitämisen ja sen korjaamisen käytännöt näkyviksi tilanteissa, joissa sidoksen katkeaminen voisi olla mahdollista. Tulosten mukaan uusi teknologia ei ole tasoittanut eroja yhteydenpidon tahdissa lähellä ja kauempana asuvien lasten välillä. Äitien vastauksissa maantieteellinen läheisyys näkyy kaikin puolin tiiviimpänä yhteydenpitona ja kasvokkaista yhteydenpitoa arvostetaan muita muotoja enemmän. Taloudellista apua tarjotaan erityisesti korkean sosioekonomisen aseman perheissä, joiden lapset ovat itsenäisen elämän alkutaipaleella etulyöntiasemassa ikätovereihinsa verrattuna. Eritoten opiskelulle aikuisille lapsille annetaan apua avokätisesti mutta vain silloin, kun siihen on mahdollisuus taloudellisen tilanteen ja etäisyyden puitteissa. Vastaukset eivät juuri haasta äitiyden normeja, mutta niiden kautta voi tarkastella syitä, jotka johtavat sidoksen koettelemiseen. Analyysista nousee esiin kolme äitiyden ideaalityyppejä, joista jokaiselle on ominaista tietyt sidoksen toiminnalliset ja diskursiiviset ylläpidon muodot.

Asiasanat: äitiys, perhekäytännöt, sosiaalinen sidos, laadullinen sisällönanalyysi, perhesosiologia

Sisällys

Sisällys.....	3
Kuviot.....	5
1 Aluksi.....	7
2 Aikaisempaa tutkimusta aiheesta.....	9
2.1 Perhesosiologian muuttuva perhe.....	11
3 Tutkielman pääosassa: sosiaalinen sidos.....	13
3.1 Sosiaalinen sidos sosiologisena käsitteenä.....	13
3.2 Sosiaalinen sidos äidin ja aikuisen lapsen välillä.....	16
3.3 Käytäntöteoria tapana hahmottaa perheenjäsenten välistä sidosta.....	19
3.4 Sidoksen ylläpitäminen käytännöissä.....	22
4 Tutkimuskysymykset.....	23
5 Tutkimusmenetelmät: mitä olen tehnyt, miksi, mille ja miten.....	24
5.1 Sosiologia ja laadullisen tutkimuksen perinne.....	24
5.2 Tutkimusaineistot.....	27
5.2.1 Äitinä aikuiselle 2000.....	27
5.2.2 Äitinä aikuiselle 2019.....	29
5.3 Sisällönanalyysi laadullisen tutkimuksen työkaluna.....	31
5.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset ja sen luotettavuustarkastelu.....	33
5.4.1 Tutkielmaan liittyvät eettiset kysymykset.....	33
5.4.2 Laadullisen tutkielman luotettavuustarkastelu.....	34
6 Sidoksen ylläpitäminen käytännöissä analyysin kohteena.....	37
6.1 Yhteydenpito lapsen kanssa.....	39
6.2 Aikuisen lapsen avustaminen.....	48
6.2.1 Taloudellinen apu.....	51
6.2.2 Hoiva.....	54

6.2.3 Kotitöissä avustaminen.....	57
6.3 Tarvitsevatko aikuiset lapset äitiä?	60
6.3.1 Äitikin tarvitsee lastaan	63
6.4 Kun sidosta koetellaan.....	65
6.4.1 Lapsen elämänhallinnan ongelmat	66
6.4.2 Sosiaalisista suhteista kumpuavat ongelmat.....	68
6.4.3 Muut pidempään välikkoon johtaneet syyt	70
7 Sidoksen ylläpitämisestä kumpuavat huomiot ja äitityypit	74
7.1 Yhteydenpito: etäisyys ja uuden teknologian merkitys	74
7.2 Avustaminen: voiko rakkaus korvata rikkautta?	78
7.3 Aikuisten lasten äidit: turvarievusta perinneäitiin	82
7.4 Voiko intensiivistä äitiyttä haastaa?	85
8 Lopuksi	89
Kirjallisuus.....	92
Liitteet.....	104

Kuviot

Kuvio 1: Kuinka usein pidätte yhteyttä lapsiinne? (ÄA2019)	...40
Kuvio 2: Kuinka usein pidätte yhteyttä lapsiinne puhelimitse? (ÄA2000)	...40
Kuvio 3: Millä tavoilla pidätte yhteyttä lapsiinne? (ÄA2019)	...43
Kuvio 4: Milloin olitte yhteydessä viimeksi? (ÄA2019)	...43
Kuvio 5: Kuinka usein tapaatte? (ÄA2000)	...45
Kuvio 6: Kuinka usein tapaatte? (ÄA2019)	...45

Kiitokset loistavalle ohjaajalleni Veera Kinnuselle,
mahtaville ja myötäeläville seminaaritovereilleni
sekä kaikille aineistojeni anonyymeille äideille,
jotka kertoivat minulle suhteestaan jälkikasvuunsa.

Omistan tämän tutkielman äidilleni
Mervi Saarreharjulle.

1 Aluksi

Tämä tutkielma sai alkunsa hieman itsekkästä uteliaisuudesta. Olen elämänvaiheessa, jossa olen pohtinut paljon mahdollista äitiyttä. Ajankohtaisohjelmien ja muiden julkisten areenoiden keskustelut äitiydestä ovat kiinnostaneet minua viime aikoina paljonkin, mutta niistä on noussut esiin mielestäni selkeä puute. Julkisissa äitiyskeskusteluissa aiheet rajautuvat useimmiten vauva- ja pikkulapsivaiheisiin, toisinaan keskusteluissa otetaan kantaa murrosikäisen äitiyteen. Näiden elämänvaiheiden tarkastelu on kieltämättä tärkeää, mutta niiden yhteenlaskettu ajallinen kesto on melko lyhyt, varsinkin verrattuna äitiyden kokonaiskesto. Vastaavasti aikuisen lapsen äitiys on useimmiten pisin äitiyden vaiheista, ja siirtymävaihe nuoruudesta aikuisuuteen on pidentynyt ja monimutkaistunut (ks. Nätkin 2014). Tästä huolimatta tätä äitiyden vaihetta on tutkittu vähiten.

Sävyltään neutraali Google-haku sanoilla ”vanhemmat ja aikuiset lapset” tuottaa varsin negatiivisen sävyisiä tuloksia. Aikuisten lasten ja vanhempien välit ovat rikkonaisia ja ristiriitaisia (Pääkkönen 2020), aikuiset lapset syyttävät vanhempiaan elämänsä pilaamisesta (Hakaniemi 2019), vanhemmat jäävät syyllisyyden tunnoissaan aikuisten lastensa haukuttavaksi (Perttula 2019), aikuiset lapset kiukuttelevat vanhemmilleen ja kinuavat heiltä rahaa (Komi 2020), ja vanhemmat takertuvat aikuisiin lapsiinsa tunkeilevalla, lähes sopimattomalla tavalla (Miranda 2019). Aiheeseen liittyviä hakuja ovat muun muassa ”Äiti hylkää aikuisen lapsensa”, ”Kiittämättömät aikuiset lapset” sekä ”Ongelmia aikuisten lasten kanssa”. Vanhempien ja aikuisten lasten välisestä suhteesta kieltämättä maalataan melko synkkää kuvaa ainakin hakukoneen tulosten perusteella.

Monen lähipiirissä lienee perhe, jossa vanhempien ja aikuisten lasten välit ovat rikkonaiset, mutta samanaikaisesti vähintään yhtä monesta lähipiiristä löytyy myös perheitä, joissa vanhempien ja aikuisten lasten välit ovat lämpimät, vaikka toki kaikista läheisistä ihmissuhteista löytyy myös joitain ristiriitoja (ks. Isokorpi 2006). Vaikka vanhempien huolto- ja kasvatusvelvollisuus on ohi ja lapset ovat itsenäistyneet, perhe pitää yleensä silti yhtä: vietetään aikaa yhdessä, autetaan toinen toistaan ja kysellään muiden perheenjäsenten kuulumisia. Vanhempien ja lasten, tai yleisemmin perheenjäsenten, väliset suhteet ovat siis jotakin, jota aktiivisesti ylläpidetään, ja perheenjäsenillä on sosiaalisessa työkalupakissaan keinoja, joilla niitä ylläpidetään.

Tutkielmassani halusin lähteä tarkastelemaan perheenjäsenten välisen suhteen ylläpitämistä juuri äitien ja heidän aikuisten lastensa kohdalla. Samalla, kun tutkielma kasvattaisi omaa tietomäärääni ja laajentaisi ajatteluani, se saattaisi myös tuottaa yleisemmällä tasolla mielenkiintoisia huomioita aikuisen lapsen äitiydestä. Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta FSD:stä löytyi aiheen tarkasteluun sopiva valmis aineisto, mikä kannusti etenemään aiheen parissa. Tutkielmani tietynlaiseksi päätähdeksi nousi sosiaalisen sidoksen käsite, jonka kautta lähestyn äitien ja aikuisten lasten välistä suhdetta. Sidoksen ylläpitämistä tarkastelen vuorovaikutuksessa tapahtuvien perheikäytäntöjen kautta. Sukupolvien rajat ylittävät sidokset ovat erityisen mielenkiintoisia eritoten naisten näkökulmasta, sillä tutkimusten mukaan naiset ylläpitävät sukupolvien välisiä sidoksia enemmän kuin miehet (ks. Fingerman 2000, 95). Tämän vuoksi pidän äiteihin kohdistuvaa tarkastelua perusteltuna näkökulmana myös yleisemmästä perspektiivistä. Seuravaksi käyn läpi tutkielmani kenttää ja sen aiempaa tutkimusta, tutkielmani keskeisiä käsitteitä sekä sen tutkimusmenetelmiä. Olen tullut maisteriopiskelijaksi sosiologian pääaineeseen kasvatustieteistä, ja minulle on ollut tärkeää opetella uuden pääaineen tutkimusperinteitä. Tämä tutkielma onkin siksi myös matka laadullisen sosiologisen tutkimuksen perusteisiin, minkä vuoksi käsittelen tutkimusmenetelmien yhteydessä perusteellisesti myös kysymystä sosiologisesta laadullisesta tutkimuksesta. Lopuksi käyn läpi analyysin tuloksia sekä niistä kumpuavia johtopäätöksiä.

2 Aikaisempaa tutkimusta aiheesta

Tutkielmani kiinnittyy perhesosiologian kenttään, jossa tutkimuksen kohteena ovat muun muassa perheeseen liittyvät yhteiskunnalliset muutokset ja mullistukset, sosioekonomisen luokan vaikutukset parinmuodostukseen ja perhe-elämään, kansalaisten näkemykset perheestä ja parisuhteesta sekä kasvatustilanteiden ja yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutukset sukupolvien kehityksessä. Suomalaisen perhesosiologian ensimmäisiin perusteoksiin kuuluu Riitta Jallinojan *Johdatus perhesosiologiaan* (1985). Siinä Jallinoja korostaa, että perhe on monimuotoinen ja monimerkityksinen yhteiskunnallinen instituutio, jonka muutoksia tulisi tarkastella useista eri näkökulmista (Jallinoja 1985, 3). Kansainvälisesti perhesosiologisen tutkimuksen uranuurtajiin on kuulunut Talcott Parsons, joka jo 1950-luvulla tarkasteli perhettä funktionalistisesta näkökulmasta. 1900-luvun jälkipuolella perhe- ja läheissuhteiden tutkimus vakiinnutti asemansa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Sen keskiössä on sosiaalinen sidoksellisuus, joka on keskeinen mielenkiinnon kohde sosiologisessa tutkimuksessa (Eerola & Pirskanen 2017). Perhesosiologian lisäksi perhettä ja erityisesti sukupolvien välistä suhdetta on tutkittu muun muassa gerontologisessa tutkimuksessa.

David H. J. Morgan (2011a, 1–2) on ilmaissut huolensa, että perhe on muuttunut lähinnä sukupuolentutkimuksen tutkimuskohteeksi. Hän huomauttaa, ettei sukupuoli kuitenkaan ole ainoa perhettä määrittävä tekijä, vaan siihen liittyvät läheisesti muun muassa sukupolvien ja sisarusten väliset suhteet, joita ei ole tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista tutkia muusta kuin perhenäkökulmasta (Morgan 2011a, 2; Morgan 2011b, 7). Perhe on myös jatkuvasti ajankohtainen aihe: perheet ovat esillä arkielämässä yhtä lailla sanomalehtien sivuilla, poliittisessa keskustelussa kuin television saippuasarjoissa. On tärkeää kriittisesti tarkastella näitä perheen representaatioita. Lisäksi perhe käsitteenä ja käytäntöinä vaikuttaa sekä yksilöihin että yhteiskuntaan perustavanlaatuisella tavalla. (Morgan 2011b, 7.)

Tutkielmassa tärkeässä osassa on myös äitiystutkimus, eritoten aikuisten lasten äitien tutkiminen. Äitiystutkimuksen kiinnostuksen aiheita ovat usein erilaiset poikkeavat vanhemmuuden muodot, jotka tekevät näkyväksi myös tutkimushetkellä vaikuttavia normatiivisen vanhemmuuden ideaaleja. Äitiystutkijat ovat tarkastelleet muun muassa etä-äitiyttä, sateenkaariäitiyttä ja äitiyden katumista jälkikäteen. (Rokkonen 2021.) Äitiystutkimuksen sekä yleisesti äitiyden tärkeimpiä trendejä viime vuosikymmeninä on ollut intensiivinen äitiys

(*intensive motherhood*). Sharon Hays (1996) nosti intensiivisen äitiyden ensimmäisten joukossa esiin merkittävimpänä nykypäivän äitiyden normina teoksessaan *The Cultural Contradictions of Motherhood*. Intensiivisessä äitiydessä äidit ovat lastensa ensisijaisia ja tärkeimpiä vanhempia, sillä äidin rakkautta ei voi korvata kukaan muu. Äitien on käytettävä aikansa, energiansa, emotionaaliset resurssinsa ja varansa lapsen parhaaksi, sillä lapsen etu on asetettava kaiken muun edelle. (Hays 1996.) Tätä ajattelumallia tukee ”uuden äitiyden” (*new momism*) käsitys siitä, että vasta äitiys täydentää naisen elämän, ja naisen on ensisijaisesti pyrittävä olemaan rakastava ja lapsen elämään aktiivisesti osallistuva äiti (Douglas & Michaels 2005). Linda Rose Ennisin (2014) mukaan intensiivinen äitiys on hallinnut äitiyteen liittyvää diskurssia sekä akateemisessa tutkimuksessa että julkisessa keskustelussa 2000-luvun ajan. Yksi näkyvimmistä ja runsaasti tunteita herättäneistä intensiiviseen äitiyteen liittyvistä, pitkään jatkuneista keskusteluista on koskenut imetystä (esim. Lee 2008; Faircloth 2009; Faircloth 2010; Knaak 2010; Suomessa mm. Säilävaara 2016; Säilävaara & Mehtätalo 2020.) Intensiivisen äitiyden malli on 1990-luvun vaihteesta asti näkynyt myös mainonnassa ja markkinoinnissa: äideille markkinoidaan lastenhoitoon tai lapselle tarkoitettuja tuotteita vetoamalla äidin rajattomaan mutta vastuulliseen rakkauteen sekä lapsen parhaaseen (Lynch 2005).

Andrea O'Reilly (2012) huomauttaakin, että intensiivisen äitiyden ideaali yhdistettynä uusliberaaleihin yhteiskunta- ja johtamismalleihin on luonut 2000-luvun äideille myrskyisän työ- ja perheympäristön, jossa äitien on pystyttävä tekemään enemmän kuin koskaan, mutta vähäisemmällä (sosiaalisen ja taloudellisen tuen) resursseilla kuin aiemmat äitisukupolvet. Sondra Medina ja Sandy Magnuson (2009) toteavat, että intensiivisen äitiyden ihanteet ovat epärealistisia ja luovat äideille niin henkilökohtaista stressiä, syyllisyydentunnetta kuin yhteiskunnallista painettakin elämäntilanteesta riippumatta. Intensiivisen äitiyden ideaalit ovat myös toksisia siinä, miten ne torjuvat äitiydestä kumpuavat kielteiset tunteet ja aiheuttavat uupumusta niille äideille, joille ihanteellinen äitiys ei tule luonnostaan tai on syystä tai toisesta hankalaa (ks. Mustosmäki & Sihto 2019). Äiteihin kohdistuvat paineet kasvattavat ahdistuksen ja syyllisyyden tunteiden riskiä sekä vähentävät minäpystyvyyden tunnetta jopa niiden naisten keskuudessa, jotka eivät usko intensiivisen äitiyden ideaalin edustavan ainoata oikeata äitiyden mallia (Henderson ym. 2016). Tosin vaikka monet tutkimukset ovat todistaneet äitien vaihtavan tai muokkaavan työolosuhteitaan yhteensopiviksi intensiivisen äitiyden ideaalien kanssa, äidit myös muokkaavat käsityksiään intensiivisestä äitiydestä

sovittaakseen sen ideaaleja yhteen uravalintojensa ja niiden vaatimusten kanssa (Johnston & Swanson 2006), mikä viestii äitien selviytymisestä intensiivisen äitiyden odotusten alaisuudessa heihin kohdistuvasta paineesta huolimatta.

Intensiivisen äitiyden tutkimuksessa näkyy mainiosti äitiystutkimuksen suuri ja pitkäaikainen trendi, jossa tutkimus keskittyy eritoten pienten lasten äiteihin. Vaikka aikuisen lapsen vanhemmuus on länsimaissa nykyisin pisin vanhemmuuden jaksoista, sitä on silti tutkittu vähiten (Nätkin 2014, 20). Äitiystutkimuksessa onkin Ritva Nätkinin (2014) mukaan tarvetta tutkia kokemuksia aikuisen lapsen vanhemmuudesta, sillä nykyisellään tutkimus on kohdistunut lähinnä pikkulapsivaiheeseen teemoinaan lasten hoidon jakaminen puolisoiden välillä tai ammattilaisten kanssa (Repo 2009, myös Autto 2007), äitiyden normit ja (epä)onnistunut äitiys (mm. Mustosmäki & Sihto 2019) sekä erilaiset äitiyden asenteet ja kasvatustavat (mm. Berg 2008; Nousiainen 2004; Kelhä 2009; Katvala 2001). Jonkin verran on tutkittu myös oikeutta lisääntymiseen ja äitiyteen (mm. Kivipuro 2016; 2018; Sasser 2018) sekä äitien yhteiskunnallista funktiota väestötuottajina. Erityisesti seuraavassa alaluvussa esittelemieni kansainvälisen tutkimuksen viimeaikaisten kiinnostusten kohteiden perusteella väittäisin, että myös suomalaisessa perhe- ja äitiystutkimuksessa olisi tärkeää keskittyä aikuisten lasten ja heidän vanhempiensa tutkimiseen.

2.1 Perhesosiologian muuttuva perhe

Perinteisesti perhesuhteet ovat kehittyneet sukupolvimallin mukaan: ihmiset menevät naimisiin, perustavat perheen nuorena ja yleensä asuvat omien tai puolison vanhempien lähellä taikka heidän kanssaan. Teollisen vallankumouksen myötä yleistyi ydinperhemalli, jossa lapset muuttivat kauemmas vanhemmistaan perustaakseen oman perheen. (Schwartz & Ayalon 2015, 47.) Tähän laajalti perustuu myös huoli perhe-käsitteen normatiivisesta painosta: pelkona on, että se pelkistää laajan kokemusten kirjon stereotyyppiseen käsitykseen kahden heterovanhemman muodostamasta, kaksilapsisesta ydinperheestä (Morgan 2011a, 3–4), vaikkakin perhesosiologia tunnistaa nykyisin perheen monimuotoisuuden. Nykyisin useat syyt, joihin kuuluvat esimerkiksi terveydelliset ja taloudelliset ongelmat, oman ydinperheen hajoaminen sekä opiskelu, ovat saaneet osan aikuisista lapsista muuttamaan takaisin lapsuudenkotiin (Schwartz & Ayalon 2015, 54). Avun tarve voi olla

olemassa, vaikka lapsi asuisikin omassa kodissaan: vanhempi saattaa avustaa aikuista lastaan esimerkiksi rahallisin avustuksin tai auttamalla kotitöissä (ks. Rätty 2000).

Samanaikaisesti yleistyy kolmen sukupolven perhemalli, jossa yksi sukupolvi elää kahden hoivattavan sukupolven välissä. Yhtäältä heidän on huolehdittava ikääntyvistä vanhemmistaan ja toisaalta huolehdittava edelleen omista lapsistaan (Kwok 2006, 258). Ilmiölle annettu termi kerrosvoileipäsukupolvi (*sandwich generation*) kuvastaa sitä, kuinka keskimäinen sukupolvi joutuu jakamaan hoivaa vanhempiensa ja lastensa sukupolvien kesken ja tasapainoilemaan parhaansa mukaan tässä asetelmassa (Lopez & Campbell 2013, 3). Sen seurauksena keskimäiseen sukupolveen kohdistuu muun muassa suuria määriä työ- ja parisuhdestressiä sekä sukupuolten välistä epätasapainoa vastuun kantamisen ja stressin kokemuksissa (ks. Malach Pines ym. 2011). Tällaiset ilmiöt ovat entisestään lisänneet tarvetta tutkia aikuisia lapsia ja heidän vanhempiaan. Lisäksi sateenkaariperheiden yleistyessä ja näiden perheiden lasten kasvaessa aikuiseksi yhteiskunnallisen tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu enenevässä määrin myös heihin (esim. Regnerus 2012; Richards ym. 2017). Näiden uudempien, äitiys- ja perhetutkimuksen valtavirrasta poikkeavien, tutkimusaiheiden inpiroimana olen itsekin lähtenyt tutkimaan aikuisten lasten äitejä.

3 Tutkielman pääosassa: sosiaalinen sidos

3.1 Sosiaalinen sidos sosiologisena käsitteenä

Lähtiessäni tutkimaan äitien ja aikuisten lasten suhdetta tuntui luonnolliselta valita tutkielman pääkäsitteeksi sosiologian klassikkokäsite *sosiaalinen sidos*, jonka käyttö on vakiintunut osaksi perhe- ja läheissuhteiden tutkimusta. Sosiaalisen sidoksen käsitteellä tarkoitetaan sitä, mikä liittää ihmisiä yhteen ja pitää yllä erilaisia sosiaalisia muodostelmia (Maksimainen & Ketokivi 2014, 101). Sidokset tuottavat elämälle merkitystä sekä säätelevät yksilön haluja ja pyrkimyksiä. Ne ilmentävät ja ylläpitävät sosiaalista integraatiota. (Arppe 2014, 82.) Sidosten hahmottaminen käy yhä vaikeammaksi maailmassa, jossa sidokset saavat kompleksisempia, globaalimpia muotoja ja jossa sekä sidosten luomiseen että ylläpitämiseen syntyy uudenlaisia keinoja. Kysymys sosiaalisesta sidoksesta on yhteiskunnallisesti väistämätön: synnyttämme toiminnallamme sidoksia, jotka ovat meille läpinäkyvämpiä. (Maksimainen & Ketokivi 2014, 102.) Sosiologian tehtäväksi jää näiden sidosten näkyväksi tekeminen.

Sosiologiassa sidoksellisuus ja sosiaalisuus koetaan usein oletuksiksi ja itsestäänselvyyksiksi. Siksi kysymys sosiaalisesta sidoksesta saattaa jäädä kovin abstraktiksi ja peittää alleen sidoksellisuutta käytännössä välittävät seikat. (Maksimainen & Ketokivi 2014, 102.) Tämä muodostaa sosiologialle kenties tyypillisenkin paradoksin, jossa käsite on samanaikaisesti sekä ilmiselvä että epämääräinen (ks. Pyyhtinen 2010, 1). Kysymys siitä, mikä liittää ihmisiä yhteen, on silti yksi sosiologisen ajattelun keskeisistä lähtökohdista (Ketokivi 2014, 139). Huoli sosiaalisten sidosten hajoamisesta ja yhteisöjen purkautumisesta on ollut merkittävä osa sosiologista tutkimusta sosiologian klassikko Émile Durkheimin *Itsemurha*-teoksesta (*Le suicide*, 1897) nykypäivään asti (Maksimainen & Ketokivi 2014, 101). Teoksessa Durkheim käsittelee sosiaalisten sidosten heikentymistä modernissa yhteiskunnassa. Durkheimille sosiaalinen sidos on jotakin, mikä liittää yksilön ryhmään tai yhteiskuntaan, ja sen hajoamisen selvin merkki on itsemurha. (Ketokivi 2014, 141.) Sosiaalisten suhteiden tehtävä on suojella yksilöä tälle luontaiselta affektiiviselta egoismita, jolle ei Durkheimin mukaan ole luonnollista, sisäsyntyistä vastavoimaa – altruismia (Arppe 2014, 64).

Sidoksen kysymystä käsittelevässä artikkelissaan (2014) Kaisa Ketokivi (nyk. Kuurne) nostaa esille sosiologian klassikkojen teoreettisia näkökulmia, jotka kirkastavat ihmisten välisten suhteiden empiiristä tutkimusta. Ferdinand Tönniesin ajattelussa sidoksen kysymys kytkeytyy yhteisö/yhteiskunta -jaotteluun. Siinä suhteet jakautuvat teoreettisesti yhteisö-suhteisiin, riippuvuudelle perustuviin läheissidoksiin, jotka pitävät yhteisöjä koossa, sekä yhteiskuntasuhteisiin, jotka ovat sopimuksen kaltaisia ja perustuvat ihmisen rationaaliseen tahtoon. Käytännössä suhteet ovat kuitenkin sekamuotoisia ja moniaineksisia. (Ketokivi 2014, 142–143.)

Ketokiven mukaan Georg Simmelin ja Norbert Eliasin prosessilähtöinen tapa tarkastella sosiaalista elämää puolestaan keskittyy suhteiden muodostumiseen sekä siihen, millaisiin laajempiin sosiaalisiin muodostelmiin ne ovat sidoksissa. Simmelille yhteiskunta muodostuu vuorovaikutustapahtumissa. Tätä ajattelua luonnehtii prosessilähtöinen relationaalisuus, jossa sidokset ovat enemmän tai vähemmän hauraita, koska niiden jatkuvuus on ajallista ja kehkeytyvää. Eliasin ajattelussa taas huomio kohdistuu tunnesiteisiin sosiaalisen elämän rakentumisessa. Tämän erittelyyn hän käyttää luonnontieteiltä lainaamaansa valenssin käsitettä. Sosiologisessa merkityksessään valenssi kuvastaa ihmisten perustavanlaatuisia suuntautumista toisiin. Jokaisella yksilöllä on valensseja, jotka ovat suuntautuneita toisiin ihmisiin. Ihmisten välillä vallitsee keskinäinen riippuvuus, joka havainnollistuu erityisesti muuttuvissa asetelmissä. Valenssin murtuminen esimerkiksi läheisen menettämisen muodossa valottaa sidoksissa tapahtuvien muutosten ketjureaktiota, jossa koko suhteiden muodostelman tasapaino muuttuu eri suhteiden painoarvon ja suhteiden aseman saadessa uusia muotoja. Suhdedynamiikka ei siis ole vain kahdenvälistä, vaan suhteet ovat olemassa laajemmassa suhteiden muodostelmassa. (Ketokivi 2014, 144–145, 147.)

Sosiaalisten suhteiden tarkastelussa ei päästä pitkälle, jos siinä pitäydytään yleisellä tasolla. Jallinoja (2014) lainaa Bruno Latouria (2005) ja Pierpaolo Donatia (2012) todetessaan, ettei puhdasta sosiaalista ole olemassa. Sosiaalisiin suhteisiin kietoutuu aina materiaaleja, joiden välittämänä suhteet realisoituvat ja jotka ylläpitävät suhteita. Suhteet siis tulevat esille vain, kun materiaalit tuovat ihmiset yhteen: on kokoonnuttava yhdessä päivällispöytään tai käveltävä kadulla yhdessä. Materiaalitkaan eivät yksinään riitä sosiaalisten sidosten syvempään ymmärtämiseen. Siihen tarvitaan sidoksissa piilevä ”se jokin,” joka liikuttelee materiaalien ja suhteiden kimppua. ”Sitä jotakin” havainnoillistamaan Jallinoja käyttää filosofi Michel Serresia mukailien jalkapalloa: joukkueiden sisäisten ja niiden välisten suhteiden,

urheiluseurojen ja jalkapalloliittojen rahavirtojen ja hierarkioiden sekä erilaisten materiaalien puitteiden, joihin kuuluu myös itse pallo, lisäksi jalkapallossa tarvitaan kilpailun toimintalogiikka, joka viime kädessä liikuttelee sekä suhteita että materiaaleja. (Jallinoja 2014, 169–170.)

Sidoksen kysymys edellyttää lisäksi käsitteellistä selkeyttä, mikä käytännössä tarkoittaa käsitteiden ”suhde,” ”sidos” ja ”sosiaalinen sidos” erottelua. Sidoksen kysymyksen näkökulmasta ”suhdetta” voidaan pitää tutkimuksen empiirisenä kohteena ja ”sidosta” sosiologisena kysymyksenä, joka tutkimusta tehtäessä esitetään suhteille. Suhde viittaa suoraan tai epäsuoraan yhteyteen osapuolten välillä. Sidos taas soveltuu suhdetta paremmin keskinäisen riippuvuuden ilmaisijaksi. Englanninkielisessä tutkimuksessa sidoksen käsitettä vastaavat sekä ”tie” että ”bond,” joista kumpikin viittaa yhdistävään linkkiin, moraaliseen velvoitteeseen tai sitovaan suhteeseen. (Ketokivi 2014, 151.)

Sosiologian lisäksi sosiaalisia sidoksia tarkastellaan muun muassa psykologiassa ja psykiatriassa. Kiintymyssuhdeteorian kehittänyt brittiläinen psykologi, psykiatri ja psykoanalyttikko John Bowlby puhuu sidoksista kiintymys- tai tunnesiteinä, joita ihmiset muodostavat läheisiinsä. Näiden siteiden kautta psykologiassa voidaan selittää suhteiden hajoamisen tai läheisen menettämisen aiheuttamia tunnetason ahdinkotiloja kuten vihaa, masennusta, surua ja ahdistuneisuutta sekä niistä kumpuavia persoonallisuuden häiriöitä. (Bowlby 1977.) Psykologisen lähestymistavan mukaan sidos voi jatkua läheisen menetyksen jälkeenkin, mikäli sureva henkilö jatkaa sidoksen ylläpitämistä osana suruprosessia (ks. Klass 2006).

Sosiologiassakin sosiaalisen sidoksen kysymys on erityisen vahvasti läsnä läheissuhteissa, varsinkin perheen sisäisissä suhteissa (Jallinoja 2009, 14–15). Perhesuhteilla onkin ollut tärkeä asema jonkinlaisena sidoksen prototyypinä monissa sosiaalisen sidoksen teorioissa (Ketokivi 2014, 139). Perhe- ja läheissuhteissa on enemmän normatiivista ja moraalista latausta kuin missään muissa yksilöiden välisissä suhteissa. Siksi sosiaalisen sidoksen tarkastelu niiden kohdalla on erityisen kiinnostavaa ja myös mahdollista. (Maksimainen & Ketokivi 2014, 104.) Seuraavaksi tarkastelen lähemmin sitä, miten sosiaalista sidosta on tutkittu perhesuhteiden yhteydessä. Tarkastelu keskittyy vanhemman ja aikuisen lapsen, erityisesti äidin ja aikuisen lapsen, väliseen sidokseen.

3.2 Sosiaalinen sidos äidin ja aikuisen lapsen välillä

Jallinojan (2014) mukaan perheiden rakentamisen keskeisenä kasvualustana toimii genealogisen läheisyyden toimintalogiikka, jossa verisukulaisuus toimii sosiaalisia sidoksia järjestelevänä tekijänä. Järjestys muodostuu tietyn tilanteen tai tapahtuman keskushenkilöstä käsin ja asettelee ihmisiä järjestykseen sen mukaan, kuinka läheistä sukua he ovat keskushenkilölle. Genealogia ohjailee perheen muodostusta sukupolvittain ja se osoittaa perheen olevan eläväinen sosiaalisten sidosten kimppu. Se, minkä lapsi mieltää perheeksi varhaisessa vaiheessa elämää, muuttuu hänen perustaessaan oman perheensä. Näin myös suhde lapsuuden ajan perheeseen muuttuu. (Jallinoja 2014, 170–171.)

Genealogisen läheisyyden eräänlaisena vastakohtana Jallinoja pitää puhtaasti tunteisiin pohjaavia suhteita. Verisukulaisuuden sijaan niiden koossapitävänä voimana on rakkaus, intohimo, kiintymys tai pitäminen. Verrattuna genealogiseen läheisyyteen, rakkaus vaikuttaa individualistiselta, sillä sen kohteilla ei ole etukäteistä järjestystä. Tosiasiassa rakkaudella on Jallinojan mukaan oma järjestyksensä. Sukulaisten lisäksi tällaisessa järjestyksessä näkyvät myös ystävät, joiden kanssa ei ole verisidettä. Rakkauden tunteeseen perhesuhteissa liittyy lisäksi tietynlaista velvollisuudentunnetta. Melko yleisesti pidetään vanhemman velvollisuutena, että tämä rakastaa lastaan. Lapsen ja vanhemman sidoksen oletetaan kestävän läpi elämän vaikeuksista huolimatta. Samalla edellytetään, että rakkaus realisoituu eri tavoin. Lasten kanssa tulisi viettää aikaa yhdessä, pitää heistä huolta ja tukea heitä tarvittaessa. (Jallinoja 2014, 171–172.)

Sosiaalisen sidoksen ja äitiyden tutkimukseen liittyen Heini Martiskainen toteaa, että sosiologiassa äitikysymystä on tarkasteltu viime vuosikymmeninä erityisesti perhemuotojen moninaisuuden, erilaisten äitiyden muotojen sekä kokemusten ja narratiivien näkökulmasta, jotka ovat jättäneet varjoonsa siteen kysymyksen. Tätä voi pitää jokseenkin erikoisena alalla, jonka keskeisiä kysymyksiä ovat aina olleet yhteisöllisyys, erilaiset sosiaaliset yhdessä pitävät sidokset sekä sidosten suhde individualisaatioon. Äitiyden tutkimuksessa on Martiskaisen mukaan luovuttu sekä kattavan äitiyden teorian rakentamisen ideaalista että syventyneen vertailevan tutkimuksen tieteellisestä tärkeydestä. Lisäksi on hänen mielestään mahdollista, että hoivan moraalifilosofiaa on alettu pitää äidin ja lapsen välistä sidosta selittävänä teoriana. (Martiskainen 2014, 161–162.)

Huolimatta siitä, että sosiologia on alkuajoistaan lähtien haastanut psykologista ajattelua ja sen piirissä muokkautuneita käsityksiä perheestä, se ei Martiskaisen mukaan ole kyennyt vastustamaan psykologian valta-asemaa läheisiä suhteita koskevissa keskusteluissa. Hänen mielestään äitiyden sidosten ylenkatsominen aiheena tai sen jättäminen psykologian vastuulle saattaa olla sosiologien ammattikunnalle strateginen virhe. Vaikka äitiyden normatiiviset piirteet saattavatkin olla vaikeita aiheita julkiselle tai akateemiselle keskustelulle, keskustelua olisi siitä huolimatta käytävä. Sidosten perustavanlaatuisen normatiivisuus huomioon ottaen tutkimuksen tekeminen aiheesta antaa myös mahdollisuuden vaikuttaa siihen, millaisia normeja sidosten tutkimuksessa tulisi suosia. (Martiskainen 2014, 167–168.)

Äidin ja lapsen välinen sidos on usein ensimmäinen ja pysyvin ihmisen sosiaalisista suhteista. Pysyvyydestään huolimatta – tai juurikin sen takaamiseksi – äitiyden sidos vaatii jatkuvaa aktualisoitumista suhteena. Sidos muuttuaan muotoaan äidin ja lapsen fyysisen, psyykkisen ja taloudellisen riippuvuuden vaihdellessa suhteen edetessä. Äidin ja lapsen välinen sidos voidaan nähdä paradigmaattisena sosiaalisena sidoksena: äitiydessä toteutuu tasapainottelu ”minun” ja ”meidän” sekä ”yhdessä ja ”erikseen” olemisen välillä. Ihmisen elämäkaaren mikrotasolla suhde muuttuaan, mutta makrotasolla äidin ja lapsen sidos säilyttää merkityksensä integroivana voimana, yhteisenä inhimillisenä tekijänä. (Martiskainen 2014, 163–164.)

Äidit ja lapset ovat sidoksissa toisiinsa eri tavoilla. Sidos koostuu erilaisista siteistä, jotka voivat olla geneettisiä, symbolisia, fyysisiä, juridisia tai hoivasuhteeseen perustuvia. Siteiden vyyhdin rakenne voi vaihdella valtioiden, kulttuurien ja ryhmien välillä, mutta se harvoin on yksiulotteinen, esimerkiksi vain raskauteen perustuva biologinen side. Näkökulmana sidosten tutkimukseen voidaan käyttää myös ajatusta sidoksesta prosessuaalisena, epävarmana ja normatiivisena: sidosten on uusinnettava itsensä. Ihmisten usko sidosten häviämättömyyteen lisää luottamusta suhteisiin ja toimii sidoksia uudistavana voimana. (Martiskainen 2014, 167.) Tästä Martiskaisen näkökulmasta lähdän tarkastelemaan sidosta omissa aineistoissani. Oletan sidoksen olevan moniulotteinen ja toistuvaa uusintamista vaativa siteiden kimppu, jonka muoto muuttuu äidin ja lapsen suhteen edetessä mutta jonka merkitys sen osapuolille säilyy. Tarkastelen myös sitä, onko aineistojen äideillä Martiskaisen mainitsemaa uskoa sidosten häviämättömyyteen. Tämä on mielenkiintoinen kysymys, sillä äitien vahva luottamus sidoksen säilymiseen vihjaisi myös heidän pitävän

suhdettaan lapseensa muihin suhteisiinsa verrattuna erityislaatuisena. Ketokivi huomauttaakin, että perheessä toteutuvat sidokset eivät ole mitä tahansa sidoksia vaan merkittäväällä tavalla nimenomaan perhesiteitä. Toisin kuin monista muunlaisista sosiaalisista sidoksista, niistä usein halutaan pitää kiinni silloinkin, vaikka niitä ei pidettäisi tyydyttävinä. (Ketokivi 2009, 55, 61.)

3.3 Käytäntöteoria tapana hahmottaa perheenjäsenten välistä sidosta

Kuten aiemmissa alaluvuissa käy ilmi, perhe on käsitteenä ja käytäntöinä perustavanlaatuinen yhteiskunnallinen instituutio. Useissa perhettä koskevissa tutkimustrendeissä ja ihanteissa, kuten edellä mainitussa intensiivisessä äitiydessä, tarkastelu painottuu eritoten siihen, miten äiti käytännöissä toteuttaa äitiyttään. Myös Jallinojan (2014) pohdinnoissa tulee ilmi, että sidos tulee esille vain käytännöllisessä vuorovaikutuksessa. Tässä tutkielmassa tarkastelenkin äidin ja aikuisen lapsen välisen sidoksen ylläpitämistä Morganin perhekäytäntö-käsitteen (*family practices*) kautta. Vaikka käsitettä perhekäytännöt olikin käytetty jo ennen Morgania (ks. Adams 1994), Morganin vuoden 1996 teoksen *Family Connections: An Introduction to Family Studies* myötä käsite levisi yleisempään käyttöön yhteiskuntatieteissä, eritoten brittiläisessä perhetutkimuksessa (Morgan 2011b, 2). Käytäntö-käsitteen käyttö sellaisenaan ei ole erityisen uraauurtavaa tai poikkeuksellista, sillä se on ollut käytössä jo pidempään (ks. esim. Reckwitz 2002; Schatzki 1996). Käytäntökäänne yhteiskuntatieteissä pohjaa eritoten Martin Heideggerin ja Ludwig Wittgensteinin tuotantoon (Stern 2003, 188). Sosiologian piirissä käytäntöteoriaa on kehitelty muun muassa Pierre Bourdieu teoksissaan *Outline of a Theory of Practice* (1977 [1972] alkup. *Esquisse d'une théorie de la pratique*) ja *The Logic of Practice* (1990 [1980] alkup. *La sens pratique*).

Morganilla perhekäytäntöjen muotoiluun vaikuttivat useat eri lähtökohdat. Hän sai vaikutteita muun muassa feministisestä tutkimuksesta, etnometodologiasta, postmodernista ajattelusta, yhteiskunnallisen tutkimuksen biografisesta käänteestä sekä Pierre Bourdieun tuotannosta¹. (Morgan 2011a, 16–17; Morgan 2011b, 2.) Perhekäytäntöjen tarkastelussa korostuu perhe-elämä aktiivisena tekemisenä ja toimintana, varsinkin sosiaalisena toimintana – ei niinkään ”being family” kuin ”doing family”. Perhekäytännöt ovat jokapäiväisiä tai muutoin toistuvia mutta samalla kovin mitättömiä arjen osasia. Niistä harvoin puhutaan tärkeinä osina perheen yhteistä elämää, sillä niiden luonne on tavallisesti itsestään selvä, ja niihin liittyvä toiminta ei ole yleensä suunniteltua vaan rutiininomaista (Morgan 2011a, 6, 11; Morgan 2011b, 2.) Käytännöt saattavat kuitenkin tulla näkyviksi tai muuttaa muotoa perhe-elämän muutoksissa ja siirtymissä, kuten uusien perheenjäsenten liittyessä perheeseen, avioeron sattuessa tai silloin, kun perheenjäsenen elämä poikkeaa siihen kohdistetuista

¹ Käytäntöjen, tai jokapäiväisten toimintojen, välttämättömyydestä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä esim. Bourdieu 1977, 38.

odotuksista esimerkiksi seksuaalisuuden tai kumppanien valinnan osalta (Morgan 2011a, 11–12).

Perheen ja sen yhteenkuuluvuuden tuntu uusinnetaan perhekäytäntöjen kautta (Morgan 2011a, 10). Morgan esittää tämän syklisenä toimintana: perhejäsenten välinen suhde koostuu toiminnasta ja ajatuksista, jotka taas uusintavat ja ylläpitävät suhdetta (Morgan 2011b, 2). Perhekäytäntöjen tilallinen ulottuvuus ei rajoitu kodin seiniin. Työpaikat ja loma-asunnot voivat yhtä lailla olla perhekäytäntöjen toteuttamiskaikkoja. Toisinaan käytännöt voivat ulottua jopa mannerten välille, mikäli perheenjäsenet asuvat kaukana toisistaan. (Morgan 2011a, 77.) Lisäksi perhekäytäntöjen ajalliset ulottuvuudet ulottuvat nykyhetken ulkopuolelle. Menneisyyden muistot ja tulevaisuuden suunnitelmat vaikuttavat käytäntöihin yhtä lailla kuin nykyhetken toiminta. (Morgan 2011a, 96–97.)

Käytäntötarkastelulla pyritään arkielämän ja arjen kokemusten vakavaan analysointiin ilman, että se muuttuisi lukuisten yksilöllisten toimintojen tarkkailuksi. Toisaalta Morgan ei väitä näkökulmaansa kaikenkattavaksi perhetutkimuksen malliksi, ja hän on hieman huolissaan, että osan uudemmissa perhetutkimuksen näkökulmista väitetään pystyvän kaikenkattavaan tarkasteluun. (Morgan 2011b, 6.) Hän huomauttaa, että käytännöt voivat näyttää erilaisilta eri näkökulmista. Esimerkiksi ystävyyskäytännöt voivat näyttäytyä myös sukupuolituneina käytäntöinä tai vallan käytäntöinä riippuen siitä, kuka niitä tarkastelee ja millaisesta näkökulmasta niitä tarkastellaan. (Morgan 2011b, 3.) Näin ollen myös perhekäytäntöjäkin voisi tarkastella myös toisenlaisina käytäntöinä, mikäli tutkimuksella olisi erilainen näkökulma. Morgan myös myöntää, että perhe-käsitteen emotionaalinen ja ideologinen painolasti väistämättä heijastuu myös perhekäytännöt-käsitteeseen (Morgan 2011b, 6). Tämä on perhekäytäntöjä tutkittaessa tunnistettava ja tunnustettava.

Morgan (2011b) nimeää diskursiiviset käytännöt (*discursive practices*) osaksi perhekäytäntöjä. Perhe nousee esille lukuisissa arjen keskusteluissa ja näissä keskusteluissa käsiteltävät aiheet ovat usein arjen huolista ja iloista tärkeimpiä. Diskursiivisista käytännöistä tekee erityisen merkittäviä niiden vuorovaikutteinen luonne. Esimerkiksi perheestä uutisointi, sitä koskevat keskustelut eri poliittisilla ja muilla areenoilla sekä perheestä kirjoittaminen sanomalehdissä muokkaavat sitä, miten perheestä keskustellaan arjessa ja millaiset aiheet nousevat esille arkikeskusteluissa. Samaan aikaan myös näiden arkisten keskusteluiden voidaan katsoa muokkaavan sitä, millaisia asioita nousee julkiseen

keskusteluun ja mitä yhteiskunnassa pidetään perheiden kannalta merkittävänä. (Morgan 2011b, 7.) Carol Bacchi ja Jennifer Bonham (2014) ovat osana tutkimustaan liittäneet diskursiiviset käytännöt osaksi sosiologian klassikoiden tulkintaa. He argumentoivat, että käsite diskursiiviset käytännöt korostaa Michel Foucault'n (1972) ajatusta siitä, että diskurssit ovat käytäntöjä tai käytäntöjen kokoelmia (Bacchi & Bonham 2014, 173–174). Näihin näkökulmiin nojaten otan myös diskursiiviset käytännöt osaksi analyysini perheikäytäntöihin keskittyvää tulkintakehystä.

3.4 Sidoksen ylläpitäminen käytännöissä

Tässä tutkielmassa käytän sidoksen ja käytännön käsitteitä ohjaamaan analyysiani. Tarkastelen käytäntöjä toimintana, jotka ylläpitävät sidosta. Tutkielmassani tarkastelu keskittyy äidin ja aikuisen lapsen väliseen sidokseen tavoitteena tehdä näkyväksi niitä käytäntöjä, sekä toimintaa että diskursiivisia käytäntöjä, joilla sidosta uusinnetaan. Morganin (2011b) kuvauksia mukaillen tutkielman kohteena ei ole ”being family” vaan ”doing family ties”. Toiminnallisten käytäntöjen kohdalla keskityn äidin ja aikuisen lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Siihen perehtyäkseni olen valinnut aineistoista tarkasteltavaksi sellaisia toiminnan muotoja, joissa äidit ja lapset ovat vuorovaikutuksessa keskenään erilaisten materiaalien välityksellä. Täten analyysiin kytkeytyy myös Jallinojan esittelemä (2014) ajatus siitä, kuinka sidoksen ylläpitäminen tapahtuu aina tiettyjen materiaalien puitteissa. Puitteina voivat toimia yhtä lailla niin ihmisiä kasvokkain yhteen tuovat tilat, kuten lapsuuden koti, kuin vuorovaikutuksen etäältä mahdollistavat välineet, kuten verkkopalvelut tai älylaitteet. Keskityn kuitenkin tutkielmassa ensisijaisesti toimintaan, vaikkakin kiistatta esimerkiksi yhteydenpitoa tarkastellessa myös materiaalit nousevat keskeiseen asemaan.

Diskursiivisiin käytäntöihin liittyen olen valinnut aineistoista kysymyksiä, joissa äidit kertovat, mihin äidit ja aikuiset lapset toisiaan tarvitsevat, sekä tarkastellut sidoksen koettelemista. Näiden kautta analysoin sitä, millaisia merkityksiä sidoksella saa äitien vastauksissa ja millaista äitiyttä niissä tuotetaan. Intensiivisen äitiyden ihanne sekä Jallinojan (2014) huomiot siitä, kuinka lapsen rakastamista pidetään melko yleisesti velvollisuutena, kuinka lapsen kanssa tulisi viettää aikaa ja pitää tästä huolta ja kuinka lapsen ja vanhemman välisen sidoksen odotetaan kestävän vaikeuksista huolimatta nousevat merkittäviksi tarkkailunäkökuilmiksi. Uusintavatko äitien vastaukset näitä ideaaleja ja vakiintuneita malleja vai haastavatko aineistot niitä jollain tavalla? Diskursiiviset käytännöt tulevat näkyviksi eritoten murtumakohdissa, ja siksi kiinnitän huomioni myös tapauksiin, joissa äidin ja aikuisen lapsen sidosta on koeteltu. Ketokiven (2009) huomio, että perhesidosten erityisyys näkyy siinä, kuinka niistä halutaan pitää kiinni, vaikkeivät ne olisivatkaan tyydyttäviä, on merkittävä tämän tarkasteluni kannalta. Otan analyysissa huomioon sen, että vastavuoroisuus mainitaan yhtenä eheän sidoksen ominaisuutena, ja luen aineistoja myös tästä näkökulmasta.

4 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassani keskityn äidin ja aikuisen lapsen väliseen sidokseen, jota tarkastelen käytännöllisten suhteiden kautta. Avainasemassa tässä tarkastelussa on sidoksen ylläpitäminen vuorovaikutuksellisen toiminnan ja diskursiivisten käytäntöjen kautta. Tämän vuoksi olen myös valinnut aineistoista tarkasteluun vastauksia, joissa keskiössä on joko äidin ja aikuisen lapsen välinen vuorovaikutus tai äitiysdiskurssit, joissa suhteen merkitystä ja sidoksen ylläpitämistä perustellaan. Analyysissa kysyn aineistoilta seuraavia kysymyksiä:

1. Miten äidin ja aikuisen lapsen välistä sidosta ylläpidetään käytännöissä?
2. Millaista äitiyttä käytännöissä tuotetaan?

En ole odottanut, että saisin valitsemillani aineistoilla aikaan yleistettäviä tuloksia, mutta tavoitteinani tutkielman teossa on ollut tehdä näkyväksi niitä yhteydenpidon ja avustamisen perheikäytäntöjä, joilla äidin ja aikuiset lapset uusintavat sidostaan, sekä mahdollisesti nostaa esille joitakin mielenkiintoisia seikkoja aineistojen ajankohtien välillä.

5 Tutkimusmenetelmät: mitä olen tehnyt, miksi, mille ja miten

5.1 Sosiologia ja laadullisen tutkimuksen perinne

Käytäntöteoreettinen perhesosiologia kiinnittyy laadullisen tutkimuksen perinteeseen. Koska tulin sosiologian pääaineeseen kasvatustieteistä, pidin tärkeänä ymmärtää laadullisen tutkimuksen perinteitä uuden pääaineeni näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on yleisesti ymmärtää ihmisyyttä erilaisissa konteksteissa (Bengtsson 2016, 8). Sen sijaan, että pyrittäisiin laajoihin yleistyksiin, laadullisen tutkimuksen kautta tähdätään kuvauksiin jostakin rajatusta ilmiöstä tai tapahtumasta, tutkimuksen kohteena olevan toiminnan ymmärtämiseen sekä mielekkäisiin ja perusteltuihin tulkintoihin siitä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87). Laadullisilla tutkimusmenetelmillä voidaan tehdä muun muassa kuvailevaa, vertailevaa tai selittävää tutkimusta. Niiden avulla voidaan myös kehittää teorioita tutkittavista ilmiöistä. (Flick 2013, 5–6.)

Ajatus merkitysten keskeisyydestä on lähtökohtana lähes kaikissa laadullisissa tutkimussuuntauksissa. Toinen laadullisen tutkimuksen yhteydessä usein mainittu piirre on subjektiivisuus: ihmisen kokemukset, havainnoinnit ja toiminta suhteessa aikaan, paikkaan ja eri tilanteisiin korostuvat laadullisessa tutkimuksessa. Tämän lisäksi myös tutkijan asema korostuu. Tutkija on laadullisen tutkimuksen keskeinen toimija, jonka asemaa ja siihen liittyviä mahdollisia ristiriitoja, luottamuskysymyksiä ja eettisiä pohdintoja käsitellään osana tutkimusta. (Ronkainen ym. 2013, 81–82.) Laadullinen tutkimus ei ole sidottu tiettyihin tieteenaloihin ja siksi sitä sitoo määrällistä tutkimusta pienempi joukko tieteen tekemisen sääntöjä (Bengtsson 2016, 8). Joustavien käytäntöjen vuoksi tutkimuksen teossa korostuukin tutkimusprosessi kokonaisuutena ja siksi esimerkiksi tutkimuskysymykset saatetaan aluksi rajata tarkoituksellisen väljästi. Laadullisen tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin monivaiheisen analyysi- ja tulkintaketjun seurausta. (Ronkainen ym. 2013, 82–83.)

Tieteenfilosofiset erot laadullisen ja määrällisen tutkimuksen välillä voidaan yksinkertaistaa toteamalla, että siinä, missä määrällinen tutkimus pohjaa vahvasti positivistiseen paradigmaan, laadullisen tutkimuksen taustalla on postmoderni ja naturalistinen tutkimusperinne (Erlingsson & Brysiewicz 2013, 94). Tieteenfilosofiset perustelut laadulliselle tutkimukselle perustuvat ajatukseen kokonaisvaltaisuudesta eli lähtökohtaisesti siihen, että ihminen on kokonaisuus osana jotakin elämismailmaa tai todellisuutta. Näin ollen myös ihmisen

tuottamia merkityksiä tulee tutkia osana niiden asiayhteyttä ja todellisuutta. Ihmisen toiminnan tutkimuksessa puolestaan toimintaympäristö ja siihen vaikuttavat rakenteet tulee ottaa huomioon havaintoja tehtäessä. Tämänkaltainen kontekstisidonnaisuus johtaa usein aineistojen suhteellisen pieneen kokoon, jotta niiden analyysistä ja tulkinnasta ei tule liian vaikeasti hallittavaa. (Ronkainen ym. 2013, 83.)

Kansainvälisessä – eritoten yhdysvaltalaisessa – sosiologisessa tutkimuksessa comtelainen positivistinen tutkimustraditio on edelleen suosittua ja kovin yleistä (ks. Gartrell & Gartrell 2002). Siitä huolimatta laadulliselle tutkimukselle sosiologiassa on omistettu yhä enemmän kirjallisuutta sekä tutkimusartikkelien että oppi- ja ohjekirjojen muodossa. (Flick 2005, 6–8.) Sosiologian eri aloista laadullisia menetelmiä on käytetty erityisen paljon esimerkiksi kielen ja tiedon sosiologian ja perhesosiologian tutkimuksessa sekä henkilöhistorioita ja lääketiedettä käsittelevässä sosiologisessa tutkimuksessa (Flick 2005, 2–3). Laadullisen tutkimuksen periaatteet, menetelmät ja niiden kautta saatavat tulokset ovat nykyisin yleisiä sosiologian lisäksi muun muassa kasvatustieteessä, psykologiassa ja terveystieteissä (Flick 2005, 3). Ne ovat myös levinneet kasvavassa määrin osaksi opetusta ja tutkimusta myös esimerkiksi lääketieteessä, hoitoalalla, sosiaalityössä, tietojenkäsittelytieteissä ja politiikkatieteissä (Flick 2013, 4). Näistä esimerkiksi hoitoalan julkaisut tuottavat tällä hetkellä paljon uutta akateemista opaskirjallisuutta laadullisista menetelmistä (ks. esim. Bengtsson 2016; Elo & Kyngäs 2008; Erlingsson & Brysiewicz 2013; ks. aiheesta myös Salo 2015, 170), minkä vuoksi myös omissa menetelmälahteissani näkyvät nämä laadullisesta tutkimuksesta hiljattain syntyneet alat – näiltä aloilta löytyy runsaasti uudehkoja, perusopiskelijalle soveltuvia ”reseptioppaita”.

Monimenetelmällisyys (*mixed methods, multiple methods*) on kasvattanut 2000-luvulla suosiotaan eri alojen tutkimuksessa (Archibald ym. 2015). Toisaalta tutkijoiden omat mieltymykset sekä tiedeyhteisöön juurtunut käsitys, jonka mukaan laadullinen ja määrällinen tutkimus eroavat perustavanlaatuisesti toisistaan, ovat johtaneet monien empiiristä tutkimusta tekevien tutkijoiden erikoistumiseen vain laadulliseen tai määrälliseen tutkimukseen – ja mahdollisesti vielä johonkin tiettyyn, rajattuun analyysimenetelmään. Tämä taas saattaa johtaa siihen, ettei aineistosta saada irti kaikkea, mitä siitä voisi saada irti yhdistelemällä eri tutkimusotteita. On kuitenkin huomattava, ettei edes eri tutkimusotteiden asiantuntijoiden yhteistyö aina tuota onnistunutta monimenetelmällistä tutkimusta, jolleivät tutkijat sitoudu sen tekemiseen. (Bryman 2007.) Anthony J. Onwuegbuzie ja Nancy L. Leech

(2005, 6) toteavat, että laadullisella ja määrällisellä tutkimusotteella on oikeastaan paljon yhteistä, vaikka näin harvoin ajatellaan. Riitta Seppänen-Järvelä kumppaneineen (2019, 337) suosittelee integroivien tutkimusotteiden yksityiskohtaisempaa sisällyttämistä monimenetelmällisyyden käsikirjoihin, jotta laadullisen ja määrällisen lähestymistavan eroista päästäisiin eteenpäin niiden suunnitelmalliseen yhteiskäyttöön.

Vaikka laadullinen tutkimusote palveleekin mainosti tutkimuskysymyksiäni ja aineistoani, yhdistelen otteeseen myös määrällisiä elementtejä nostamalla esiin määrällisiä ja suhteellisia osuuksia vastaajista sekä hyödyntämällä visuaalisia malleja suhteellisten osuuksien havainnollistamisessa. Perinteisen määrällisen ja laadullisen tutkimusotteen jaottelun (ks. Töttö 1999, 284) mukaisesti voisi ajatella, että näin tulen vastanneeksi laadullisten mitä- ja miten-kysymysten lisäksi myös määrälliseen miten paljon -kysymykseen. Uudemman ajattelun mukaisesti tämä voidaan nähdä laadullisten ja määrällisten otteiden yhdistelemisenä. Alan Bryman (2006, 100) huomauttaakin, että tämänkaltainen laadullisen aineiston kvantifioiminen ilmaisee määrällisestä tutkimusotteesta. Hsiu-Fang Hsiehin ja Sarah E. Shannonin artikkelia (2005) eritellessään Ulla-Maija Salo (2015, 173, 175) nostaa esiin, kuinka laadullisena pidetyissä analyysimenetelmissä, kuten aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa, voidaan havaita määrällisen analyysin piirteitä: muun muassa otannan periaate sekä esiintymistiheyksien laskenta ja vertailu saattavat olla hyvinkin olennaisia analyysielementtejä laadullista analyysimenetelmää käytettäessä. Omassa tutkielmassani määrällisen analyysin piirteitä voi nähdä esimerkiksi edellä mainitsemisani osuuksien ja vastaajamäärien kvantifioinnissa sekä kaavioiden hyödyntämisessä. Pidän tätä määrällisenä tutkimuksen alueelle astumista – monimenetelmällisyyden hyödyntämistä – tärkeänä esiin nostamieni aiheiden ja ilmiöiden yleisyyden havainnollistamisessa, vaikkakaan aineistoista ei voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä. Lisäksi koen monimenetelmällisyyden lisäävän tutkielmani luotettavuutta ja uskottavuutta (ks. alaluku 5.3), kun esittelen aineistoja mahdollisimman tarkasti.

5.2 Tutkimusaineistot

Tutkielmassani analysoin kahta aineistoa, joiden keräämisen välillä on ehtinyt vierähtää 19 vuotta. Kumpikin aineistoista sisältää anonyymien äitien vastauksia heidän ja heidän aikuisten lastensa välisestä suhteesta. Koska vanhempi aineistoista on vuodelta 2000, toisen aineiston kerääminen on tuntunut koko pro gradu -prosessin ajan perustellulta. Aineistoista uudemman olen kerännyt pohjaten edeltäjänsä kysymyspatteristoon, ja kumpikin niistä on kerätty verkkokyselyllä. Kyselyjen kysymyspatteristot sekä uudemman aineiston keruussa käyttämäni saatekirje löytyvät Liitteistä 1 ja 2. Seuraavaksi esittelen aineistoja tarkemmin.

5.2.1 Äitinä aikuiselle 2000

Aineistoista vanhempi on *Helsingin Sanomien Nyt-liitteen* ja toimittaja Reetta Rädyn keräämä Äitinä aikuiselle 2000 -kyselyaineisto, johon kuuluu 189 aikuisen lapsen äidin vastausta. Aineistoa säilytetään Yhteiskuntatieteellisessä tietoarkistossa FSD:ssä ja olen saanut sen sieltä käyttööni pro gradu -tutkielman tekemistä varten. Aineisto on kerätty huhtikuussa 2000 saman vuoden äitienpäiviäviikonlopun *Nyt-liitteen* artikkelia (Räty 2000) varten. FSD:ltä saamassani artikkelin kuvaustiedostossa otoksen mainitaan koostuvan *Nyt-liitteen* lukijoista, jotka ovat aikuisten lasten äitejä: ”Kysely on suunnattu kaikille *Nyt-liitteen* lukijoille, joista halukkaat ovat siihen vastanneet.” Samassa tiedostossa kerrotaan, että aineisto on kerätty puolistrukturoidulla verkkolomakkeella, mutta kyselyn saatekirjettä ei tiedostosta löydy. *Nyt-liitteen* artikkelin aineisto koostuu Rädyn (2000, 13) mukaan yli 300 naisesta, joten FSD:n sivujen aineistosta puuttuu useita vastauksia siihen verrattuna. FSD:n kuvauksen mukaan kyselyn vastaajat edustavat monia eri ammatteja sekä kaikkia sosioekonomisia ryhmiä. Yli puolet heistä on vastaushetkellä asunut pääkaupunkiseudulla, ja loput vastauksista ovat tulleet eri puolilta Suomea, muutama myös ulkomailta. Suurin osa vastaajista on siviilisäädyltään naimisissa. Vastaajien ei ole ollut välttämätöntä vastata jokaiseen kysymykseen, joten kysymysten vastausmäärät eivät ole yhtäläiset. Laadullisen analyysin kannalta en pidä tätä ongelmallisena. Suurta mielenkiintoa tämä olisi herättänyt vain, jos huomattavan suuri joukko vastaajia olisi vältellyt tiettyjä kysymyksiä.

Aineistossa on useita kysymyksiä aikuisen lapsen äitiydestä, ne löytyvät kaikki kokonaisuudessaan tutkielman Liitteestä 1. Tutkielman kannalta merkittäviä olivat ne, joissa

vastaukset käsittelivät vuorovaikutusta käytännöissä, minkä olin rajannut sidoksen ylläpitämisen ja uusintamisen kannalta tärkeäksi. Lisäksi olin myös kiinnostunut siitä, miten äidit kommentoivat rooliaan äitinä ja uusinsivat sidosta diskursiivisten käytäntöjen kautta. Vuorovaikutukseen liittyen valitsin analyysitarkasteluun erityisesti yhteydenpitoon ja avustamiseen liittyviä vastauksia. Yhteydenpitoon liittyen aineistossa on kolme kysymystä, jotka käsittelevät yhteydenpitoa puhelimitse, tapaamiskertojen tiheyttä ja sitä, mitä tapaamisten aikana tehdään, sekä edellisen tapaamisen paikkaa ja aktiviteetteja. Aikuisen lapsen avustamiseen liittyviä kysymyksiä on neljä ja ne käsittelevät taloudellista avustamista, avustamista kotitöissä, avustamista lapsenhoidossa sekä avustamisen tai siitä pitäytymisen perusteluja. Myös avun muotojen laajuutta ja ajallista tiheyttä on kysytty. Diskursiivisten käytäntöjen kannalta mielenkiintoisimmaksi nousi kysymys äidin merkityksestä aikuiselle lapselle. Siinä kysytään, mihin aikuinen lapsi tarvitsee äitiä. Lisäksi valitsin lähempään tarkasteluun vastauslomakkeita, joissa äidit ovat kertoneet äidin ja lapsen välisen sidoksen koettelusta.

FSD:n mukaan valitsemaani aineistoa on aiemmin käytetty kuudesti: Rädyn *Helsingin sanomille* koostamassa ”Ikuinen emo” -artikkelissa (Räty 2000), Heikki ja Kirsi Hiilamon teoksessa (Hiilamo & Hiilamo 2007), kahdessa pro gradu -tutkielmassa, jotka on tehty sosiaalipsykologian (Elo 2008) ja sosiaalityön (Veistola 2008) pääaineisiin, sekä kahdessa Nätkinin tutkimusartikkelissa (Nätkin 2013; 2014). Koska aineisto on laaja ja sitä on aiemmin käytetty vain vähän laadullisen sosiologian kehyksessä, sen sisällöstä on uskoakseni mahdollista tehdä tutkimuksia ja tutkielmia ilman, että ne tuottaisivat lähes samanlaisia tuloksia kuin aiemmat tuotokset.

FSD:n aineiston suurimpana haasteena tutkimusanalyysin teossa ja tulosten yleistämisessä on sen ikä. Lähes 20 vuotta vanhana se ei välttämättä edusta nykyäitiyttä kaikissa muodoissaan. Muun muassa viestintäteknologian nopea kehitys ei näy aineistossa ollenkaan. Myös sen keräämishetki poikkeaa nykyhetkestä: se on kerätty kahden suuren taloudellisen lama- tai taantumakauden välissä aikana, jolloin Suomessa elettiin vielä vaurasta nousukautta ja esimerkiksi Nokian menestyksen varaan laskettiin paljon. On mahdollista, että sittemmin Suomea pitkään koetellut talouden matalasuhdanne sekä rakenteelliset muutokset yhteiskunnassa saattavat olla lisänneet esimerkiksi avun antamisen ja vastaanottamisen tarvetta taikka sen laajuutta tai tiheyttä.

5.2.2 Äitinä aikuiselle 2019

FSD:n aineiston vierelle olen koostanut toisen aineiston, joka toivoakseni kuvastelee paremmin nykypäivän äitiyttä erityisesti yhteydenpidon osalta. Kutsun aineistoa nimellä Äitinä aikuiselle 2019. Tätä aineistoa analysoin sekä yhdessä FSD:n aineiston kanssa että osin myös vertailemalla niitä keskenään. Keräsin aineiston FSD:n aineiston tapaan verkkokyselyllä (Liite 2). Sen lisäksi, että toteutustapa oli samanlainen kuin FSD:n aineiston koostamisessa, verkkokyselyn valttina toimi myös valmiiksi kirjalliseen muotoon tuotettu aineisto. Toteutin kyselyn Webropol-alustan kautta keväällä 2019. Vastauksia verkossa tuli huhtikuun lopun ja toukokuun puolivälin välisenä aikana yhteensä 31. Lisäksi lähetin kahdelle osallistujalle kysymyslomakkeen paperisena ja sain heiltä käsin kirjoitetut vastaukset kirjeitse. Kuten FSD:n aineiston kyselyssä, en tässäkään vaatinut joka kysymykseen vastaamista.

Jotta voisin saada mahdollisimman vertailukelpoisen aineiston, oli alusta alkaen selvää, etteivät koostamani aineiston kysymykset voisi poiketa merkittävästi FSD:n aineiston kysymyksistä. Oli kuitenkin tärkeää varmistaa, että lomakkeen kysymykset heijastelisivat vuoden 2019 tilannetta erityisesti yhteydenpidon muotojen moninaisuuden huomioon ottaen. Lopulta yhteydenpitoon liittyen valitsin lomakkeeseen neljä kysymystä. Laajensin yhteydenpitoa koskevia kysymyksiä kattamaan kaikki mahdolliset yhteydenpidon muodot, joihin nykypäivänä kuuluvat muun muassa videopuhelut älylaitteiden ja tietokoneen välityksellä sekä monenlaiset eri pikaviestimet teksti-, kuva-, ääni- ja videoviestineen. Lisäksi lisäsin lomakkeeseen kysymyksen siitä, milloin ja millä tavalla viimeksi pidettiin yhteyttä. Mielenkiintoista oli selvittää, kuinka monella tämä yhteydenpidon muoto oli jokin uusi, vuoden 2000 jälkeen käyttöön otettu tai sen jälkeen käytössä yleistynyt viestinnän muoto. Lisäksi olin kiinnostunut myös siitä, vaikuttaako viestinkanavien moninaistuminen yhteydenpitoon jollakin tavalla.

Avustamiseen liittyen verkkolomakkeeseen valikoitui viisi kysymystä. Taloudellisen avun ja sekä avustamisen kotitöissä ja lastenhoidossa lisäksi tarjottiin mahdollisuus kertoa myös muista avustamisen keinoista. Äideiltä kysyttiin myös sitä, milloin he viimeksi avustivat lastaan jollakin tavalla. Tätä ei kysytty FSD:n aineistossa, vaikka edelliseen tapaamiskertaan liittyen olikin kysymys. Sen lisäksi, että äideiltä kysyttiin äidin merkityksestä aikuiselle lapselle, he saivat vastata myös siihen, mihin äidit tarvitsevat aikuisia lapsiaan. Tämän koin

tärkeäksi vastavuoroisuuden ajatuksen vuoksi. Lisäksi kysymys saattaisi tarjota äideille mahdollisuuden pohtia rooliaan aikuisen lapsen äitinä myös toisenlaisesta näkökulmasta. Lopuksi äideille tarjottiin mahdollisuus kertoa aikuisen lapsen äitiydestä mitä tahansa haluamiansa seikkoja avoimen kysymyksen kautta.

Koska kumpikin aineistoista on kerätty verkossa, on toki huomattava, että niihin on voinut vastata myös henkilöitä, jotka eivät ole äitejä. Tämän todennäköisyys on suurempi FSD:n aineiston kohdalla, koska siihen haettiin vastaajia huomattavasti julkisemmin. FSD:n aineistossa vastaajina oli myös henkilöitä, joiden oma määritelmä aikuisen lapsen äitiydestä ei täsmännyt lain mukaisen täysi-ikäisyyden määritelmän kanssa, vaan vastauksissa kommentoitiin sen sijaan esimerkiksi itsenäisen teini-ikäisen vanhemmuutta. Pidän ”aikuisen lapsen äitiä” tässä tapauksessa määritelmänä, jonka sisällön äidit saavat itse rajata sen mukaan, sopivatko he mielestään siihen vai eivät.

Uuden aineiston verkkolomakkeen linkkiä levitettiin luontaisia sosiaalisia verkostoja hyödyntävän lumipallo-otannon (ks. Noy 2008) kautta niin, että luovutin linkin useille tuntemilleni henkilöille ja pyysin heitä levittämään sitä eteenpäin vastaajaksi sopiville henkilöille. Lumipallo- tai ketjuotanta on yksi laajimmin käytetyistä otantamenetelmistä yhteiskuntatieteissä. Se on erittäin tehokas tapa saada informanteja tutkimusta varten ja sen vaikuttavuus nousee esiin erityisesti, kun tutkimusta tehdään ”piilossa pysyttelevistä” väestönosista ja ilmiöistä. (Noy 2008, 330–331.) Kysely levisi laajalti, mutta koska lomakkeessa ei kysytty vastaajan asuinpaikkaa, en voi olla varma vastausten alueellisesta kattavuudesta.

5.3 Sisällönanalyysi laadullisen tutkimuksen työkaluna

John W. Creswellin mukaan tietty laadullisen analyysin tekemisen kaava pätee kaikkeen laadulliseen tutkimukseen, riippumatta siitä, millainen laadullinen tutkimusote valitaan. Tutkimusotteet vain sisällyttävät laadullisen tutkimuksen kaavaan omat käsitteensä ja lähestymistapansa. (Ks. Creswell 2009, 185.) Aineistojeni analyysiä varten valitsin analyysimenetelmäksi tekstiaineistojen analyysiin hyvin soveltuvan laadullisen sisällönanalyysin. Suosittuna laadullisena aineistojen analyysimenetelmänä sisällönanalyysin kautta on saatu laaja joukko erilaisia laadullisen tutkimuksen tuloksia. Menetelmän näennäinen helppous osittain selittää sen suosiota. (Ks. Salo 2015.) Vaikka monet aloittelevat tutkijat pitävät sitä yksinkertaisena keinona analysoida tekstimuodossa olevaan aineistoa, sen käyttö vaatii kuitenkin runsaasti tutkijan omaa reflektiota ja itsekriittisyyttä sekä hyviä analyysitaitoja, mikä saattaa yllättää kokemattoman tutkijan. (Elo ym. 2014, 8.)

Sisällönanalyysissä analyysivaiheet – aineistonkeruu, analyysi ja tulosten auki kirjoittaminen – ovat sidoksissa toisiinsa. Laadukas ja monipuolinen aineisto on tärkeä elementti luotettavien tutkimustulosten aikaansaamisessa. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa myös tutkimusvaiheiden yksityiskohtaisella kuvailulla, joka kertoo lukijalle kaiken vaadittavan tutkimusprosessin etenemisestä. (Elo ym. 2014, 8.) Laadullisen tutkimuksen kokonaisvaltaisuuden periaate näkyy myös tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa, jonka keskiössä on tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus. Määrällisestä tutkimuksesta adoptoitujen validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden sijaan arvioinnissa painotetaan nykyisin paljolti uskottavuutta tai vastaavutta (*credibility*), siirrettävyyttä (*transferability*), luotettavuutta tai riippuvuutta (*dependability*) sekä vakiintuneisuutta tai vahvistettavuutta (*confirmability*). Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa yleisohjeena voidaan pitää sitä, että lukijoille on annettava tarpeeksi tietoa tehdyistä valinnoista, kuvattava aineisto tarkasti ja avattava analyysin tekoa selkeästi. Riittävä tutkimuksen tekoon liittyvien valintojen ja niiden perustelujen havainnollistaminen esimerkiksi aineistolainauksia, taulukoita ja kuvioita käyttämällä auttaa lukijaa luotettavuuden arvioinnissa. On kuitenkin huomattava, etteivät ne yksinään riitä: esimerkiksi aineistolainauksen suuri määrä suhteutettuna tutkijan oman tekstin määrään voi kieliä lukijalla enemmänkin kesken jääneestä analyysiprosessista kuin erityisen tarkasta havainnollistamisesta. (Elo & Kyngäs 2008, 112; Ronkainen ym. 2013, 133–136; ks. myös Elo ym. 2014, 2.)

Sisällönanalyysin tavoitteena on saada sekä tiivis että laaja-alainen kuvaus tutkittavasta aiheesta. Analyysin tuloksena on usein aihetta tai ilmiötä kuvaavia konsepteja tai luokkia. (Elo & Kyngäs 2008, 108.) Analyysimenetelmä sisältää kolme päävaihetta: valmistelun, järjestelyn ja raportoinnin. Valmisteluvaiheessa päätetään analyysiyksiköt sekä se, kuinka tarkasti esimerkiksi haastatteluaineistoa analysoidaan: otetaanko huomioon vain sanallinen keskustelu vai kiinnitetäänkö huomiota myös esimerkiksi puhujan ryhtiin, hiljaisiin hetkiin, huokauksiin, ja niin edelleen. Tämän jälkeen seuraa aineiston lukeminen. Aineistoon tulee uppoutua sitä lukiessa ja esittää sille kysymyksiä. (Elo & Kyngäs 2008, 109–110; Bengtsson 2016, 9–10.)

Induktiivisen sisällönanalyysin malli, jota tutkielmassani noudatan, eroaa deduktiivisesta sisällönanalyysistä suhtautumisessaan jo olemassa olevaan informaatioon: deduktiivinen malli ottaa aiemman tutkimuksen mukaan uuden aineiston analyysiin. Induktiivisen mallin mukaiseen analyysiin lähdetään siis useimmiten silloin, kun vastaava aiempaa tutkimusta ei ole. Induktiivisessä sisällönanalyysissä aineiston lukemista seuraa kolmiportainen – mutta analyysikäytännössä usein syklinen – aineiston järjestelyvaihe, joka koostuu aineiston pelkistämisestä eli redusoinnista, luokittelusta tai ryhmittelystä eli klusteroinnista ja käsitteellistämisestä eli abstrahoinnista. Lopputuloksena on yleiskäsitteiden tai -luokkien avulla luotu kuvaus tutkimuskohteesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–115; Elo & Kyngäs 2008, 110.) Induktiivisessä etenemisessä siis syntyy kategorioita, joita myöhemmin voidaan testata edelleen jatkotutkimuksissa (Mayring 2000, 4). Omassa tutkielmassani mukana sisällönanalyysissä kulkee ajatus sosiaalisen sidoksen ylläpitämisestä toiminnallisissa ja diskursiivisissa käytännöissä. Ulla Salo (2015, 182) mainitsee tällaisen ”teorian päälle kytkemisen” kirjoittaessaan aineistojen ajattelemisesta yhdessä teorian kanssa. Gilles Deleuzea ja Félix Guattaria (2011, 4–5) mukaillen Salo kuvaa, kuinka teoriaohjaavassa analyysissä teoria tai käsitekehys on kuin töpseli, joka kytketään virtapiiriin ennen analyysia: ”töpseli seinään, teoria päälle ja ajatukset kulkemaan” (Salo 2015, 182).

5.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset ja sen luotettavuustarkastelu

5.4.1 Tutkielmaan liittyvät eettiset kysymykset

Tutkiessani ihmisiä ja heidän kertomuksiaan niinkin intiimistä aiheesta kuin äitiys minulle on tärkeää noudattaa tutkimuseettisiä periaatteita kaikessa tutkielmaan liittyvässä toiminnassani. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistus lähestyy tutkimuksen eettisiä peruskysymyksiä kolmen osa-alueen kautta. Näihin kuuluvat tutkittavan ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, tutkittavan henkilön tai muun tutkittavan kohteen vahingoittamisen välttäminen sekä tutkittavan kulttuurin tunnustaminen ja kunnioittaminen. Eettinen arviointi koskee erityisesti sellaista tutkimusta, jonka kohteena on ihminen tai ihmisryhmä. Tällöin tutkittavien osallistumisen tai osallistumatta jättämisen tulisi perustua tietoon siitä, millaista tutkimusta – ja millaisesta näkökulmasta – tutkija on tekemässä. (TENK 2019, 7–8.) Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettiset perusteet ovat ihmisoikeuksissa, ja tutkijan olisi selvitettävä tutkimukseen osallistuville tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit ymmärrettävällä tavalla. Tutkimukseen osallistumisen tulisi olla vapaaehtoista toimintaa ja yksilöillä tulisi olla myös oikeus kieltäytyä osallistumasta. Osallistujien anonymiteetti on myös pystyttävä takaamaan sekä tutkimuksen aikana että tulosten tultua julki. (Tuomi 2008, 145–146.)

FSD:n Äitinä aikuiselle 2000 -aineistoa oli anonymisoitu ennen tietoarkistoon tallentamista. Vastaajien tunnistamista helpottavat mutta vastausten kannalta merkityksettömät yksityiskohdat on poistettu tekstistä. Näitä ovat esimerkiksi lasten opiskelu- ja työpaikat sekä eri kaupunginosat, joissa perheenjäsenet asuvat. Siinä missä *Helsingin Sanomat* keräsi Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston verkon kautta omalla lomakkeellaan (Liite 1), Äitinä aikuiselle 2019 -verkkolomakkeen linkin levittämiseen lumipallo-otannalla osallistui henkilöitä seminaariryhmästäni, ystäväpiiristäni, työyhteisöstäni sekä joitakin sukulaisiani. Koska linkki on levinnyt omien sosiaalisten verkostojeni kautta, olen huomioinut tutkielman tekemisessä sen, että saatan tunnistaa joitakin vastaajia heidän vastaustensa perusteella. Tällaisen tilanteen mahdollisuus on vaatinut minulta tutkijana erityistä hienovaraisuutta. Sen vuoksi myös kynnys tarkastella Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston vastauksia laajempina kokonaisuuksina oli korkeampi kuin Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston kohdalla, ja koetin parhaani mukaan suhtautua tunnistamisen mahdollistaviin yksityiskohtiin vastauksissa neutraalisti. Vastaajat eivät onneksi olleet lisänneet mukaan kovin yksityiskohtaista tietoa itsestään tai lapsistaan, joten tunnistamisen todennäköisyys oli suurimman osan vastaajista

kohdalla melko tai erittäin pieni. Huomioin analyysin aikana ja siitä kirjoittaessani myös vastaajien anonymiteetin ja tein tietoisesti työtä sen varmistamiseksi, etteivät äidit ole tunnistettavista aineisto-otteista tai analyysitekstistä.

Helsingin Sanomien ja Rädyn saatekirjettä ei ollut tallennettu FSD:n tietokantaan, mutta olettaisin, että osallistujille on annettu mahdollisuus osallistua vain *Nyt-liitteen* artikkelin aineistoon, sillä FSD:n aineistosta puuttuu Rädyn (2000) lehtiartikkeliin verrattuna useita lomakkeita. Vastaajat ovat siis oletettavasti saaneet vaikuttaa siihen, millaiseen käyttöön heidän vastauksiaan saa käyttää. Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston vastaajat ovat myös vastanneet omasta tahdostaan ja olen saatekirjeessä (Liite 2) selvittänyt heille, mihin aineistoa käytän ja miten sitä säilytän. Olen saatekirjeessä myös tarjonnut yhteystietoni, jotta he voisivat olla yhteydessä, mikäli tulevat toisiinsa ajatuksiin vastauksistaan. Yksikään vastaajista ei ole ollut minuun yhteydessä. Lisäksi olen selvittänyt heille, että käsittelen vastauksia anonyymeinä ja että vastaajat voivat tutustua valmiiseen tutkielmaan Lapin yliopiston julkaisuarkisto Laudassa.

5.4.2 Laadullisen tutkielman luotettavuustarkastelu

Positivistisen perinteen luotettavuuden tarkastelussa käytetyt käsitteet, validiteetti ja reliabiliteetti, on jo pitkään kyseenalaistettu laadullisen tutkimuksen arvioinnissa (Long & Johnson 2000, 30). Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden määrittely riippuu tutkimuksen tavoitteista ja kontekstista: menetelmien ja tulosten välillä on oltava eheä suhde. Ongelmaksi on toisinaan muodostunut vaihtoehtoisten luotettavuustarkastelun käsitteiden valinta. (FitzPatrick 2019, 211–212.) Yleisesti laadullisen tutkimuksen luotettavuustarkastelussa on käytetty uskottavuutta tai vastaavuutta (*credibility*), siirrettävyyttä (*transferability*), luotettavuutta tai riippuvuutta (*dependability*) sekä vakiintuneisuutta tai vahvistettavuutta (*confirmability*) (Bengtsson 2016, 13; ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2002, 136–137), mutta tärkeintä tarkastelussa on kuitenkin se, miten käsitteitä käytetään apuna tutkimuksen todenmukaisuuden ja luotettavuuden ilmaisemisessa kokonaisvaltaisella tavalla, eikä niinkään se, mitä käsitteitä tarkasteluun valitaan (Bengtsson 2016, 13).

Uskottavuudella ja vastaavuudella tarkoitetaan, että aineistoa on tulkittu tavalla, joka vastaa tutkittavien käsitystä tutkittavasta aiheesta. Lisäksi aineistosta nousevia merkittäviä

huomioita ole jätetty tulosten ulkopuolelle. (Bengtsson 2016, 13.) Minulle on ollut tutkielmaa tehdessäni tärkeää, etten päätyisi tulkitsemaan vastauksia niin, että äidit kokisivat minun laittavan sanoja heidän suuhunsa. Siksi olen pyrkinyt sensitiivisyyteen aineistoja tulkitessani ja koettanut huomioida myös sellaisia aineistojen osasia, jotka eivät välttämättä asetu tietynlaiseen teemoitteluun tai koodaukseen mutta jotka sisältävät sellaisia tärkeitä yksityiskohtia ja vivahteita, joilla on merkitystä äitien vastauksissa (ks. Salo 2015, 179). Varsinkin tällaisessa tilanteessa, jossa vastaajat ovat minulle anonyymeja, enkä voi olla heihin yhteydessä tiedustellakseni tulosteni vastaavuutta heidän ajatuksiinsa, uskollisuus aineistoille ja äitien vastauksille on ollut minulle ensiarvoista.

Siirrettävyys kuvaa sitä, kuinka tutkimuksen tuloksia voidaan soveltaa muissa konteksteissa taikka muihin tutkittaviin ryhmiin tai tutkimuskohteisiin (Bengtsson 2016, 13). Yleistettävät tulokset täytyy perustella asianmukaisesti (Ronkainen ym. 2013, 141). Aineistoistani nousevat tulokset tuskin ovat yleistettävissä kaikkiin äiteihin kumpanakaan ajanjaksona. Kumpikaan aineistoista ei ole niin laaja tai alueellisesti kattava, jotta sen perusteella voisi tehdä yleistyksiä suomalaisista äideistä. Toisaalta tarkoitus ei olekaan väittää äitien olevan aina tietynlaisia tai ylläpitävän suhteita lapsiinsa johdonmukaisesti aina tietyllä tavoin. On kuitenkin olemassa tiettyjä kulttuurisesti tunnistettavia sidoksen ylläpitämisen käytäntöjä, jotka voivat aktivoitua tai joita voidaan ottaa käyttöön tilanteen mukaan. Aineistojen puitteissa on mahdollista tehdä nostoja aineistojen sisäisistä, yleisistä teemoista sekä luoda tyypittelyjä siitä, millaisia äitejä tai millaista äitiyttä äitien vastaukset luovat.

Luotettavuus ja riippuvuus edellyttävät tutkimuksen toteuttamista tieteellisen tutkimuksen periaatteita noudattaen. Toteuttamisessa täytyy huomioida tutkimusprosessiin vaikuttavat ulkoiset ja sisäiset tekijät sekä kirjata ylös analyysin kulku ja siihen vaikuttaneet päätökset. (Bengtsson 2016, 13.) Tutkimuksen aikana esiin nousevat epäjohdonmukaisuudet tulee nostaa esiin, ja tutkijan asema, tämän omat lähtökohdat tutkimuksen tekemiseen ja mahdolliset ennakoasenteet tulee tunnustaa. (FitzPatrick 2019, 214–215; Long & Johnson 2000, 33.) Vakiintuneisuus ja vahvistettavuus puolestaan viittaavat tutkimusprosessin ja sen tulosten esittelyyn. Tutkijan tekemät ratkaisut tulee esittää tavalla, joka mahdollistaa tutkimuksen objektiivisuuden ja eheyden arvioinnin. (Bengtsson 2016, 13.) Tähän liittyen minulle oli tärkeää merkitä analyysin aineisto-otteissa lainaamani lomakkeet analyysitekstiin, jotta lukija voi halutessaan pyytää aineiston Yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkistosta ja tarkistaa otteen kontekstin sekä sen sijainnin aineistossa. Tutkimuksesta tulee myös käydä

ilmi, onko asetettuun tutkimusongelmaan kyetty vastaamaan. Analyysin aikana esiin nousseista havainnoista merkittävimmät esitellään tulosten tarkastelun yhteydessä. (Ronkainen ym. 2013, 140–141.) Näihin kahteen viimeiseen käsitepariin ja niiden merkityksiin vastaan erityisesti luvuissa 6 ja 7, joissa esittelen tutkimusprosessia sekä sen tuloksia.

6 Sidoksen ylläpitäminen käytännössä analyysin kohteena

Aineistojen analyysissä käyn läpi äidin ja aikuisen lapsen välistä yhteydenpitoa sekä äidin lapselle tarjoamaa avustamista sidoksen ylläpitämisen käytäntöinä. Lisäksi esittelen diskursiivisia käytäntöjä, joiden kautta äidit luovat merkitystä aikuisen lapsen ja äidin väliseen suhteeseen, ja käsittelen lyhyesti äidin ja aikuisen lapsen välisiä suhteita, joissa sidos on joutunut koetukselle.

Aloittaessani analyysiä koin tarpeelliseksi lukea ensin aineistot läpi pariin kertaan, jotta niiden kokonaisuudet ja vastaajien tarinat kävisivät selkeämmiksi. Pelkonani oli, että pelkkiin analyysiin valittuihin kysymyksiin ja niiden vastauksiin perehtyminen veisi vastauksilta pohjaa: monilla vastaajilla avoimet vastaukset kytkeytyivät monin eri tavoin edellisiin tai seuraaviin vastauksiin. Salo (2015, 178) on huomauttanut, että koodaustyöllä on taipumus etäännyttää tutkija aineiston ainutkertaisuudesta, monimuotoisuudesta ja yksityiskohtaisuudesta. Syvemmillä lukemisella toivoin voivani välttää tämän. Lisäksi koin, että vastauskokonaisuuksien sivuuttaminen tietoisena valintana saattaisi heikentää tutkielman tasoa ja uskottavuutta. Se tosin myös lisäsi aineistoihin tutustumiseen kulunutta aikaa.

Saatuani mielestäni tarpeeksi kattavan ja eheän kuvan aineistoista kokonaisuutena kohdistin huomioni tutkimusongelmaan vastaaviin kysymyksiin. Erityisesti niiden kysymysten kohdalla, jotka liittyvät kiinteimmin toisiinsa, tarkastelin vastauksia sekä yksittäin että vastauskokonaisuuksina, jottei niiden konteksti kärsisi. Harkitsin analyysimerkintöjen (värikoodit, ryhmittelyt) tekemistä suoraan aineistojen tekstitiedostoihin tai johonkin tallentamistani niiden kopioista, mutta aineistojen suuren sivumäärän vuoksi päädyin tekemään sisällönanalyysiä Microsoft Excelin avulla. Sen välilehdet erillisine taulukoineen mahdollistavat klusterien helpon rakentamisen, ryhmittelyn ja yhdistelemisen.

Äidit saattoivat vastata eri tavoin eri lasten osalta, mikä vaati tiettyjä rajanvetoja sen suhteen, miten arvioisin vastauksia määrällisesti, sillä pidin määrällistä tarkastelua tärkeänä tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi. Mikäli yhteydenpidon, tapaamisten tai avustamisen tiheyttä koskeviin kysymyksiin on vastattu eri tavoin äidin eri lasten osalta, huomioin taulukoinnissani kaikkein tiheimmän yhteydenpidon tahdin. Tällaisissa tapauksissa lasten väliset erot, mikäli ne ovat merkittäviä, tulevat esiin aineistojen käsittelyn

yhteydessä aineisto-otteiden ja analyysitekstin kautta. Samoin jos äiti on avustanut vastaushetkellä vain yhtä tai osaa lapsistaan, olen laskenut sen analyysissä avustamiseksi, vaikkei se kohdistukaan kaikkiin lapsiin. Erot lasten olosuhteissa ja muut perustelut lasten avustamiselle tai avustamatta jättämiselle tulevat jälleen esiin aineisto-otteissa ja analyysitekstissä, mikäli niillä on analyysin kannalta merkitystä.

Onnekseni aineistoissa ei ollut juurikaan aiheeseen kuulumattomia vastauksia. Paikoittain äidit saattoivat kenties ymmärtää kysymykset toisistaan poikkeavilla tavoilla tai vastata kysymyksen puutteellisesti niin, etten voinut tehdä vastauksesta tulkintaa ilman pelkoa siitä, että asetan sanoja äidin suuhun. Tulkinnanvaraista oli joissakin kohdissa esimerkiksi se, onko vastausten tarkoitus linkittyä seuraaviin tai edellisiin kysymyksiin. Rajasin aineistot aluksi niihin vastauksiin, jotka liittyivät kiinteästi tutkimusongelmaan. Kontekstin kannalta välttämättömät muut vastaukset pidin mukana, tosin näitä ei lopulta ollut erityisen suurta määrää. Aloitin aineistojen klusteroinnin liittämällä keskenään samankaltaisia tai samoja asioita kommentoivia vastauksia samalle välilehdelle Excelissä, jossa loin omat tiedostot eri kysymyksille ja aiheille. Pitkien vastausten kohdalla tulkitsin tarkkaan, onko niissä osia, jotka voisi sijoittaa useammalle eri välilehdelle tai eri tiedostoihin.

Yhteydenpidon tiheyteen ja sen muotoihin liittyvät vastaukset taulukoin numeerisina Exceliin, ja tein niistä myös havainnollistavia ympyrädiagrammeja. Klusteroin sidoksen ylläpitämisen käytäntöihin liittyvät vastaukset ensin useisiin taulukoihin vastausten sisältöjen perusteella, ja lähdin sitten etsimään klustereita yhdistäviä piirteitä, jotta voisin muodostaa niistä suurempia kategorioita. Sellaisista taulukoista, joilla ei ollut yhteistä muiden kanssa, joko muodostui omia kategorioitaan tai vaihtoehtoisesti jouduin punnitsemaan niiden painoarvoa kokonaisuuden kannalta. Esimerkiksi negatiiviset tunteet ja kokemukset muodostivat merkittäviä, vaikkakin suhteellisesti varsin pieniä, kategorioita. Diskursiivisten käytäntöjen kohdalla klusteroin ensin kysymyksen ”Mihin aikuinen ihminen tarvitsee äitiä?” vastauksia ja muodostin niistä kategorioita. Näiden tulosten pohjalta etenin analysoimaan Äitinä aikuiselle 2000 -aineistosta myös kysymyksiä välirikosta lapsen kanssa ja tämä klusteroinnin pohjalta tein lähilukua vastauskokonaisuuksista, joissa oli kuvailtu sidoksen koettelemista arjen tilanteissa.

Seuraavaksi esittelen analyysin tuloksia aloittaen sidoksen ylläpitämisestä yhteydenpidon ja avustamisen käytännöissä. Avustamisen yhteydessä nostan esiin myös joitakin äitien

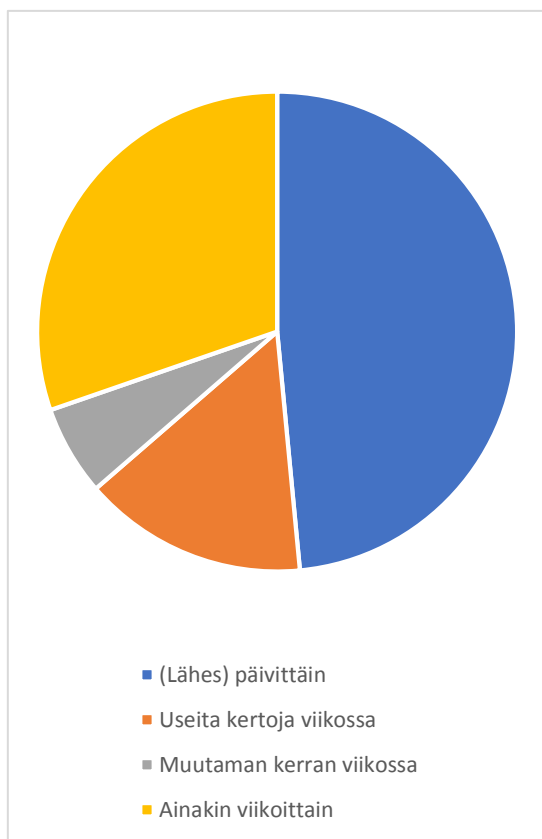
perusteluja avustamiselle. Sen jälkeen etenen käsittelemään kysymyksiä äidin ja aikuisen lapsen merkityksestä toisilleen, ja lopuksi esittelen Äitinä aikuiselle 2000 -aineistosta äitien kertomuksia sidoksen koettelusta.

6.1 Yhteydenpito lapsen kanssa

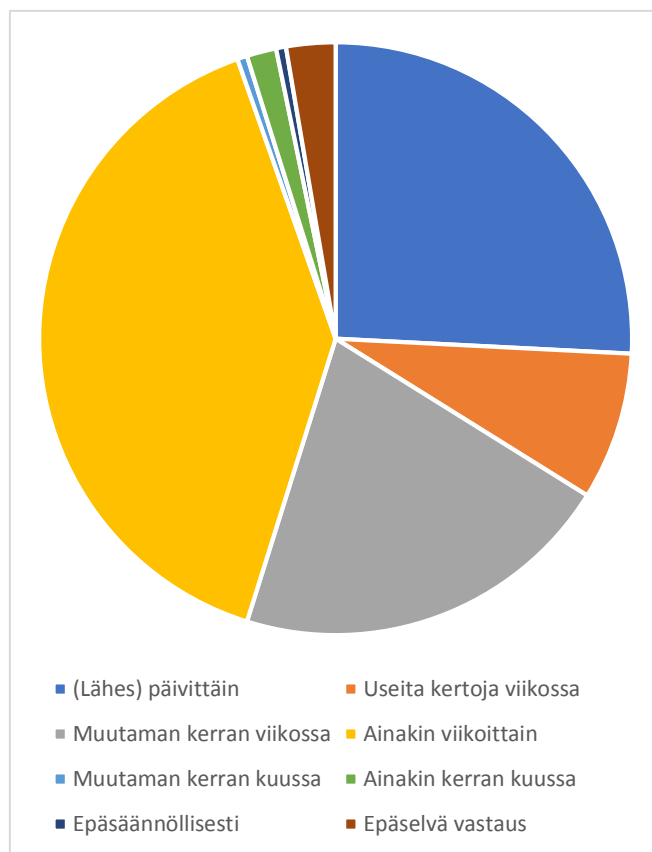
Yhteydenpidon käytännöissä on tapahtunut kenties eniten muutoksia aineistojen keräämisen ajankohtien välillä merkittävän materiaalisen – eritoten teknologisen – kehityksen ansiosta. Älylaitteiden yleistymisen, niille suunnitellut videopuhelu- ja pikaviestisovellukset sekä kiinteähintaiset matkapuhelin- ja dataverkkopalvelut ovat lisänneet yhteydenpitomahdollisuuksien määrää ja tarjonneet sekä monipuolisempia että edullisempia keinoja pitää yhteyttä. Tiedostin tämän muutoksen jo Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston keruuvaiheessa, minkä vuoksi pidin perusteltuna kasvattaa yhteydenpitoon liittyvien kysymysten määrää ja muokata hieman niiden asettelua. Siinä, missä Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston kysymyslistassa (Liite 1) kysyttiin, kuinka usein äidit pitävät yhteyttä aikuisiin lapsiinsa puhelimitse, Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston kysymyslistassa (Liite 2) kysyin erikseen yhteydenpidon tavoista, sillä kehityksen huomioon ottaen pelkkiin puhelinkeskusteluihin keskittyminen olisi saattanut rajata vastausten ulkopuolelle lukuisia usein käytettyjä yhteydenpitomenetelmiä. Yhteydenpidon tiiviyydestä kysyin erikseen ja lisäsin joukkoon vielä kysymyksen siitä, milloin äiti on edellisen kerran ollut yhteydessä lapsiinsa.

Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston kyselyhetkellä Suomessa oli vielä yleisesti käytössä laskutusmalli, jossa matkapuhelinasiakkaat maksoivat yksityishenkilöiden välisistä puheluista niiden keston mukaan. Sittemmin tämän mallin ovat pitkälti korvanneet kiinteään kuukausimaksuun perustuvat pakettiliittymät. Vaikka aineistot laajuutensa puolesta eivät ole täysin verrattavissa toisiinsa, teknologian ja siihen liittyvien maksujen muutos on havaittavissa siinä, kuinka usein lapsiin pidetään yhteyttä. Äitinä aikuiselle 2019 -vastaajista (Taulukko 1) lähes 64 prosenttia piti yhteyttä ainakin yhteen lapsistaan päivittäin tai lähes päivittäin (n=16) taikka useita kertoja viikossa (n=5). Äitinä aikuiselle 2000 -vastaajista vain noin 33 prosenttia piti puhelimitse yhteyttä ainakin yhteen lapsistaan päivittäin tai lähes päivittäin (n=48) taikka useita kertoja viikossa (n=15). Toki on huomattava, että vuoden 2019 kysymyslomakkeessa huomioitiin lisäksi muut yhteydenpidot muodot kuin puhelut,

mutta vuonna 2000 yhteydenpidon muodot olivat myös vuotta 2019 rajallisemmat. Puheluiden lisäksi äidit mainitsivat vuoden 2000 vastauslomakkeissa sähköpostin (n=16), tekstiviestit (n=17), faksin (n=1) ja kirjeet (n=1). Näistä kaksi jälkimmäistä puuttuivat kokonaan vuoden 2019 vastauksista. Yhdessä vuoden 2000 vastauslomakkeessa mainitaan yhteydenpidon muotona myös ”boxailu”, jonka merkitys ei selviä vastauksen kontekstista.

Kuvio 1: Kuinka usein pidätte yhteyttä lapsiinne? (ÄA2019)

Kuvio 2: Kuinka usein pidätte yhteyttä lapsiinne puhelimitse? (ÄA2000)

Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston vastauksissa on joitakin äitejä, jotka pitivät puhelimitse yhteyttä lapsiinsa harvemmin kuin viikoittain. He muodostavat kuitenkin selkeän vähemmistön (n=5, n. 2,5% vastauksista), ja vuoden 2019 aineisto on huomattavasti suppeampi, joten tämän huomion perusteella on mahdotonta sanoa, että vuosien välillä olisi tässä suhteessa tapahtunut muutosta. Huomion arvoista kenties on kuitenkin se, etteivät uusi teknologia ja sen luomat mahdollisuudet ole merkittävästi lisänneet yhteydenpitoa ulkomailla tai pitkän matkan päässä Suomessa asuvien lasten kanssa taikka tasoittaneet

yhteydenpidon eroja lähellä ja kaukana asuvien lasten välillä, vaikka ne näyttävätkin yleisesti lisänneet yhteydenpitoa lasten kanssa. Sekä vuoden 2019 että vuoden 2000 aineistoissa ulkomailla tai muuten huomattavasti kauempana asuvien lasten kanssa pidetään uudellakin teknologialla, kuten pikaviestimillä, harvemmin yhteyttä kuin lähellä asuviin lapsiin:

[U]lkomailla asuvaan tyttäreeseen olen yhteydessä n. kerran viikossa joko sähköpostilla tai puhelimella. Molemmat osapuolet ottavat yhteyttä. Nuorempaan tyttäreeseen olen puhelimitse yhteydessä n. 1-2 kertaa viikossa. Useimmiten minä soitan. (ÄA2000, Lomake 28.)

Soitamme n. 2 kertaa viikossa, yleensä me soitamme, sillä saamme soittaa firman laskuun ko. puhelut. Olemme yhteydessä myös sähköpostitse sekä faksin välityksellä. Kun tytär vielä asui Suomessa, soitimme puolin toisin päivittäin. (ÄA2000, Lomake 196.)

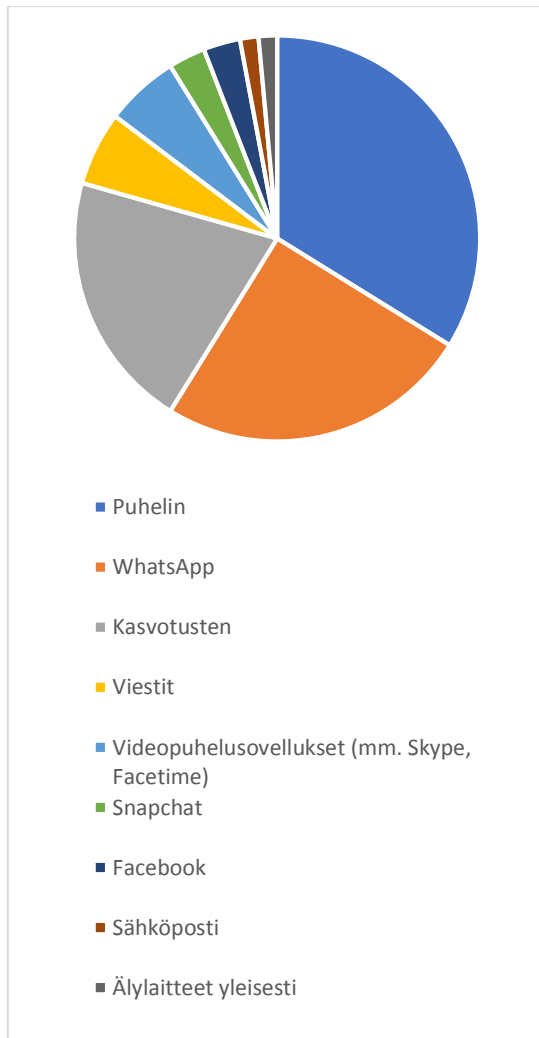
Toisin kuin puhelinkeskustelut, pikaviestimet ja sosiaalinen media sallivat ajatusten vaihdon päivän mittaan aikavyöhyke- ja aikataulueroista huolimatta, joten ne pelkästään eivät riitä selittämään, miksi yhteydenpito ulkomaille tai kauemmas kotimaassa on yhteydenpitokeinojen määrän kasvusta huolimatta vähäisempää kuin kotimaahan. Siitä huolimatta äitien vastauksissa toistuu se, kuinka fyysinen etäisyys vaikuttaa myös yhteydenpidon tiheyteen. Siinä missä samalla paikkakunnalla asuviin lapsiin pidetään yhteyttä viikoittain, kauempana Suomessa asuvaan lapseen esimerkiksi ”tilanteesta riippuen 1-2 kk välein” (ÄA2019, Lomake 20), vaikka yhteydenpidon välineet ja mahdollisuudet ovat samat. Näin ollen kasvokkaisten kohtaamisten voi olettaa olevan merkittävä tekijä sidoksen vahvistamisessa.

Edellisten aineisto-otteiden viimeinen lainaus koskettaa Äitinä aikuiselle 2000 -aineistosta löytämäni vastausajankohtaan liittyvää ilmiötä, jota vastaavaa ei löydy vuoden 2019 aineistosta. Vuosituhannen vaihteessa puhelinliittymien laskutuksella oli vaikutusta siihen, miten äidit pitivät yhteyttä lapsiinsa puhelimitse. Koska puheluista laskutettiin soittajaa, äidit halusivat kantaa puhelinkeskustelujen taloudellisen rasituksen, jottei se jää lapselle. Useat äidit mainitsevat erikseen vastauksissaan, että he soittavat lapsilleen eikä toisin päin:

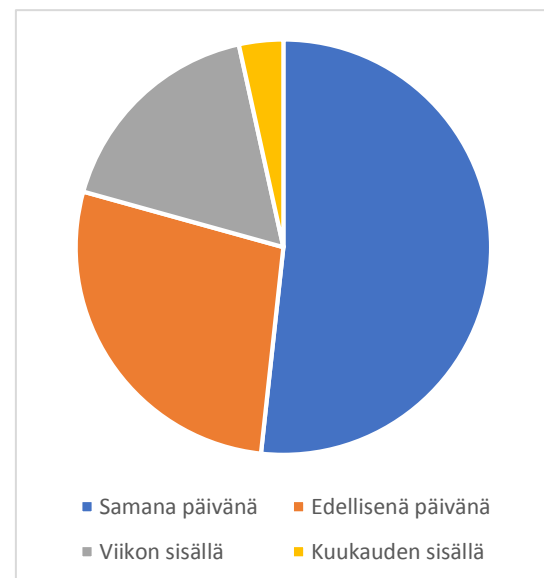
Noin 3 kertaa viikossa kullekin. Opiskelijat soittavat kännykkääni merkin, ja minä soitan heille. vanhin soittaa itsekin, kun on enemmän rahaa. Lisäksi, joka päivä lähettemme sähköpostia. (ÄA2000, Lomake 22.)

Pidän poikaani yhteyttä puhelimitse, soitlemme viikottain, minä ehkä useammin. Samoin jos hän soittaa, ”soitan heti takaisin” että lasku tulee minulle. Väliin juttelemme pitkiäkin puheluita, joskus vaan pikakuulumiset. Tyttären kanssa lähetämme sähköpostia ja tekstiviestejä joskus montakin kertaa viikossa, soitan hänelle noin kerran kahdessa viikossa. (ÄA2000, Lomake 40.)

Puhelinliittymien laskutuksen vaikutus yhteydenpitoon osoittaa konkreettisesti, miten materiaaliset elementit muovaavat sidoksen ylläpitämisen käytäntöjä vaihtoehtoisesti edistäen tai estäen yhteydenpitoa. Sittemmin uudet teknologiset keksinnöt ja pakettiliittymät ovat mahdollistanet sen, etteivät taloudelliset seikat vaikuta enää samalla tavalla yhteydenpitoon. Äitinä aikuiselle 2019 -aineistosta edeltävän kaltaisia huomioita ei olekaan löydettävissä. Sen suhteen olisikin mielenkiintoista muun muassa selvittää, onko yhteydenpidon määrä kasvanut ajallisesti uuden teknologian myötä. Yhteydenpidon määrän ajallisen lisääntymisen lisäksi sen laatu ja henkilökohtaisuus lienevät jonkin tason murroksessa. Osa Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston äideistä mainitsee pitävänsä yhteyttä lapseensa koko perheen yhteisessä Whatsapp-ryhmässä. Tällaisissa tapauksissa on aiheellista pohtia, vahvistaako yhteydenpito niinkään henkilökohtaista sidosta äidin ja lapsen välillä, vaikka se pitääkin yllä perhettä ryhmänä.

Kuvio 3: Millä tavoilla pidätte yhteyttä lapsiinne? (ÄA2019)

Kuvio 4: Milloin olitte yhteydessä viimeksi? (ÄA2019)

Äitinä aikuiselle 2019 -kysymyslomakkeessa äitejä pyydettiin erittelemään ne tavat, joilla he pitävät yhteyttä aikuisiin lapsiinsa (Taulukko 3), sekä kertomaan, milloin he vastaushetkellä olivat viimeksi olleet yhteydessä lapseensa (Taulukko 4). Älylaitteiden ja niille kehitettyjen sovellusten suosion kasvu on nähtävissä sekä siinä, että lähes 80 prosenttia kysymykseen vastanneista (n=23) oli ollut yhteydessä lapseensa vastauspäivänä tai sitä edeltäneenä päivänä, että siinä, kuinka pikaviestisovellus WhatsApp mainittiin lähes yhtä yleisesti yhteydenpidon keinona kuin puhelin. Toki älypuhelinien aikakaudella maininnat puhelimesta saattavat viitata myös muuhun kuin puhelinsoittoihin, mutta lähtökohtaisesti tulkitsin analyysissä puhelinmaininnat perinteisemmäksi puhelimen käytöksi. Myös viestit mainitsevista vastauksista on todettava, että ne saattavat viitata pikaviesteihin yhtä todennäköisesti kuin perinteisempiin tekstiviesteihin. Ilman tarkentavaa informaatiota rajasin ne

omaksi vastauskategoriakseen, vaikka on myös mahdollista, että WhatsAppin ja muiden pikaviestinten suosio yhteydenpidon välineenä on vielä Taulukon 3 tuloksiakin suurempaa. Mielenkiintoinen huomio on, kuinka WhatsApp ja muut älylaitteiden pikasovellukset mainitaan huomattavan useissa sellaisissa vastauksissa, joissa äidit kertoivat pitävänsä yhteyttä lapsiin päivittäin tai ainakin lähes päivittäin:

Päivittäin puhelinsitoilla, perheen whatsappryhmässä, FaceTime-puheluin jne. (ÄA2019, Lomake 11).

Päivittäin whatsappin kautta ja videopuheluita viikottain lapsenlapsiin (ÄA2019, Lomake 16).

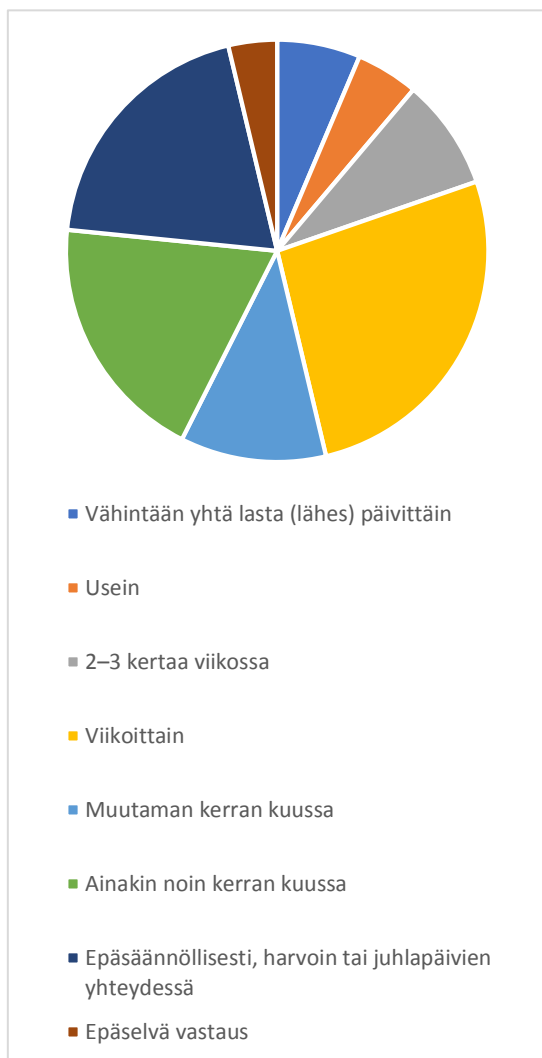
Päivittäin tai lähes päivittäin puhelimitse. Päivittäin viestein tai snapchatin kautta. (ÄA2019, Lomake 23.)

Valtaosa näistä äideistä mainitsi myös olleensa yhteydessä lapseensa edellisen kerran vastauspäivänä, joten uuden teknologian voidaan katsoa tukevan tiiviimpää yhteydenpitoa äitien ja aikuisten lasten välillä. Vuoden 2020 jälkimainingeissa vastauksista erottuu varsin mielenkiintoisena myös lomakkeen 16 vastaus, jossa videopuheluita soitellaan nimenomaan lastenlasten kanssa. Mikäli aineiston keruu olisi suoritettu vuotta myöhemmin, tämän kaltaiset vastaukset olisivat saattaneet olla yleisempiä. Korona-ajan poikkeusolojen tasoittuttua uuteen normaalitilaan olisi mielenkiintoista tehdä kartoitus siitä, onko älyteknologian käyttö yleistynyt lisää eritoten kolmen sukupolven asetelmissä sekä isoäitien ja lastenlasten välillä.

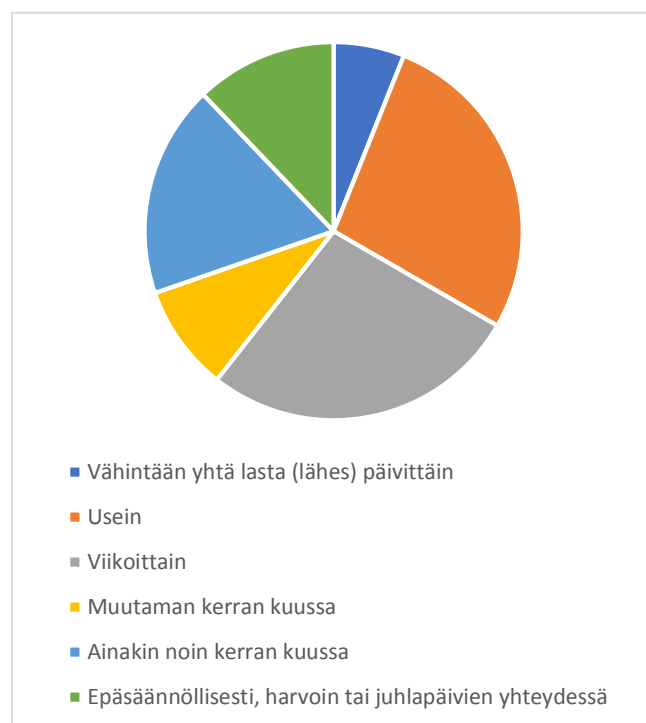
Huolimatta siitä, että vain reilu 40 prosenttia Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston äideistä (n=14) mainitsi tapaamiset kasvotusten yhteydenpidon keinona, aineiston kaikki äidit mainitsivat muiden vastausten yhteydessä tapaavansa lapsiaan kasvotusten. Kasvotusten tapaaminen ja ajan viettäminen yhdessä saattavat olla monelle äidille oletusarvoista yhteydenpitoa, jonka mainitseminen erikseen ei ole tarvittavaa. Myös kysymysten asettelu, jossa kysymykset tapaamisista seurasivat kysymyksiä yhteydenpidosta, ohjasi mahdollisesti äitejä erittelemään kasvokkaiset tapaamiset kysymyksen ulkopuolelle.

Toisin kuin muut yhteydenpidon muodot, kasvotusten tapaaminen ei ole merkittävästi lisääntynyt parin vuosikymmenen kehityksen myötä. Kun aineistojen äideiltä kysyttiin,

kuinka usein he tapaavat lapsiaan (Taulukot 5 ja 6), kummastakin aineistosta noin 6 prosenttia (n=12 ÄA2000, n=2 ÄA2019) vastasi näkevänsä ainakin yhtä lapsistaan lähes päivittäin. Vuoden 2000 vastauksissa noin 45 prosenttia (n=89) äideistä näki ainakin yhtä lapsistaan viikoittain. Vuoden 2019 vastauksissa sama osuus oli hieman korkeampi, noin 60 prosenttia (n=20). Aineistojen kokoeron ja vaihtelun vähyden takia en pitäisi tätä tai muitakaan eroja vastauksissa erityisen merkittävinä muutoksina.

Kuvio 5: Kuinka usein tapaatte? (ÄA2000)

Kuvio 6: Kuinka usein tapaatte? (ÄA2019)

Tapaamistiheyden tuntuu vaikuttavan melko selkeä sääntö: mitä lähempänä toisiaan äiti ja lapsi asuvat, sitä useammin he tapaavat. Mikäli lapsi asuu ulkomailla, tapaamisia on perustellusti vähän. Tämä näkyy sekä sellaisissa vastauksissa, joissa vertaillaan tapaamistiheyttä ennen ja jälkeen lapsen ulkomaille lähdön, että niissä vastauksissa, joissa äidit vertaavat tapaamistiheyttä ulkomailla ja Suomessa asuvien lasten välillä. Eräs äideistä

(ÄA2000, Lomake 163) kertoo tapaavansa poikaansa viikoittain tämän ollessa Suomessa, mutta tämän asuessa ulkomailla tapaamiset rajoittuvat noin viikon mittaiseen jaksoon kerran puolessa vuodessa. Suomessa asuvia tyttäriään hän tapaa ”parin viikon välein”.

Poikkeuksellista ulkomailla asuvien lasten tapaamisessa on, että yksittäiset tapaamiskerrat voivat olla pitkäköjäkin, esimerkiksi viikon tai jopa useamman viikon mittaisia. Esimerkiksi yksi Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston äideistä (Lomake 102) kertoo, kuinka hänen tyttärensä vierailee ”Suomessa ja kotona kaksi kertaa vuodessa: kesälomalla n. 3 viikkoa ja jouluna n. 1-2 viikkoa”. Myös pitkät välimatkat kotimaassa johtavat vastausten perusteella usein siihen, että lasta tavataan harvemmin. Lähempänä asuvaa lasta saatetaan nähdä viikoittain tai ainakin kuukausittain, kun kauempana asuvaa lasta vain joitakin kertoja vuodessa. Vastaukset, joissa äiti kertoi vierailevansa kauempana asuvan lapsen luona, muodostavat selkeän vähemmistön. Jonkinlaisena oletuksena vaikuttaa olevan, että perheet tapaavat ensisijaisesti lapsuudenkodissa tai äidin luona. Mökkeilyyn liittyy suomalaisen kulttuurin erityispiirre, jossa loma-asunnon omistamista ei pidetä varakkaille kuuluvana etuoikeutena, vaan lähes kenellä tahansa on mahdollisuus omistaa mökki ilman elitismien leimaa. Keskimäärin joka neljäs suomalainen kotitalous omistaakin vapaa-ajan asunnon. (Periäinen 2006, 103.) Perheiden yhteinen aika mökillä on sekä yhteistä rentoutumista ja vapaa-ajan viettoa, mutta myös tärkeä osa sekä yhteisen sidoksen ylläpitämistä. Yhteiselon paikkana mökki edustaa jatkuvuutta perhe-elämälle (Williams & McIntyre 2001). Mökkeily yhdessä lasten ja lastenlasten kanssa voidaan siis nähdä osana perheen perinteiden siirtämistä eteenpäin seuraaville sukupolville (ks. myös alaluku 6.3).

Aiemmin kävin nyt ulkomailla asuvan tyttären kanssa elokuvissa muutaman kerran kuukaudessa. Hänen kanssaan olen myös käynyt taidenäyttelyissä, viimeksi olimme katsomassa yhdessä Simberg-näyttelyä, ja museoissa. Nyt hän asuu luonamme, jos joutuu käymään Suomessa. Aion käydä alkukesästä hänen luonaan. (ÄA2000, Lomake 44.)

Enimmäkseen lapset käytät meillä kotona. Me vanhemmat myös vierailemme kauempana asuvien lasten luona. Samalla paikkakunnalla asuvia näemme viikottain, muualla asuvia 5-6 kertaa vuodessa. (ÄA2019, Lomake 28.)

Tapaamiset lapsuudenkodissa ja perheen yhteisellä mökillä korostuvat erityisesti juhlapäivien ja kalenterijuhlien, kuten syntymäpäivien, äitienpäivän sekä kirkkovuoden

suurimpien pyhäpäivien, yhteydessä, vaikkakin myös arkisemmat kokoontumiset ovat sitä yleisempiä, mitä useammin on mahdollista nähdä kasvokkain. Samalla paikkakunnalla asuvia saatetaan kutsua ”syömään viikottain, joskus useamman kerran viikossa” (ÄA2019, Lomake 29) tai tavata siksi, koska äiti tarvitsee apua jossakin asiassa, kun taas kauempana asuvien lasten kanssa tavataan harvemmin ja tapaamiset todennäköisemmin keskittyvät juhlapäiviin. Perinne, jonka mukaan juhlia varten kokoonnutaan lapsuudenkotiin tai ”mummolaan”, kytkeytynee osittain myös äidin rooliin perinteiden ja perhesuhteiden ylläpitäjänä (ks. alaluku 6.3). Kesän loma-ajat vaikuttavat antavan lisää aikaa aikuisten lasten kanssa, kun lomamatkat sallivat tiiviimmän yhteydenpidon. Tällöin myös yhdessäolo on intensiivisempää kuin loma-aikojen ulkopuolella, ja äidit ja lapset saattavat viettää yhdessä useita vuorokausia peräkkäin

Lasten näkeminen vain harvoin voi johtua aikataulusyistä, mikäli lapsilla ja äidillä on esimerkiksi erilaiset työ- tai harrastusaikataulut. Kuitenkin lähes kaikissa vastauksissa, joissa lapsia nähdään harvemmin, syynä on etäisyys. Oletuksena vaikuttaa olevan, että äidit ja lapset näkevät toisiaan ja viettävät aikaa yhdessä sen mukaisesti, miten etäisyys sallii tapaamiset. Jos pitkän erillään olemisen jälkeen nähdään jälleen, ei ole tavatonta viettää pitkiäkin aikoja yhdessä. Ulkomaalla asuvien lasten kohdalla tähän toki voi vaikuttaa sekin, ettei heillä aina ole omaa asuntoa Suomessa ja siksi lapsuudenkoti, äidin koti tai perheen mökki toimii tietynlaisena loma-asuntona, mikä myös sallii tiiviimmän yhdessäolon loman aikana.

6.2 Aikuisen lapsen avustaminen

Äideiltä kysyttiin kyselylomakkeissa (Liitteet 1 & 2), avustavatko he aikuisia lapsiaan taloudellisesti, kotitöissä ja lapsenhoidossa. Lisäksi Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston äideiltä kysyttiin, avustavatko he lapsiaan muilla tavoin ja milloin he viimeksi avustivat lapsiaan. Viimeiseen kysymykseen vastanneista 26 äidistä 12 eli lähes puolet oli avustanut lastaan noin viikon sisällä vastaamisesta. Melkein kaikki heistä myös kertoivat, millaisia viimeisimmät avustamisen muodot olivat olleet, ja avustamisen käytäntöjen kirjo tuli vastauksissa hyvin esille. Kolme äideistä oli hoitanut lapsenlapsia ja yksi lapsensa lemmikkiä. Kaksi äideistä oli vastannut lapsensa muonituksesta joko valmistamalla tai ostamalla tälle ruokaa, kaksi oli tehnyt kotitöitä lapsensa puolesta. Lisäksi lapsia oli autettu taloudellisesti antamalla heille rahaa, korjattu heidän kanssaan venettä ja oltu keskusteluapuna lapselle, jota tulevaisuus huolestutti. Yksi äideistä oli tarjonnut lapselleen ammattiapuaan. Vastaukset osoittavat hienosti sen, kuinka monin tavoin äidit avustavat aikuisia lapsiaan.

Kolme kysymykseen vastanneista äideistä oli avustanut lastaan noin kuukauden sisällä vastaamishetkestä. He olivat auttaneet lähinnä käytännön asioissa, kuten muutossa ja lastenlasten hoitamisessa, mutta yksi heistä oli myös tarjonnut poikansa perheelle ravintolaillallisen. Kaksi äideistä oli avustanut lastaan muutaman kuukauden sisällä vastaushetkestä ja kolme noin puolen vuoden sisällä. Näistä vastauksista lähes kaikissa apu oli taloudellista, joko rahan antamista tai lainaamista taikka tavaroiden ostamista lapselle. Vain yksi näistä viidestä äidistä mainitsi yrittäneensä olla myös keskusteluapuna lapsensa parisuhdeongelmissa. Kuusi äideistä ei ollut maininnut vastauksessaan viimeisimmän avustamisen ajankohtaa. Mielenkiintoista näissä vastauksissa on, että mitä pidempi tauko edellisestä auttamiskerrasta on, sitä todennäköisemmin apu on ollut taloudellista.

Äidit perustelevat avustamista ja avustamatta olemista monin eri tavoin. Tavallisin perustelu sille, ettei äiti avusta lastaan, on yksikertaisesti avun tarpeen puute. Lapsi pärjää hienosti omillaan sekä taloudellisesti että arjen eri askareissa. Osa äideistä suhtautuu tähän helpottuneen oloisesti, sillä heillä ei ole mahdollisuutta tai aina edes halua auttaa lapsia enää aikuisiällä. Erityisesti äidin taloudellinen niukkuus ja pitkät välimatkat saattavat tehdä auttamisesta hankalaa. Toiset äideistä kuitenkin ovat olosuhteistaan huolimatta valmiita

auttamaan lapsia heti tarpeen ilmaantuessa, vaikka muutoin lapset elävätkin täysin itsenäistä elämää.

He eivät tarvitse, eivätkä pyydä apua. Jos pyytäisivät, saisivat apua välittömästi - sekä taloudellista että muuta. (ÄA2000, Lomake 106.)

En avusta, koska lapseni tulevat toimeen ilman taloudellista apuani. Katson, että pienehkö eläkkeeni kuuluu itselleni. Sillä ei liikoja juhlita. Olen yksin hoitanut lapseni aikuisuuteen saakka enkä ole enää velvollinen heitä avustamaan. (ÄA2000, Lomake 6.)

Äidit kertovat myös pyrkineensä kasvattamaan lapsensa pärjäämään omillaan. ”Taloudellinen riippumattomuus” vilahtaa useammassakin vastauksessa äitien ideaalina, jota on opetettu myös lapsille. Nämä äidit toivovat kasvattaneensa lapsia, jotka ”osaavat tulla toimeen tässä kovassa maailmassa” (ÄA2000, Lomake 146). Myös käytännön tehtävien oppiminen on äitien mielestä tärkeä osa lapsen itsenäistymistä, ja vaikka äiti on toki valmis antamaan neuvoja auliistikin, lapsen on selvittävä viime kädessä yksin. Tässä äidit ajattelevat lapsensa parasta pitkällä tähtäimellä – lapsista ei haluta ”uusavuttomia, jotka eivät osaa mitään itse tai joille tehdään kaikki valmiiksi” (ÄA2019, Lomake 1). Osalla lapset ovat itse ilmaisseet toiveensa elää itsenäisesti ilman äidin apua. Mikäli sisaruksista yksi tai useampi elää onnistuneesti omillaan, äidit ilmaisevat toivovansa samaa myös muille lapsistaan: ”Lapsemme ovat tottuneet tulemaan toimeen omillaan ja ovat ahkeria tekemään töitä paitsi kotona vielä asuva, joka ei ole innokas menemään edes kesätöihin” (ÄA2000, Lomake 134). Itsenäisesti pärjäävä lapsi vaikuttaa luovan eräänlaisen ideaalin muidenkin perheen lasten aikuiselämälle.

Mikäli äiti on nuorempana saanut tarvittaessa apua tai jäänyt ilman apua, vaikka olisikin sitä tarvinnut ja toivonut, se on saattanut vaikuttaa äidin haluun auttaa vuorostaan omaa lastaan. Auttaminen voi tuntua ”luonnolliselta”, koska itsekin on saanut kokea saman, ja tämän avustamisen ketjun toivotaan siirtyvän myöhemmin eteenpäin myös lapsenlapsille: ”--minuakin on aikanaan autettu. Toivon, että hekin tekevät aikanaan omilleen saman.” (ÄA2000, Lomake 5.) Jos taas äiti on itse jäänyt ilman apua, sen seuraukset vaikuttavat aineistojen perusteella olevan kahtalaisia. Yhtäältä se on saattanut johtaa siihen, että äiti odottaa myös lastensa pärjäävän ilman apua, koska on itsekin joutunut vastaamaan omasta nuoruudestaan aivan yksin: ”En minäkään saanut avustuksia omilta vanhemmiltani”

(ÄA2000, Lomake 174). Toisaalta – ja tämä on aineistoissa yleisempää – äiti saattaa haluta antaa lapselleen se avun, jota itse olisi nuorempana toivonut saavansa: ”kun itse oli nuori ja samassa tilanteessa ei kukaan auttanut ja se oli kurjaa, siksi autamme” (ÄA2000, Lomake 189). Nämä äidit jopa kärsivät niukkuudesta mieluummin itse kuin antavat lapsilleen saman kokemuksen, joka heillä itsellään oli. Perheellisten lasten tapauksessa myös lapsenlapset muodostavat yhden syyn avustaa, yleensä muiden syiden lisäksi. Rakkaus lasta ja lapsenlasta kohtaa kasvattaa halua tukea nuorta perhettä, mikäli siihen vain on jollain tavalla mahdollisuus.

Lapsen tarve on äideille tärkeä syy auttaa silloinkin, kun lapsi ei opiskele. Äidit muistavat ajan, jolloin he itse aloittelivat työelämässä ja perustivat perhettä, ja tunnustavat, ettei se aika elämässä ollut heillä itselläkään helppoa. Sympatia ja rakkaus lasta kohtaan kannustavat avustamaan ”koska [äiti tietää], että pienten lasten kanssa ei aina ole niin helppoa olla. On päiviä, jolloin on raskaampaa, eikä jaksakaan siivota.” (ÄA2000, Lomake 133.) Äidit myös kyseenalaistavat, miksi he eivät auttaisi tilanteessa, jossa käytännön apua ja taloudellista apua on mahdollista antaa ja lapsi tarvitsee apua. Rakkaus lasta kohtaan, halu helpottaa lapsen elämää, lapsen ilahduttaminen ja hyvän olon saaminen lapsen auttamisesta mainitaan kaikki syinä avustaa. Lapsen hyvinvointi tuottaa suurta iloa äideille, joten avustamisesta juontavat positiiviset tunteet ovat oletettavasti molemminpuolisia. Auttamisessa näkyvät myös tietynlainen perheensisäinen solidaarisuus sekä vastavuoroisuus. Perheen varallisuus saatetaan nähdä ”yhteisenä”, ja perheenjäsenten elintaso halutaan säilyttää samanlaisena kuin aiemminkin, vaikka ei enää asuttaisi yhdessä. Tällöin äideistä tuntuu kurjalta ja jopa epäreilulta, jos äiti ”elä[ä] itse leveästi ja poika puree pelkkää näkkäriä” (ÄA2000, Lomake 194). Äidit korostavat myös sitä, että aikuisen lapsen auttaminen on luonnollista, koska avustaminen on vastavuoroista – apua saadaan yhtä lailla kuin sitä annetaan. Jotkin äideistä saattavat pitää lapsia enemmän vanhuudenturvana kuin nykyhetken avustajina, mutta useimmilla vastavuoroisuus on jatkuvaa ja avun muodot vaihtelevat osapuolien tarpeen mukaan. Avustamissuhteessa tarpeessa saattavat olla yhtä lailla lapset kuin äitikin: ”Aikuisen lapsen kanssa apu ei kuitenkaan kulje vain yhteen suuntaan vaan neuvoja, kuuntelevaa korvaa, teknistä tukea ym. saa tarvitessaan itsekin, se vanhempi siis” (ÄA2019, Lomake 9).

Seuraavaksi tarkastelen avustamisen käytäntöjä tarkemmin aloittamalla taloudellisesta avusta, ja etenen siitä hoivaan ja kotitöissä avustamiseen.

6.2.1 Taloudellinen apu

Äitinä aikuiselle 2000 -aineistossa 35 äitiä ja Äitinä aikuiselle 2019 -aineistossa 12 äitiä kertoo, etteivät he avusta lapsiaan taloudellisesti. He perustelevat tätä eritoten sillä, etteivät lapset tarvitse äidiltään taloudellista apua, koska he tulevat hyvin toimeen omilla tuloillaan. Lapset saattavat jopa tienata äitiä paremmin. Silti muutama äiti mainitsee, että mikäli tilanne muuttuisi ja lasten taloudellinen tilanne heikkenisi, he olisivat valmiita auttamaan lastaan niin paljon kuin mahdollista. Osa äideistä toteaa, että lapselle on annettu säännöllistä taloudellista apua opiskeluaikana, mutta opiskelujen ollessa jo ohi lapset eivät enää tarvitse rahaa tai muuta taloudellista apua äidiltään. Opinnot nousevatkin aineistoista esiin erityisenä ajanjaksona, jolloin lapsen taloudellinen ja muu avustaminen koetaan tarpeelliseksi tai lähes välttämättömäksi. Työelämässä olevia lapsia saatetaan edelleen avustaa ostamalla satunnaisesti heille tai heidän lapsilleen jotakin tarpeellista, vaikka heitä ei muutoin enää avusteta taloudellisesti. Äitinä aikuiselle 2000 -aineistosta löytyy myös joitakin mielenkiintoisia yksittäistapauksia, kuten rahan antamisesta kieltäytyminen lapsen elämäntapojen vuoksi (”tiedän rahojen menevän kaljaan ja tupakkaan” – Lomake 156) ja se, ettei äiti voi auttaa oman velkajärjestelynsä takia. Yksi Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston äideistä (Lomake 4) toteaa, että taloudellinen apu kulkee perheessä pikemminkin toiseen suuntaan, sillä äidillä on ollut tiukkaa taloudellisesti, kun taas lapset tulevat hyvin toimeen ja kykenevät säästämään pahan päivän varalle.

Lapsen säännöllisen taloudellisen auttamisen syynä on äitien vastauksissa useimmiten opiskelu. Taloudellista apua annetaan muun muassa opiskeluajan asumiskuluihin, kirjoihin ja muihin opiskelutarvikkeisiin sekä opintolainan välttämiseen, sillä osalle äideistä vaikuttaa olevan tärkeää, ettei lapsi velkaannu pahasti opiskeluaikana. Äitien tai vanhempien yhteisten tulojen suuruuden mukaan lasta saatetaan tukea joidenkin kymmenten eurojen arvoisella summalla tai jopa useilla sadoilla euroilla kuukaudessa. Pieni osa äideistä kertoo antaneensa suurempiakin summia ennakkoperintönä. Äidit näkevät opiskeluaikaisen avustamisen väliaikaisena toimintana, jota jatketaan vain siihen saakka, kunnes ”tutkinto on tehty ja vakituinen työ alkaa, sitten ilmaiset avustukset loppuvat” (ÄA2000, Lomake 95). Avustamisella halutaan tukea lasta opiskeluaikaisessa tilanteessa, jossa varat ovat niukat, jotta lapsi voisi keskittyä opintoihin sen sijaan, että joutuisi murehtimaan rahatilanteestaan. Lisäksi eritoten Äitinä aikuiselle 2000 -aineistossa äidit toivovat taloudellisen avun helpottavan lapsen elämää tarpeeksi, jottei tämän tarvitsisi ottaa opintolainaa opintojensa

rahoittamiseksi. Kaikilla äideillä ei toki ole tähän varaa, mutta mikäli on, avustusta halutaan antaa. Äitien omat kokemukset opiskeluaajan taloudellisista vaikeuksista vaikuttavat heidän haluunsa auttaa.

Omilla vanhemmillani ei ollut mahdollisuutta avustaa minua. Opiskeluaika oli hankalaa aineellisesti, opiskelin ja elin kokonaan lainalla, ei ollut opintotukeakaan, joskus olin täysin rahaton. Silloin jo päätin, että autan lapsiani niin paljon kuin mahdollista, luulin kyllä voivani auttaa enemmänkin. lapseni ovat ihania ihmisiä, uskon, että he vielä pärjäävät omillaankin ja elävät hyvän elämän. (ÄA2000, Lomake 49.)

Kaikki apu ei ole vain puhdasta rahaa, vaan lasta – eritoten opiskelijaa – avustetaan myös ruualla ja elintarvikkeilla, kodinkoneilla ja kalusteilla, vaatteilla, auton lainaamisella, harrastusmaksuilla sekä maksamalla matkakuluja, laskuja tai lapsen vakuutuksia. Lasten vuokrat tai yhtiövastikkeet voidaan myös maksaa suoraan äidin pussista tai majoittaa lapsi äidin omistamaan asuntoon reilusti alle markkinavuokran. Asumisen kustannukset nousivat esiin erityisesti Äitinä aikuiselle 2000 -aineistossa, jossa useampi äiti mainitsee avustaneensa lastaan myös omistusasunnon ostamisessa esimerkiksi lainaamalla tai antamalla rahaa asunnon ostoa varten taikka ostamalla asunnon lapselle. Näitä suurempia avustuksia perustellaan muun muassa asuinpaikan korkealla hintatasolla ja lapsen epäsäännöllisillä tuloilla. Mikäli yksi tai useampi lapsista saa opintojensa vuoksi säännöllistä taloudellista avustusta, myös muita lapsia halutaan tasapuolisuuden nimessä auttaa, mikäli he eivät ole saaneet jo aiemmin samankaltaista opiskeluaipua.

Vanhempaa tytärtämme, joka opiskelee, avustamme vähintään kerran kuukaudessa. Summat vaihtelevat: lähes 6 000 mk:n hammaslääkärilaskusta muuttoavustukseen 500 mk. Keskimäärin ehkä noin 700 mk/kk. Nuorempi on töissä, eikä varsinaisesti tarvitse taloudellista avustusta, mutta tasapuolisuuden nimissä maksoin hiljan myös hänen parin tonnin hammaslääkärilaskunsa. Hän ei ota/ei halua ottaa rahaa vastaan meiltä vanhemmiltaan. (ÄA2000, Lomake 26.)

Molempia opiskelu- ja työttömyysaika 500 mk/kk. Tyttärelle en kuukausiavustusta ole antanut vuoteen, mutta olen osallistunut rahallisesti 10 tmk kalliin leikkauksen kustannuksiin. (ÄA2000, Lomake 5.)

Lapsen työttömyyskaudet, mikäli ne katsotaan väliaikaisiksi, ovat rinnastettavissa avustamisen näkökulmasta opiskeluaikaan, jolloin avulle on lapsen senhetkisistä olosuhteista kumpuava tarve, mutta työttömyysjaksoilla ei ole aineistoissa samanlaista erityisasemaa kuin opiskelulla. Lähtökohtaisesti kuitenkin oletuksena vaikuttaa olevan, että lasta tuetaan opintojen ajan, ja valmistumisen jälkeen tämä pärjää omillaan löydettyään vakituisen työn. Äidit (n=40 ÄA2000, n=7 ÄA2019) ovat tosin melko valmiita avustamaan myös lapsen myöhemmissä elämänvaiheissa, mikäli lapsella on taloudellisen avun tarvetta. Osa mainitsee lasten lainaavan äidiltä rahaa tiukan paikan tullen ja maksavan lainan myöhemmin paremmassa elämäntilanteessa takaisin. Suurin osa on kuitenkin valmis antamaan rahaa tai maksamaan lapsensa kuluja odottamatta niiden takaisinmaksua. Taloudellisen tarpeen tilanteet vaihtelevat aineistoissa ruokakasseista ja hieman kalliimmista ostoksista (mm. kalusteet, kodinkoneet, kodin elektroniikka, silmälasit, lentoliput) yksityisiin lääkärikäynteihin ja jopa vakavampiin tapauksiin, joissa lapsen tai tämän perheen talous on kärsinyt merkittävästi yllättävän sairaustapauksen tai työttömyysjakson vuoksi.

Mahdollisimman vähän. Mutta jos oikein tiukka paikka tulee, on lainattu rahaa tai ostettu jotain tuiki tarpeellista, vaippoja tai pölynimuri tai ruokaa. (ÄA2000, Lomake 4.)

En avusta kotoa muuttanutta säännöllisesti, mutta avustin kun lapsenlapseni sairastui vakavasti ja vävy joutui jäämään pois töistä. Silloin myin kesämökkimme, jotta sain heille rahaa. (ÄA2019, Lomake 10.)

Lastaan vain silloin tällöin tai melko harvoin taloudellisesti avustavat äidit (n=32 ÄA2000, n=14 ÄA2019) toimivat pitkälti samoista syistä kuin suurin osa kysymykseen vastanneista äideistä: lapsen elämäntilannetta halutaan helpottaa joko hetkellisesti tai pidemmällä aikavälillä. Tavallisimmin lapsella onkin tarvetta avulle vain harvoin tai äiti avustaa lähinnä omasta halustaan joko juhlapäivien yhteydessä tai satunnaisina ajankohtina, ja apu on tällöin enemmänkin lahjojen antamista kuin aitoon tarpeeseen vastaamista. Harvemmin avustavien äitien kohdalla vastauksissa tosin näkyy myös muita enemmän mainintoja siitä, että lapsen taloudellinen avustaminen on riippuvaista äidin omasta rahatilanteesta. Lapselle kyllä annetaan ”rahaa, kun hän sitä tarvitsee, edellyttäen tietysti, että [äidillä] on juuri silloin rahaa” (ÄA2000, Lomake 52). Harvemmin avustavien äitien vastauksissa myös rahasummat ovat jonkin verran vaatimattomampia kuin muiden äitien kohdalla.

Avustan, jos on rahaa, mutta tosi harvoin ja vain satasella-parilla. Pikemminkin lapseni avustavat nykyisin minua. Rahaliikenne on molemmansuuntaista, ja luulen, että minulle voitollista. Tosin en ole koskaan laskenut. (Sitäpaitsi oma äitinikin avustaa minua edelleenkin joskus.) (ÄA2000, Lomake 48.)

Yleisesti äitien aikuisille lapsilleen antama taloudellinen apu vaikuttaa kumpuavan toiveesta pitää lapsesta huolta sekä nykyhetkessä että tulevaisuudessa. Siksi lasta autetaan esimerkiksi opiskeluaikana sekä selviämään kuukaudesta toiseen että mahdollisuuksien mukaan myös pysymään irti suurista opintolainaveloista, jotka saattaisivat hankaloittaa lapsen elämää myöhemmässä vaiheessa. Opiskelun erityisasema vastauksissa on merkittävä ja äidit vaikuttavat pitävän sitä sellaisena aikana lapsen elämässä, jolloin avun antaminen on erityisen tärkeää, mikäli vain on mahdollista avustaa lasta. Vastauksissa on nähtävissä myös, että avustaminen ei perheissä ole vain yksisuuntaista toimintaa vanhemmalta lapselle vaan vastavuoroista avunantoa, jolloin lapsetkin auttavat pienituloista äitiään tarpeen niin vaatiessa.

6.2.2 Hoiva

Kysyttäessä hoivaan ja kotitöihin liittyvästä avusta, kuten lastenlasten hoitamisesta tai siivousavusta, kyselylomakkeet eroavat hieman. Äitinä aikuiselle 2000 -kyselylomakkeessa on ollut erilliset kysymykset kotitöille ja lastenhoidolle. Äitinä aikuiselle 2019 -kyselylomakkeessa aiheet yhdistettiin samaan kysymykseen, mikä jälkikäteen ajateltuna saattoi olla turhan harkitsematon muutos kyselyssä. Tavoitteena oli tehdä tilaa myös muille kysymyksille, mutta se saattoi johtaa siihen, etteivät äidit kommentoineet sekä kotitöitä että hoivaa yhtä tarkasti kuin Äitinä aikuiselle 2000 -kyselylomakkeessa. Siitä huolimatta kumpikin kyselylomake on tuottanut kiitettävästi vastauksia, ja niiden avulla saanee melko hyvän käsityksen siitä, millaisissa arjen asioissa äidit auttavat lapsiaan.

Yhteensä 138 äitiä (n=126 ÄA2000, n=12 ÄA2019) kertoo, ettei auta lastenlasten hoitamisessa. Tavallisin syy tähän on se, ettei lapsenlapsia ole – tosin pari Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston äitiä toteaa, että lapsenlapset ovat jo niin vanhoja, etteivät enää tarvitse hoitajaa. Erityisen mielenkiintoista näissä vastauksissa on, että äideistä 53 (n=48 ÄA2000, n=5 ÄA2019) kertoi, ettei heillä ole lapsenlapsia ”vielä”. Näistä vastauksista välittyä, että

äidit odottavat olevansa isoäitejä tulevaisuudessa. Muutama äiti harmittelee lastenlasten puutetta toteamalla lisäksi, että ”valitettavasti” lapsenlapsia ei ole: ”Valitettavasti ei vielä ole onnea olla Mummo” (ÄA2000, Lomake 188). Osa äideistä innostuu myös kertomaan, millaisesta tulevaisuudesta he haaveilevat lastenlastensa hoivaajana. Haaveet jakautuvat kolmeen kategoriaan, joista ensimmäisessä lapsenlapsia hoidettaisiin ”varmasti aina kun mahdollista” (ÄA2000, Lomake 194). Toisessa lastenhoitoon äidit suhtautuvat lastenhoitoon hieman varautuneemmin, ja lapsenlapsia hoidettaisiin ”oman [aikataulun] salliessa” (ÄA2000, Lomake 53) sekä ”silloin tällöin tarvittaessa” (ÄA2000, Lomake 89); kolmannessa taas äiti on ”jo oman osan[sa] tehnyt” (ÄA2000, Lomake 146) eikä ”missään tapauksessa aio ryhtyä miksikään varahoitajaksi” (ÄA2000, Lomake 47). Äidin oma aika ja oikeus valita, milloin apua tarjotaan, välittyvät vahvasti kummassakin kategoriassa mutta etenkin jälkimmäisissä vastauksissa. Nämä kolme kategoriaa jakautuivat melko tasaisesti vastauksissa. Yleisesti äidit vaikuttavat odottavan isoäitiyttä positiivisten mielikuvien vallassa, ja uudet perheenjäsenet otettaisiin mielihyvin vastaan.

Lähes kaikki ne äidit, joilla lapsenlapsia on (n=48 ÄA2000, n=12 ÄA2019), kertovat myös hoitavansa lapsenlapsiaan. Muutamalla äideistä pitkä välimatka – ja toisinaan myös aikatauluja hankaloittava töissä käynti – estää vakituisen osallistumisen lastenlasten hoitamiseen, mutta tätä usein korvataan viettämällä pidempiä aikoja yhdessä silloin, kun se on mahdollista, esimerkiksi loma-aikana, yhdessä mökkeillessä tai vieraillessa toisen kotona. Nämä äidit painottavat, että muunlaisissa olosuhteissa lapsenlapsia kyllä hoidettaisiin ”[m]ieluusti ja mahdollisimman paljon” (ÄA2000, Lomake 52). Mikäli pitkien matkojen taittaminen onnistuu äidin omien aikataulujen kannalta, eivätkä esimerkiksi työt estä paikkakuntien välillä liikkumista, äiti saattaa ”[matkustaa] useinkin varta vasten auttamaan pienten lastenlasten hoidossa” (ÄA2019, Lomake 29).

Niin usein kuin voin. Kun lapsenlapseni asui lähempänä, hoisin häntä tosi mielelläni, parina, kolmena iltana kuukaudessa, joskus hän tuli muuten vain mummolaan yöksikin. Nyt hän on niin kaukana, ettei tämä käy päinsä, mutta lomilla hän on useampia päiviä luonamme yksin tai vanhempiensa kanssa, otamme hänet myös kesälomamatkalle mukaan, se on kesän kohokohta. (ÄA2000, Lomake 125.)

Lapsenlapsiaan vain harvoin tai tarvittaessa hoitavat äidit (n=20 ÄA2000, n=4 ÄA2019) eivät juuri perustele vastauksissaan sitä, miksi lapsenlapsia hoidetaan vain harvakseltaan. Muutama äiti kertoo tilapäisen hoitamisen tai hoitamatta olemisen syistä, joita ovat vanhempien ostosreissut, miniän äitiysloma sekä lastenlasten tilapäinen hoidontarve ennen päiväkotipaikan löytämistä. Myös lapsenlapsen nuori ikä ja riippuvuus omasta äidistään on mainittu syyksi joissain vastauksissa. Erityistä vastauksissa on se, että osa äideistä erottelee lastenhoidon lastenlasten kanssa vietetystä ajasta. Vaikka lapsenlapsen kanssa tavattaisiin viikoittain, se on nimenomaisesti yhdessä jaettua aikaa, eikä niinkään lapsen hoitamista. Tämä on merkittävin ero harvemmin lapsenlapsiaan hoitavien ja useammin lapsenlapsiaan hoitavien äitien välillä, sillä jälkimmäisten vastauksissa tätä erottelua ei ole havaittavissa. Yhdessä vietettyä aikaa arvostetaan myös paljon ja siitä kertovat vastaukset ovat varsin positiivisia.

Se on minusta mieluisaa ja nautin lastenlasten kehityksen seuraamisesta. Heidän tapansa havainnoida ilmiöitä tuoreesti kiehtoo ja palauttaa mieleen omaan lapsuuteeni. (ÄA2000, Lomake 64.)

Lastenlastaan usein hoitavien äitien (n=24 ÄA2000, n=7 ÄA2019) vastauksissa yhdistyy hoidon tarve (”haen tarvittaessa hoidosta ja lapsenlapset ovat myös usein yökylässä luonani” – ÄA2019, Lomake 13) sekä halu viettää aikaa lastenlasten kanssa (”hoidan melko usein mutta aivan omasta tahdosta” – ÄA2000, Lomake 132). Hoivaamaan ei jouduta tai päädytä, vaan hoivaa ”tarjotaan” ja hoitajaksi ”tarjoudutaan”. Mikäli siihen on mahdollisuus, lapsenlasta hoidetaan pidempiäkin aikoja: ”Meillä on yksi lapsenlapsi, jota olemme hoitaneet kesällä, kun päiväkoti on kiinni” (ÄA2019, Lomake 28). Äidin ollessa vielä työelämässä hoivan antamista saatetaan jakaa isoisän kanssa, jos tällä on enemmän aikaa viettää lapsenlapsen kanssa: ”Vaari käy useammin kuin minä vauvan kanssa kävelyllä, koska hän on eläkkeellä” (ÄA2000, Lomake 105). Yleisesti vastauksista käy ilmi, että avustaminen lastenlasten (tai muiden ”perheenjäsenten”, kuten lasten lemmikkien) hoitamisessa on suurelta osin ilon aihe äideille sekä äitien puolisoille, mikäli heidät on mainittu vastauksissa. Lastenlasten kanssa vietetty aika, oli se sitten laskettavissa oman lapsen avustamiseksi tai lapsenlapsen tutustumiseksi, on arvokasta ja hyvin mieluisaa äideille.

Hoidan mieheni kanssa yhdessä tyttären poikaa, haemme tarhasta ja hän on myös yötä meillä 1-2 päivää viikossa. Olen myös käynyt pojan, nyt 3,5 v, kanssa yhdessä lomilla ulkomailla 2 kertaa ja kotimaassa useita kertoja. (ÄA2000, Lomake 52.)

Joskus avustan koirien hoidossa. Se on mieluista. (ÄA2019, Lomake 11.)

Edellisessä aineisto-otteessa on nähtävissä, että mikäli lapsenlapsia ei ole, äidit tarjoutuvat auttamaan lastensa lemmikkien, kuten koirien ja kissojen, hoitamisessa. Lemmikit on jo pitkään rinnastettu hyötyeläimen sijasta perheenjäseneksi tai muuhun läheiseen. Ann Ottney Cainin vuoden 1985 kyselytutkimuksessa 98 prosenttia kyselyyn vastanneista perheistä piti lemmikkiään joko perheenjäsenenä tai läheisenä, hyvänä ystävänä. Kaksi kolmesta perheestä myös muun muassa vietti lemmikkinsä syntypäivää kuin tämä olisi ystävä tai perheenjäsen. (Cain 1985, 6–7.) Rakkaus ja kiintymys lemmikkiä kohtaan johtavat monesti siihen, että tälle annetaan ihmismäisiä piirteitä ja tästä puhutaan kuin henkilöstä, jolloin lemmikin rooli tasa-arvoisena perheenjäsenenä muodostuu osaksi perheen yhteistä identiteettiä (Tovares 2010, 15). Lemmikin hoitamisen voi siis tässä mielessä rinnastaa perheenjäsenestä huolehtimiseen. Lisäksi äidit kohdistavat hoivaa myös aikuisiin lapsiinsa esimerkiksi neuvojen (”opastan asioissa, joista minulla on aikaisempaa kokemusta enemmän kuin lapsillani” – ÄA2019, Lomake 13) ja keskusteluavun (”yritän keskustella heidän kanssaan jos on ilmennyt ongelmia parisuhteessa” – ÄA2019, Lomake 22) muodossa. Äidit kertoivat tämän kaltaisesta huolenpidosta ja hoivasta sekä avustamisesta kysyttäessä että silloin, kun heiltä kysyttiin, mihin aikuinen lapsi tarvitsee äitiään (ks. luku 6.3).

6.2.3 Kotitöissä avustaminen

Äitinä aikuiselle 2000 -aineistosta 102 äitiä ja Äitinä aikuiselle 2019 -aineistosta 13 äitiä kertoo, ettei auta lastaan kotitöissä. Perusteluja tälle on äitien vastauksissa monenlaisia. Joidenkin äitien kohdalla tilanne on täysin päinvastoin, lapset auttavatkin äitiä. Syynä on äidin sairaus, ikä tai se, että jotkin kotityöt ovat äidille liian raskaita tai hankalia hoitaa. Niiden äitien kohdalla, jotka voisivat auttaa lapsiaan, yhteiset hetket voivat olla niin arvokkaita, ettei niitä viitsitä käyttää johonkin niin arkiseen kuin kotitöihin. Lapset myös saattavat kieltää äitiään tekemästä kotitöitä puolestaan, jotta äiti voisi keskittyä muihin asioihin. Lisäksi välimatkat saattavat estää avustamisen. Yleisimmin perusteluna on

kuitenkin se, ettei avustamiselle kotitöissä ole tarvetta, koska lapset hoitavat taloutensa itsenäisesti. Tämä saattaa näkyä myös äitien odotus siitä, millaisissa asioissa lapsen tulisi pärjätä omillaan: kotitöistä on selvittävä, jos aikoo selvitä elämässä itsenäisesti. Eräs Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston äideistä toteaa: "Jos eivät isot miehet pärjää niin saa vanhemmat syyttää itseään" (Lomake 146). Lasten odotetaan pärjäävän, ja vastuu heidän pärjäämisestään on myös vanhempien, joiden kasvatuksen tuloksena ainakin yleisimmät kodin askareet olisi pitänyt oppia. Osa äideistä kertoo, että antaa mielellään neuvoja siihen, miten erilaisista kodin tehtävistä selviydytään – itse tehtävät kuitenkin jäävät lapsen vastuulle. Suuret ja vain harvoin tehtävät kotityöt, kuten muutot ja muuttosiivoukset, muodostavat äitien vastauksissa poikkeuksen. Vaikka muutoin apua ei tarvitsisi tai edes haluaisi antaa, muuton yhteydessä saatetaan silti auttaa lasta selviämään muuttokuorman ja muiden muuttamiseen liittyvien tehtävien kanssa. Myös pyykkihuolto erottuu vastauksissa tehtävänä, jossa äiti auttaa usein senkin jälkeen, kun lapsi on muuttanut omilleen. Tämä näkyy eritoten sellaisten äitien vastauksissa, joiden aikuiset lapset ovat vielä nuoria ja perheettömiä. Joko äiti lainaa välineitä, kuten pesukonetta tai silitysrautaa, taikka äiti hoitaa tehtävät lapsen puolesta alusta loppuun.

Eritoten melko nuorten ja yksinasuvien lasten äidit auttavat näitä kotitöissä käydessään lapsen luona vierailulla. Tällöin äidit tekevät erilaisia kotitöitä, kuten imurointia ja muuta kodin siivousta, tiskausta, pyykin pesua, ruokaostosten tekemistä ja ruuanlaittoa. Lapsille saatetaan myös ommella verhoja, paikata vaatteita, kuljettaa lasta ja tämän tavaroita, tehdä pieniä remontteja sekä pestä ikkunoita. Välimatka vaikuttaa avustamisen tiheyteen - mikäli lapsi asuu lähellä, äiti saattaa käydä lapsen luona tekemässä kotitöitä jopa viikoittain. Kotitöissä avustaminen ei aina ole yksisuuntaista toimintaa äidiltä lapselle, se voi myös olla yhteistä tekemistä ja luonteeltaan vastavuoroista, kuten tässä Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston vastauksessa: "Siivoamme joskus tyttäreni kanssa yhdessä molempien kodit" (Lomake 123). Perheellisten lasten kohdalla kotitöissä avustaminen on äitien vastauksissa huomattavasti harvinaisempaa. Heidän kohdallaan avustaminen on kuitenkin ajankohtaista silloin, jos aikuinen lapsi tai lapsenlapsi on sairaana. Tällöin äiti olosuhteiden salliessa voi tulla hoitamaan sairasta lapsenlasta tai huolehtimaan taloudesta ja lapsenlapsen hoidosta oman lapsensa sairastaessa.

Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston äideiltä kysyttiin myös muista avustamisen muodoista, ja he mainitsivat arjen käytännön apuna myös henkisenä tukena olemisen (n=8) sekä erilaiset

neuvot ja ohjeet tai omaan ammattiin liittyvät avun (n=10). Myötäeläminen arjen käänneissä, lasten elämän tapahtumien seuraaminen ja niissä tukeminen sekä murheissa lohduttaminen ikävien tilanteiden sattuessa kohdalle ovat äideille tärkeitä tapoja avustaa lasta tämän elämässä, ja tämä avustamisen muoto vaikuttaa myös olevan jatkuvaa sekä vastavuoroista. Äitien neuvot lapsille liittyvät useimmiten arjen tai ihmissuhteiden ongelmiin, joista äideillä on enemmän kokemusta kuin lapsillaan. Äidit neuvovat myös muun muassa erilaisten juhlien järjestämisessä sekä muistuttavat lapsiaan esimerkiksi läheisten henkilöiden syntymäpäivistä. Avustaminen ja neuvominen voivat liittyä lisäksi äitien ammattiosaamiseen tai muihin erityistaitoihin. Mikäli äidin on mahdollista tarjota lapselleen jotakin palvelua, joka liittyy äidin osaamiseen, näin yleensä myös tehdään. Monet ammattiosaamiseen liittyvät avustamisen muodot onnistuvat myös pidemmän välimatkan päästä, kuten sopimusoikeuden tai oikeinkirjoituksen asiantuntijuuden tarjoaminen lapselle. Äidin erityistaitona voi myös yhtä hyvin olla jokin harrastus, kuten käsityöt tai puutarhanhoito, jonka osaamisella helpotetaan lapsen arkea.

6.3 Tarvitsevatko aikuiset lapset äitiä?

Kysyttäessä, mihin aikuinen lapsi tarvitsee äitiään, vain harva äiti (n=16 ÄA2000, n=1 ÄA2019) mainitsee, että äitiä ei varsinaisesti enää aikuisiässä tarvitse tai että on vaikea sanoa, mihin äitiä oikeastaan tarvitsisi. Sitä, ettei aikuinen lapsi tarvitsisi äitiään, perustellaan muun muassa sillä, että vanhempi sukulainen tai muu vanhempi naisihminen voisi paikata äidin roolia lapsen elämässä, sekä sillä, että äitiä ei tarvitse aikuisena mikäli ”on saanut äitiä tarpeeksi lapsena” (ÄA2000, Lomake 1). Äideillä, jotka eivät osaa sanoa, mihin äitiä tarvitsisi, omat kokemukset äidin roolista vaikuttivat vastauksiin. Yksi äideistä (ÄA2000, Lomake 12) kertoo, ettei koskaan ole päässyt itse kokemaan, mihin äitiä tarvitsisi, sillä hänen oma äitinsä oli kuollut varhain. Hänestä silti tuntuu, että olisi kaivannut aikuisiällä äitinsä läsnäoloa. Myös negatiiviset kokemukset oman äidin läsnäolosta saavat äidit toteamaan, etteivät juuri osaa sanoa, mihin äitiä tarvitsisi. Tällaisissa vastauksissa äiti kuvataan pettymysten aiheuttajana tai ”kriitikkona”, jonka mielipiteet on aikuisiälläkin otettava vastaan, vaikka ne eivät ole tervetulleita. Lapsen itsenäistymistä pidettäneen merkkinä siitä, ettei lapsi tarvitsisi enää äitinä, mutta ”kun [lapsi] saa lapsia, [hän] ehkä taas tarvitsee apua” (ÄA2000, Lomake 163) – eli tarve äidin läsnäololle voi myös syntyä uudelleen olosuhteiden muuttuessa.

Valtaosa äideistä näkee roolinsa edelleen merkittävänä lapsensa elämässä, vaikka tämä on jo astunut aikuisuuteen. Useat äidit (n=114 ÄA2000, n=20 ÄA2019) mainitsevat lapsen tarvitsevan äitiään ystäväksi, uskotuksi, keskustelukumppaniksi, arjen tueksi, myötäelämään ja olemaan läsnä. Lapsen vanhetessa äidin ja lapsen välinen suhde muuttuu huolto- ja kasvatussuhteesta enemmän ystävyysuhteen kaltaiseksi: yhdessä matkustellaan, harrastetaan ja vietetään vapaa-aikaa. Äiti on lapsensa tukena ja kuuntelijana niin pienten kuin suurtenkin murheiden tai arjen pulmien kohdalla: hän lohduttaa sekä tarjoaa tukea ja turvaa ”mutta myös kertoo mielestään totuuden, vaikka se tekisikin kipeää” (ÄA2019, Lomake 22). Äidin kanssa voi jakaa myös aikuiselämän ilot ja haaveet, ja hänelle ”voi kertoa kaikki asiat, ei tarvitse hävetä mitään” (ÄA2000, Lomake 148). Äidin pyyteettömään rakkauteen ja hyväksyntään voi aina luottaa ja elää rauhallisina mielin tietäen, että aina joku kaipaa ja rakastaa. Aikuisiälle sijoittuvaa äidin ja lapsen välistä suhdetta kuvataan tasa-arvoisemmaksi kuin lapsuusajan äiti–lapsisuhdetta, vaikka äidin erityinen rooli lapsensa läpikotaisin tuntevana ja läheisimpänä ihmisenä vaikuttaa silti säilyvän. Osa äideistä (n=38 ÄA2000, n=5 ÄA2019) painottaakin äidin erityistä roolia, jota muut henkilöt lapsen

elämässä eivät voi korvata. Näkökulma on varsin päinvastainen kuin niillä äideillä, jotka kokevat kenen tahansa vanhemman naisen voivan korvata äidin roolin lapsen elämässä. Äidin erityinen asema lapsen elämässä, rooli lasta varauksetta hellivänä sylinä sekä äidinrakkauden ainutlaatuisuus toimivat perusteluina sille, miksi lapsi vielä aikuistuttuaankin tarvitsee äitiään.

Henkisenä tukena olemiseen. Minä äitinä aina ajattelen lapseni parasta, joten neuvon heitä vilpittömästi ilman mitään tausta-agendoja. Omat kokemukset ehkä auttavat lasta tajuamaan, ettei samaan mäntyyn tarvitse hakata päätänsä. Voi valita viereisen:) (ÄA2019, Lomake 11.)

[Ä]iti on se, joka aina rakastaa ja huolehtii, vaikka maailma potkii päähän; aikuinenkin on aina äitinsä lapsi, vaikka 80-kymppisenä (ÄA2000, Lomake 194).

Äidit (n=32 ÄA2000, n=12 ÄA2019) mainitsevat myös äidin roolin lapsensa opettajana, ohjaajana ja neuvonantajana tärkeänä syynä sille, miksi lapsi tarvitsee äitiä vielä aikuisenakin. Arjen pulmat perheen mökin askareiden hoidosta lasten kasvatukseen sekä sairaustapauksien ensiavusta ruuanlaittoon voi uskoa äidille ja tietää saavansa niihin kokemukseen perustuvat vastaukset. Eritoten tyttärilleen äidit toivovat voivansa olla avuksi naisen elämän suurissa käännteissä, kuten raskausaikana ja synnytyksessä. Äiti voi toimia mallina myös ”kielteisessä mielessä kun lapsi alkaa kasvattaa omia lapsiaan” (ÄA2000, Lomake 183) ja osoittaa omilla toimillaan, miten ei kannata tehdä tai millä tavoin ei ole hyvä reagoida. Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston äidit nostavat esiin, kuinka helppoa neuvojen antaminen on nyt, kun niitä voi välittää pikaviestinten kautta ja saada myös vastauksen, kuten reseptin tai osoitteen, nopeasti ja helposti. Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston äidit taas korostavat, että neuvojen ja opastamisen lisäksi äitiä tarvitaan myös käytännön apuun, kuten taloudelliseksi tueksi tai lastenhoitoavuksi. Kummankin aineiston äidit (n=3 ÄA2000, n=3 ÄA2019) mainitsevat myös, että aikuiset lapset tarvitsevat äitiä elämäänsä lastenlasten isovanhemmaksi.

Äidit (n=31 ÄA2000, n=3 ÄA2019) pitävät myös muistojen, perinteiden ja perhesuhteiden ylläpitämistä äidin tehtävänä aikuisen lapsensa elämässä. Äiti voi kertoa lapselleen tämän omasta lapsuudesta sekä suvun historiasta tai yleisesti sellaisista ajoista, joita lapsi ei itse ole päässyt kokemaan. Yhdessä voidaan myös kerrata menneiden vuosien iloisia muistoja. Äidit painottavat ajatusta ”sukupolvien ketjusta” ja siitä, kuinka äiti osaa osoittaa lapselleen tämän

paikan siinä. ”Ketju” ja ”jatkuvuus” ovat käsitteitä, jotka useat äidit nostavat esiin. Lisäksi suvun ”perinteet” tai ”traditiot” esiintyvät useassa vastauksessa. Äidit toivovat sukupolvien ketjun jatkuvan niin, että lapsi siirtää suvun perinteet jälleen ketjussa eteenpäin lapsenlapsille, kun sen aika koittaa. Lisäksi äidit näkevät itsensä perheen ja suvun siteiden ylläpitäjinä – he varmistavat, että sekä perheen sisäiset suhteet että lasten suhteet serkkuihin ja vanhempien sisaruksiin pysyvät kiinteinä.

Nähdäkseen elämän jatkumisen ja ehkä senkin, miksi hänestä on tullut sellainen kuin hän on. Traditiot ja perhe ja suku ovat aina olleet meillä tärkeitä suunnanantajia. (ÄA2000, Lomake 106.)

Säilyttääkseen yhteyden omaan sukuunsa ja niihin perinteisiin ja elämään kuuluviin sisältöihin, joihin on kasvanut ja jotka yhdistävät ihmisiä. Oppiakseen ymmärtämään elämän jatkuvuuden ja kunnioittaakseen omaa elämäänsä. (ÄA2000, Lomake 41.)

Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston äideiltä kysyttiin erikseen lisäksi siitä, mihin äiti tarvitsee lastaan, mutta myös jotkut Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston äidit (n=4) kommentoivat asiaa. Heidän mukaansa äidin ”ikäntyessä roolit taas vaihtuu ja lapsesta tulee huolehtija” (ÄA2000, Lomake 92). Tällainen tarve ja siihen vastaaminen nähdään vastavuoroisena huolenpitona, ja ikääntyvästä äidistä huolehtiminen on ikään kuin luonnollinen osa äidin ja lapsen välisen suhteen vaiheita. Muutama Äitinä aikuiselle 2000 -aineiston äideistä (n=3) mainitsee myös negatiivisista tarpeellisuuden kokemuksista, jollaisia Äitinä aikuiselle 2019 -aineistosta ei noussut esiin. Äiti on tällaisissa tapauksissa aikuisen lapsen elämässä se henkilö, jolle voi purkaa kielteiset tunteet ja kokemukset luottaen siihen, että äiti on aina valmiina kuuntelemaan, tai ”kuin roskakori, johon voi heittää ikävät asiat pois” (ÄA2000, Lomake 62).

[Ä]iti on saavi, johon kaadetaan huolet ja murheet ja toivotaan, että tilanne siitä selkiytyy. Itse yritän kokemuksista viisastuneena välttää ainakin pahimpien huolien kertomista omalle äidilleni. (ÄA2000, Lomake 159.)

Huolimatta negatiivisista kokemuksista ja lapsen tarpeeseen vastaamisen henkisestä uuvutuksesta äidit vaikuttavat toiveikkailta sen suhteen, että suhde lapseen vielä muuttuu positiivisemmaksi ja vähemmän raskaaksi lapsen ikääntyessä. Vastausten kokonaisuus

viestiikin siitä, että äidin ja aikuisen lapsen suhde muuttuu yhteisen matkan varrella erilaisten elämäntilanteiden mukaan. Äidin pyyteetön rakkaus ja vilpitiön halu auttaa lastaan vaikuttavat kuitenkin muodostavat suhteen pysyvimmän ja kiinteimmän osa-alueen, jonka käytännön ilmaiseminen on tärkeä osa sitä, miten sidosta ylläpidetään arjessa.

6.3.1 Äitikin tarvitsee lastaan

Äitinä aikuiselle 2019 -kysymyslomakkeessa (Liite 2) kysyttiin äideiltä myös sitä, mihin äiti tarvitsee aikuista lastaan. Tämän kysymykset yhteydessä yleisimmät maininnat liittyvät käytännön avun saamiseen (n=10) sekä keskusteluyhteyteen ja ystävyyteen äidin ja lapsen välillä (n=12). Osa äideistä kertoo yleisellä tasolla, kuinka heidän vanhetessaan toimintakyky on heikentynyt, ja lapsilta saatavan avun tarve on lisääntynyt. Näin ollen on myös hyvä, jos välit lapseen ovat läheiset ja avun saamiseen voi luottaa. Useampi äiti nostaa esiin tietotekniikan käyttöön liittyvät ongelmat ja niihin saamansa avun lapsiltaan. Äidit mainitsevat myös fyysistä voimaa ja kestävyyttä, tai ”habaa”, vaativat tehtävät, kuten tavaroiden siirtämisen, koirien hoidon ja ikkunoiden pesun, sekä kyyditsemisen kauppaan tai lääkärille. Tähän liittyen muutama äiti (n=4) huomauttaakin lasten olevan ”vanhuudenturva”, vaiikkeivät he vielä tarvitsekaan apua lapsiltaan. Lasten läheisyys kuitenkin nähdään mahdollisuutena turvata äidille arvokas vanhuus, kun sen aika koittaa.

Lapset tulevat auttamaan fyysisesti jos tarvitsen apua esim. koirien hoidossa tai jos tarvitsen apua tietokoneen kanssa niin siinä he ovat suuri apu (ÄA2019, Lomake 30).

Äidit pitävät aikuisia lapsiaan erinomaisina keskustelukumppaneina. He toimivat kuuntelijoina, jos äidillä on jotakin mielen päällä, ja auttavat ongelmien ratkaisussa. Vaikeissa tilanteissa lapset tarjoavat äideille henkistä tukea ja ovat myös äidin elämän vilpittömiä ystäviä, jotka ”voivat myös sanoa totuuden äidille, jos äiti ei sitä huomaa/ymmärrä” (ÄA2019, Lomake 22). Siinä missä äidit kertovat neuvovansa aikuisia lapsiaan, he myös saavat arjen neuvoja lapsiltaan. Keskustelutuokiot aikuisten lasten kanssa ovat aidosti antoisia äideille. Lapsista saattaa keskustelukumppanin lisäksi löytyä myös harrastuskaveri tai matkaseuraa lomareissulle. Vastauksilla on selvä yhteys edellisen

kysymyksen vastauksiin siitä, mihin lapsi tarvitsee äitiään. Ystävyys ja yhdessäolo ovat äideille tärkeitä.

He avaavat ajatuksiani, päivittävät minut muotivirtauksiin, tuovat uusia tuulia. He tukevat, huolehtivat ja ovat läsnä. (ÄA2019, Lomake 9.)

Keskustelutuokioiden myötä aukeaa myös mahdollisuus myötäelämiseen, jonka osa äideistä (n=6) katsoo olevan jotakin sellaista, johon aikuinen lapsi tarvitsee äitiään. Toisaalta äitien vastausten perusteella lapsen elämän seuraaminen ja siinä myötäeläminen vaikuttaa olevan vähintään yhtä tärkeää äidille kuin se olisi lapselle. Lapsen pärjääminen itsenäisesti ja oman kasvatustyön hedelmien todistaminen tuovat äideille iloa. Samoin äidit (n=7) mainitsevat rakastamisen ja huolehtimisen, jotka nekin tuntuvat olevan ainakin yhtä tärkeitä äidille kuin lapselle. Lapsen helliminen, rakastaminen ja auttaminen sekä turvan ja läheisyyden luominen ovat tärkeitä ”[o]li lapsi minkä ikäinen tahansa” (ÄA2019, Lomake 8), vaikka ”[t]apa ja tarve huolehtia muuttuu” (ÄA2019, Lomake 1). Lapsesta huolehtiminen voi myös olla vanhuuden päivillä positiivinen seikka äidin elämässä:

[O]n mukavaa huolehtia jostakin, tutkimustenkin mukaan esim. ne vanhukset, joilla on joku, josta kantaa huolta (vaikkapa koira tai kissa), pysyvät paremmin/kauemmin kunnossa kuin ne joilla ei ole huollettavia (ÄA2019, Lomake 26).

Äidit (n=3) mainitsevat myös jatkuvuuden ja perhesuhteiden ylläpitämisen asioina, joihin aikuinen lapsi tarvitsee äitiään. Tosin tämänkin teeman yhteydessä myös äiti tuntee iloa siitä, että on ”siirtänyt eteenpäin itse[än], omia esivanhempia[an], elämänfilosofiaan[sa]” (ÄA2019, Lomake 9). Lasten vierailut äidin luona luovat tunnetta siitä, ”että elämä jatkuu ja perhe ja suku” (ÄA2019, Lomake 19). Pari äideistä toteaa, etteivät lapset varsinaisesti tarvitse äitiä aikuistuttuaan, mutta lapsen kasvua on ”ihana seurata” (ÄA2019, Lomake 6), ja lapset sekä myös lapsenlapset ovat äidille rakkaampia kuin kukaan muu. Rakkaus ja ilo lapsen menestyksestä itsenäisenä aikuisena – ja mahdollisesti lisäksi äitinä – paistavat läpi suuresta osasta äitien vastauksia. On mukavaa olla läsnä hyvinä aikoina ja tärkeää olla tukena silloin, kun lapsi tai äiti tarvitsee henkilöä, jonka kanssa käydä läpi elämän murheita ja ongelmia.

6.4 Kun sidosta koetellaan

Kuten aiemmin tutkielmassa totesin, sidoksen ylläpitämisen diskursiiviset käytännöt tulevat näkyviksi eritoten murtumakohdissa, ja siksi tässä alaluvussa keskityn niihin aineistojen tapauksiin, joissa äidin ja aikuisen lapsen sidosta on koeteltu. Koettelu tekee sidoksen ja sen ylläpitämisen ja korjaamisen käytännöt näkyväksi sekä paljastaa sen, miksi sidosta pidetään tärkeänä – mikäli sitä ylipäättään pidetään tärkeänä. Äitinä aikuiselle 2019 -aineiston kuvaukset äitiydestä ja sidoksen ylläpitämisestä ovat lähes täysin positiivisia, mutta laajemmasta Äitinä aikuiselle 2000 -aineistosta, jossa myös kysyttiin välirikoista osana kysymyslomaketta, nousee esille joitakin tapauksia, joissa äidin ja lapsen välistä sidosta oli koeteltu. Vuoden 2000 aineiston keräämisen luonne on saattanut rohkaista kertomaan positiivisten seikkojen lisäksi negatiivisista kokemuksista: niihin liittyen voi olla helpompi purkaa ajatuksia ja kokemuksia kasvottomalle julkaisulle, kuten *Helsingin Sanomille*, kuin yksittäiselle maisterivaiheen opiskelijalle.

Tässä analyysin vaiheessa olen poikkeuksellisesti tarkastellut vastauslomakkeita kokonaisuutena enkä vain jonkin tietyn kysymyksen osalta – vaikkakin kysymyksellä välirikosta on ollut paljon merkitystä siihen, mitkä vastauslomakkeet otettu mukaan tähän analyysin vaiheeseen. Rajasin analyysin ulkopuolelle äitien kuvaamat lyhyet väärinymmärrykset sekä lasten nuoruusiän kipuilut, jotka olivat tapahtuneet jo ennen lapsen aikuistumista. Jälkimmäiseen vaikutti se, että tarkoituksena oli analysoida nimenomaan aikuisen lapsen kanssa sattuneita välirikkoja ja niiden vaikutusta sidokseen. Poikkeuksen muodostivat sellaiset lapsuus- tai nuoruusvuosien välirikkotapaukset, jotka edelleen vaikuttivat lapsen ja äidin väliseen suhteeseen lapsen ollessa aikuinen. Tähän lähilukuun valikoitui lopulta 22 vastauslomaketta.

Äitien vastausten perusteella rajasin suuren osan merkittävistä välirikkotapauksista kahteen kategoriaan: elämänhallinnan ongelmiin ja sosiaalisista suhteista kumpuaviin ongelmiin. Lisäksi kiinnitin huomiota muutamaan näiden ulkopuoliseen tapaukseen, jotka rajasin omaan alalukuunsa. Joissakin vastauslomakkeissa lähes kaikki vastaukset käsittelivät äidin ja lapsen välistä välirikkoa, ja niiden avulla pystyin rakentamaan laajempia katsauksia tapaukseen. Osan lomakkeista kohdalla äidin antamaa vastausta on ollut mahdollista käsitellä vain melko suppeasti, sillä hän on kertonut välirikosta vain aihetta käsittelevän kysymyksen yhteydessä.

Äitien vastauksista käy selväksi, että ristiriidoista, vastoinkäymisistä ja välirikoista huolimatta äidin ja lapsen välisen sidoksen eheys on äidin mielestä kummallekin osapuolelle tärkeää, ja lähes kaikissa tapauksissa lopulta joku ”nöyrtyy”, minkä jälkeen välit paikataan kuntoon. Joissakin tapauksissa vanhat tapahtumat saattavat vielä myöhemminkin hiertää välejä. Yhdessä aineiston vastauksista sidos oli kokonaan katkennut vastaushetkellä.

6.4.1 Lapsen elämänhallinnan ongelmat

Yhden vasta hiljattain täysi-ikäistyneen pojan äiti (ÄA2000, Lomake 67) avustaa lastaan maksamalla hänelle vuokran ja sähkön samalla, kun hän itse asuu opiskelujen vuoksi toisessa kaupungissa. Pojan avuttomuus ja kyvyttömyys huolehtia itsestään äidin poissa ollessa vaikuttaa hiertävän merkittävän paljon äidin välejä poikaansa: ”Kun käyn kotona on melkein pakko siivota, jotta huushollissa voisi olla.” Kysyttäessä lapsenlapsista, äiti vastaa, että pojalla ”ei ole onneksi lapsia”, ja toteaa, ettei ”osaa kuvitella, että hän pystyisi kantamaan vastuuta muista, koska hän ei pysty itsestäkään kantamaan”. Äiti tuntuu kantavan jonkin verran vastuuta asioiden tilasta, sillä kysyttäessä, mitä hän tekisi toisin, hän vastaa: ”En tekisi liian helppoa hänen elämästään.” Pojan kyvyttömyys huolehtia itsestään oli lopulta johtanut väliaikaiseen välirikoon:

2 kuukautta, meidän välit kiristyi niin äärimmilleen että itse käskin hänen häipyä. Hän oli isänsä luona sen ajan. Jouduin nöyrytmään, samoin hän: halusimme molemmat asua yhdessä kaikesta riidasta huolimatta. (ÄA2000, Lomake 67.)

Toinen yhden pojan äiti (ÄA2000, Lomake 156), jonka lapsi opiskeli vastaushetkellä teknillistä alaa korkeakoulussa, oli kokenut useita välirikokausia poikansa kanssa. Hänen mukaansa nämä johtuivat pojan ”saamattomuudesta ja välinpitämättömyydestä, mutta sovimme aina”. Äiti kertoo käyneensä pojan noin kahden kilometrin päässä sijainneella ”opiskelija-asunnolla siivoamassa ja tiskaamassa ja viemässä tyhjät pullot kauppaan lähes pari kertaa viikossa”. Hän ei avusta lastaan muilla keinoilla, ”koska [tietää] rahojen menevän kaljaan ja tupakkaan”. Äidin ja pojan edellisestä tapaamisesta kysyttäessä äiti vastaa:

Olin hänen luonaan. Hän istui tietokoneen ääressä, surffaili ja vissiin jutteli netissä kavereidensa kanssa... kaljapullo kädessään. (ÄA2000, Lomake 156.)

Kysyttäessä, millainen tai isä hänen poikansa voisi olla, äiti toteaa: ”En viitsi ajatella koko asiaa. Toivottavasti joku fiksu, nätti tyttö kääntää poikani elämän raiteilleen.” Lomakkeen 156 äiti ei lomakkeen 67 äidin tavoin vaikuta tuntevansa, että hän olisi mahdollisesti omalla toiminnallaan aiheuttanut pojan saamattomuuden tai välinpitämättömyyden. Sen sijaan hän mainitsee suoraan: ”En koe, että hänen huonot puolensa ovat minun ansiotani.” Äiti kuitenkin vaikuttaa kaipaavan rakkautta pojaltaan. Kysyttäessä, mitä hän haluaisi sanoa lapselleen, äiti vastaa: ”En halua vastata tähän. Sen sijaan, haluaisin että hän sanoisi rakastavansa minua.”

Samaa aineistoa analysoinut Nätkin (2014, 23) on todennut välinpitämättömyyden tai laiskuuden, alkoholinkäytön, sakkujen sekä työelämään integroitumisen ongelmien olevan juuri äitien ja parikymppisten poikien välisiä suhteita vaikeuttavia ja viilentäviä tekijöitä, jotka saattavat johtaa äidin ja lapsen välisen sidoksen katkeamiseen. Aineistossa nämä ominaisuudet tosiaan vaikuttavat nimenomaisesti äitien ja poikien välisiin suhteisiin. Äitien ja tyttärien välirikot johtuvat Nätkinin mukaan sen sijaan sosiaalisiin suhteisiin liittyvistä seikoista.

Aineiston lomakkeessa 26 kahden parikymppisen tyttären äiti kertoo sekä elämänhallintaan että sosiaalisiin suhteisiin liittyvistä välirikoista vanhemman tyttärensä kanssa. Elämänhallinnan ongelmat eivät äidin vastauksen perusteella ole vaikuttaneet hänen ja hänen tyttärensä väleihin vaan pikemminkin hänen puolisonsa ja tyttären suhteeseen:

Vanhimmalla tyttärellämme on ollut kanssamme jonkinasteisia välirikkokausia. Pahin oli siinä vaiheessa, kun ostimme hänelle asunnon, jota hän ei kerta kaikkiaan siivonnut. Hänellä oli lattialla sekä puhtaat että likaiset vaatteet yms. ja hän rupesi löytämään erilaisia ötököitä kämpästään. Isänsä lähetti hänelle lehdestä leikkaamansa artikkelin kahdesta dementoituneesta vanhuksesta, jotka kotipalvelu oli yllättäen löytänyt sikolättimäisestä asunnosta. Asunnosta oli siis kuva mukana. Iskä laittoi artikkeliin tarralapun: ”Kämpä samanlainen; erona vain ikä ja dementia”. Tästä seurasi lyhyt puhumattomuuskatkos isän kanssa. Minulla äitinä on aina ollut puhevälit lapsiini, myös murrosiän tuoksinassa. (ÄA2000, Lomake 26.)

Kun äidiltä kysyttiin hänen omista välirikoistaan lapsen kanssa, hän päätyi kertomaan tämän muiston puolisostaan ja tyttärestään, jonka tapahtumissa hän itse oli lähinnä seuraajan

roolissa. Hän lisäksi korostaa, kuinka hänellä on ollut aina puhevälit lapsiinsa. Tämän perään hän kuitenkin kertoo toisesta välirikosta, jossa hän on itse ollut paljon selkeämmin osallisena:

Toinen lievä välirikkokausi syntyi hänen silloisen kihlattunsa kanssa, kun molemmat toivoivat meidän elättävän heitä. Tämä kihlattu rupesi puhumaan jopa ennakkoperinnöstä - meille nelikymppisille! Silloin puhuin tälle miehelle suuni puhtaaksi. Haukuin hänet vielä myöhemminkin moraalittomaksi laiskuriksi puhelimesta. Tytärkin oli tietenkin vihainen minulle, eikä käynyt meillä moneen viikkoon. Onneksi kihlaus purkautui... (ÄA2000, Lomake 26.)

Tämä tukee Nätkinin huomiota siitä, kuinka äitien ja tyttärien välisiä suhteita hiertävät erityisesti sosiaalsiin suhteisiin liittyvät seikat. Lomakkeen 26 äiti kokee olevansa osittain vastuussa siitä, että hänen ja hänen tyttärensä välinen sidos on joutunut koetukselle. Hän pelkää suojelleensa lapsia ”liikaa maailman pahuudelta” olemalla aina läsnä. Tämän seurauksena hän pitää lapsiaan helposti hyväksikäytettävänä, ja hän opettaisikin ”sitä kovuutta, mitä maailma oikeasti osoittaa”, mikäli saisi kasvattaa lapsensa uudelleen.

6.4.2 Sosiaalisista suhteista kumpuavat ongelmat

Äitien mainitsemat sosiaalisista suhteista kumpuavat ongelmat ovat Nätkinin huomiota noudattaen pääasiallisesti äidin ja tyttären välisiä ja liittyvät kolmannen osapuolen väliintuloon. Yleensä kolmas osapuoli on tyttären kumppani, jota äiti – ja joissakin tapauksissa äidin mukaan myös muu lähipiiri – pitää sopimattomana tyttärelleen. Osassa tapauksista tytär on ehtinyt kumppanin kanssa avioon asti, jolloin myös välirikkoja on ehtinyt olla useita kertoja tyttären parisuhteen aikana, toisissa taas kyse on ollut lyhytaikaisemmasta seurustelusta. Yksi äideistä (ÄA2000, Lomake 136) mainitsee välirikkoa aiheuttaneen ”kavaljeerin” olleen ”ählämi”, jota äidin lisäksi pitivät sopimattomana myös isä, tyttären ystävät ja sisarukset sekä sukulaiset ja äidin ystävät. Muissa vastauksissa ei vihjata, että tyttären kumppanin ulkonäkö tai kulttuuritausta olisivat vaikuttaneet äidin ja tyttären suhteeseen tai kumppanista muodostettuun mielipiteeseen millään lailla. Sen sijaan kumppanin sopimattomana pitämiseen on vaikuttanut käytös, kuten tyttäreeseen kohdistettu parisuhdeväkivalta.

Vanhemman tyttären kanssa kun hän oli n. 18 vuotias. Riita koski hänen silloista poikaystävänsä. Tyttö muutti pojan kotiin n. 2 kuukaudeksi, mutta soitteli kyllä kotiin ja kävi. Välit olivat aika viileät. (ÄA2000, Lomake 154.)

Vastauksissa, joissa tyttären ikä tapahtumahetkellä on mainittu, he ovat olleet vielä kovin nuoria. Samoin äidin ja tyttären välirikot vaikuttavat olleen melko lyhyitä, tosin kaikki äidit eivät mainitse välirikkojen tarkkaa kestoa. Ainakin osan näistä tapauksista voisi kenties luokitella osaksi nuoruuden kapinointia, vaikka lapset ovatkin olleet jo täysi-ikäisiä.

Siinä, missä sosiaalisista suhteista johtuvat välirikot tytärten kanssa kumpuavat poikkeuksetta heidän kumppanivalinnoistaan, aineiston harvat sosiaalisista suhteista johtuvat välirikot poikien kanssa taas johtuvat suhteesta isään:

Pojan kanssa on ollut pari kuukautta. Olimme pyytäneet poikaamme keväällä tulemaan auttamaan meitä puunkaadossa, asumme omakotitalossa. Hän oli luvannut tulla eräänä sunnuntaina keskipäivän pintaan. Odotimme, mutta hän ei tullut kuin vasta illansuussa morsiamensa kanssa. Mieheni otti siitä ”hikarit”. Ja taisi siinä olla pientä käsikähmää myöskin. Ei mtään rajua kuitenkaan. Mutta tästä kaikesta pojan morsianrupesi sättimään meitä vanhempia, että minkälaisia ”paskoja” me olemmekaan kun käydään omaan poikaan käsiksi. Tilanne ei ollut missään vaiheessa katastrofaalinen. Mieheni suuttui ja ajoi molemmat pois. (ÄA2000, Lomake 148.)

Kuten edeltävässä elämänhallintaan liittyvässä esimerkissä, tässäkin äiti asettuu toissijaiseksi toimijaksi tilanteessa isään verrattuna. Pojan ja isän välinen yhteenotto kuitenkin on johtanut myös äidin ja pojan välien viilenemiseen. Äidin vastauksista voi myös päätellä, että hän kenties hieman epäilee poikansa kykyä olla puoliso ja isä. Kertoessaan pojastaan ensi kertaa, hän mainitsee, että poika on kihloissa ”vaihtelevalla menestyksellä”. Lisäksi kysyttäessä, millainen isä poikasta voisi tulla, hän toteaa: ”Pojan kohdalla en kyllä osaa vielä kuvitella minkälainen isä hänestä tulisi.”

Kolmen nuoren aikuisen äiti (ÄA2000, Lomake 90) aloittaa vastauslomakkeensa kertomalla, että hän ”ei koskaan” tapaa vanhinta lastaan. Viimeksi hän oli tavannut poikansa käräjäoikeudessa, muttei mainitse, kuinka kauan tästä on vastaushetkellä jo kulunut. Hän kertoo, että hänellä on ollut välirikko poikansa kanssa ”siitä asti, kun hain avioeroa, 4

v[uotta]”. Äidin mukaan ”vanhin kääntyi vanhempien erottua äitiänsä vastaan - hän ei tarvitse [äitiään] edes taloudellisesti”.

Olisi ollut mukavaa olla vanhimman lapsensa kanssa normaalisti niin kuin ennen avioeroakin, on katkeraa, että hän asettui äitiänsä vastaan. Enhän minä hänestä hakenut eroa. Poismuuttanut tytär tarvitsee äitiä kuitenkin päivittäin, meillä on hauskaa yhdessä ja voimme keskustella lähes kaikesta. (ÄA2000, Lomake 90.)

Äiti myöntää, että lasten kasvattaminen ennen avioeroa oli vaikeaa, ”kun lasten isä oli aina eri mieltä tai kumosi sen, mitä itse olin sanonut tai sopinut – ristiriitaista. On myös vaikeaa elää kuin yksi olisi kuollut, vaikei olekaan.” Kysyttäessä, mitä äiti haluaisi sanoa lapselleen, hän toteaa, ”että rakastin myös vanhinta, mutta nyt elän kuin häntä ei olisikaan. Kahta muuta rakastan koko sydämeistäni ja he tietävät sen.” Vastaustensa perusteella äiti toimisi kasvattajana toisin, mikäli siihen olisi mahdollisuus: ”opettaisin vanhimmalle toisesta välittämistä – empatiaa, toisen ihmisen huomioonottamista ja kunnioittamista”. Silti vastauksista on mahdotonta sanoa, pitääkö äiti välirikkoa millään tavalla oman kasvatuksensa tai toimintansa aiheuttamana. Lomakkeen 90 välirikkotapaus on aineiston keräämisen hetkellä ollut vastauksista ainoa, jossa sidos äidin ja lapsen välillä on ainakin toistaiseksi katkennut kokonaan.

6.4.3 Muut pidempään väliriksoon johtaneet syyt

Kahden aikuisen lapsen äiti (ÄA2000, Lomake 172) tunnustaa, että hänellä oli poikansa kanssa välirikko rahan vuoksi. Poika olisi halunnut ostaa marokkolaiselle anopilleen asunnon tämän nimiin Marokosta. Koska poika oli velkaa vanhemmilleen, äiti koki, että kiinteistö olisi viime kädessä ostettu hänen ja hänen puolisonsa rahoilla, ja laittoi ostoaikelle pisteen. Miniä ja poika olivat loukkaantuneet tästä ja välit vanhempiin olivat poikki parin kuukauden ajan. Rahasta kiistelemine on aineistossa melko harvinainen huomio. Kansainvälisesti verrattuna varallisuuteen liittyvät kiistat perheissä ovatkin melko harvinaisia Pohjoismaissa. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion on nähty vähentävän varallisuudesta aiheutuvia kiistoja perheissä, koska perheenjäsenet eivät ole yhtä lailla taloudellisesti riippuvaisia toisistaan vaan voivat luottaa myös julkisilla varoilla tuotettuihin palveluihin. Tämä vähentää erityisesti sukupolvien välisiä välirikkoja ja kiistoja. (Szydlik 2016, 86.)

Meillä Suomessa myös muun muassa perintökaaren säännöksillä on mahdollista vähentää perheiden sisäisiä kiistoja, kun rintaperillisiä koskevat selkeät ja melko hankalasti syrjäytettävät oikeudet. Erittäin suuren varallisuuden on todettu aiheuttavan vanhempien ja lasten välistä kiistelyä taloudellisen riippuvuuden ja perintöseikkojen takia. Toisaalta valtioissa, joissa ei ole luotettavaa julkisin varoin tuettua hyvinvointijärjestelmää, myös hyvin vähäinen varallisuus aiheuttaa kiistoja stressin ja taloudellisten rasitteiden vuoksi. (Szydlik 2016, 91–92.)

Raha-asioista huomattavasti poiketen kolmen tytön yksihuoltajaäiti kertoo lapsensa itsemurhayrityksen johtaneen siihen, että lapsi katkaisi välit äitiinsä puolen vuoden ajaksi:

[L]apsen itsemurhayritys, jonka hän poikkeuksellisesti salasi minulta ja piti itse sen takia etäisyyttä yli 0,5 vuoden ajan, kunnes sain tietää sen muualta ja otin itse yhteyttä asian puitteissa minun ”yllättäen alkaneen” seurustelusuhteeni takia eräs lapsista koki itsensä ”hylätyksi” ja/tai mustasukkaiseksi - muutaman kk:n ajan - selvittiin puhumalla. (ÄA2000, Lomake 15.)

Vastauksesta jää epäselväksi, oliko äidin seurustelusuhte syy itsemurhayritykselle vai onko kyseessä toinen, erillinen välirikkotapaus. Äiti joka tapauksessa toteaa, että hän ”[valitsisi] lapsien isän tarkemmin”, mikäli voisi jälkikäteen muuttaa jotakin. Elämä yksinhuoltajaperheessä on siis todennäköisesti ollut raskasta sekä lapsille että äidille, ja lasten isältä saaden tuen voi olettaa olleen vähäistä.

Yhden nuoren aikuisen tytön ja yhden alaikäisen pojan äiti kertoo vastauksessaan, kuinka lapsen nuoruusvuosien välirikko vaikuttaa edelleen hänen ja hänen tyttärensä väliseen suhteeseen:

Tyttäreni kanssa oli välirikko hänen ollessa 14 vuotias. Se johtui siitä, kun hän meni luvatta Tukholmaan kavereidensa kanssa. Pyysin myös ex-puolisoani puhumaan asiasta tyttärelleni, mutta hän meni asiassa tyttäreni puolelleen ja tytär sai isältään niin hyvää tukea asialleen, eli siihen että hän oli oikeassa lähtiessään luvatta, että hän muutti isänsä luokse asumaan. Se asia häiritsee vieläkin välejämme, eikä meille varmasti koskaan enää tule kovin läheistä suhdetta toisiimme. (ÄA2000, Lomake 82.)

Äiti ei kerro muista tapauksista, joissa isä olisi asettunut tyttären puolelle tai tämän kanssa äitiä vastaan, mutta kysyttäessä, mitä äiti voidessaan tekisi toisin, hän toteaa, ettei ”antaisi lasten isän tulla samalla tavalla lasteni ja minun väliin, mitä hän nyt on tehnyt, huomaamatta sitä tuhoa mitä hän on samalla aikaansaanut”. Hän ei usko, että tyttö pitää häntä erityisen hyvänä äitinä, vaikkei ”tytär ei ole ääneen kommentoinut mitenkään”. Äiti kuitenkin toivoisi voivansa vakuuttaa tyttärelleen, että rakastaa tätä yhtä paljon kuin poikaansa:

Kaikista tekemistäni virheistä huolimatta rakastan heitä valtavasti. Etenkin tyttärelleni haluaisin sen osoittaa, sillä hän uskoo, että en välitä hänestä ja että rakastan poikaani enemmän kuin häntä. Tyttäreni on aina ollut valtavan mustasukkainen, vaikka siihen ei ole mitään syytä ollutkaan. (ÄA2000, Lomake 82.)

Näissä kahdessa tapauksessa on huomattavaa, kuinka ne edelleen toistavat Nätkinin (2014) tekemiä huomioita siitä, kuinka äitien ja tytärien välisten suhteiden ongelmat kumpuavat sosiaalisista suhteista ja eritoten siitä, kun joku kolmas henkilö tulee tavalla tai toisella äidin ja tyttären väliin, minkä takia sidos joutuu koetukselle. Naisten välinen ylisukupolvinen suhde vaikuttaa kuitenkin yleisesti vahvalta, ja se näyttää sisältävän molemminpuolista hoivaa ja kontrollia (Nätkin 2014). Aineiston äidit eivät mainitse, miten välirikotilanteista päästiin eteenpäin, mutta selvää on, että sidoksen koettelusta on päästy eteenpäin – vaikkakin on mahdollista, ettei äidin ja tyttären välinen suhde ole enää samankaltainen kuin aiemmin.

Rakkaus lasta kohtaan ja toive välirikon paikkaantumista tuntuvat olevan merkittävimmät elementit tapauksissa, joissa sidosta on koeteltu. Äidit eivät kuitenkaan kerro vastauksissaan aktiivisesti tavoittelevansa tai tavoitelleensa suhteen korjaamista. He eivät myöskään mainitse, odottavatko he lapsen tekemän aloitusliikkeen suhteen korjaamiseksi vai antavatko he välirikotilanteiden vain viiletä, kunnes kumpikin osapuoli pystyy paikkaamaan suhteen jatkamalla sitä kuin ennenkin, joten välirikon paikkaamisesta on hyvin vähän informaatiota äitien vastauksissa. Kenties näissä tapauksissa äitien mainitsema ”nöyryminen” on melko yleistä ja suhdetta yritetään jatkaa yhdessä sivuuttamalla aiemmat välirikot. Sidoksen eheyden jatkuvuus sen koettelemisesta huolimatta vaikuttaa olevan kuitenkin oletuksena äitien ja aikuisten lasten välisissä suhteissa. Ainakin äitien näkökulmasta sidoksen paikkaantuminen ja sen ylläpidon jatkaminen ovat välirikotilanteessa toivotuin

kehityskulku, ja aineiston vastausten perusteella suurin osa välikkotianteista myös päättyy tähän toivottuun lopputulokseen.

7 Sidoksen ylläpitämisestä kumpuavat huomiot ja äitityypit

Morganilta (2011b) lainaamani kuvauksen perusteella analyysin kohteena on ollut erityisesti ”doing family ties” – tämän käsitteen kautta olen tarkastellut ja nostanut esiin sidoksen uusintamisen kannalta merkittäviä toiminnallisia käytäntöjä äidin ja aikuisen lapsen välisessä vuorovaikutuksessa sekä diskursiivisia käytäntöjä, joiden kautta sidokset ovat äitien vastauksissa saaneet erilaisia merkityksiä ja joiden kautta on myös tuotettu erilaisia äitiyden muotoja. Morganilta omaksumassani perheikäntöjen tarkastelussa korostuu perhe-elämä aktiivisena, jokapäiväisenä tai muutoin toistuvana tekemisenä ja toimintana. Perheiden arkielämää ja sen kokemuksia analysoidaan ilman, että se muuttuu lukuisten yksilöllisten toimintojen tarkkailuksi. Omassa analyysissäni olenkin pyrkinyt tarkastelemaan äitien vastauksia niiden laajemmissa konteksteissa ja sidoksen uusintamisen ajatuksen kautta. Olen tarkastellut sitä, ovatko perhesidokset luonteeltaan tosiaan erityislaatuista, kuten Ketokivi (2009) on huomauttanut, sekä huomioinut analyysissä intensiivisen äitiyden ihanteen (Hays 1996) ja äitiyteen liitetyn velvollisuusajattelun (Jallinoja 2014). Olen tarkastellut myös sidoksen koettelua ja sitä, millaisia välirikkoja sidos voi kestää ja miten sidoksen korjaantuminen tapahtuu. Seuraavaksi käyn näiden lähtökohtien pohjalta läpi merkittävimpiä analyysistä esille nousseita tuloksia, jotka käsittelevät yhteydenpitoa, avustamista sekä äitiyden ideaaleja ja normatiivista luonnetta, ja esittelen äitien vastausten perusteella syntyneitä äitiyden ideaalityyppejä.

7.1 Yhteydenpito: etäisyys ja uuden teknologian merkitys

Eräs aineistojen huomattavimmista tuloksista on, kuinka uusi teknologia ei ole tehnyt yhteydenpidosta yhtä tiivistä äitien ja kauempana asuvien lasten välillä kuin se on äitien ja lähempänä asuvien lasten välillä. Aineistojen äideistä merkittävän suuri osa on yhteydessä lapseensa vähintään viikoittain. Tiivis yhteydenpito onkin tavallista vanhempien ja aikuisten lasten välillä: perhesidoksia ylläpidetään aktiivisesti, vaikka lapset ovat muuttaneet omilleen (Szydlík 2016, 75). Kuitenkin kauempana asuviin lapsiin pidetään yhteyttä harvemmin, vaikka päivittäiseen yhteydenpitoonkin olisi mahdollisuus.

Verkkopohjaiset viestinnän muodot ovat lisänneet merkitystään sukupolvien välisessä yhteydenpidossa sekä sidosten vahvistamisessa ja ylläpitämisessä. Ne luovat yhteenkuu-

lukuuden tunnetta pitkienkin matkojen päästä ja mahdollistavat reaaliaikaisen yhteydenpidon. Niiden merkitys korostuu silloin, jos perheenjäsenet elävät kaukana toisistaan, mutta myös yhdessä asuvat perheenjäsenet käyttävät esimerkiksi pikaviestimiä huomattavan paljon päivittäin niiden helppojen ja monipuolisten kommunikointimahdollisuuksien vuoksi. (Siibak & Tamme 2013.) On myös väliä sillä, mitä verkkopohjaista viestintäkanavaa käytetään. Esimerkiksi Facebook ei ole perheenjäsenten välisessä viestinnässä läheskään niin merkittävä väline kuin se on sukulaisiin ja kaukaisempiin tuttaviiin keskittyvässä viestinnässä: Facebookin oman tutkimuksen (Burke ym. 2013) mukaan perheenjäsenet pitävät yhteyttä Facebookin kautta vain vähän. Kaikkein suosituimmaksi uudeksi verkkopohjaiseksi viestisovellukseksi nousi Äitinä aikuiselle 2019 -aineistossa Whatsapp. Whatsappin suosio perustuu mahdollisuuteen tavoittaa koko perhe kerralla sekä sen ominaisuuksiin, jotka mahdollistavat pienet, seurallisuutta lisäävät viestit, joiden kautta on helppo pitää yhteyttä pitkin päivää (Taipale & Farinosi 2018). Jälleen on syytä ottaa huomioon, ettei perheen ylläpitäminen ryhmänä välttämättä vahvista henkilökohtaista sidosta äidin ja lapsen välillä. Vaikka kuulumisten vaihtaminen perheryhmässä vahvistaisikin perheen sidosta yleisesti, sen ei voi olettaa vaikuttavan samalla tavoin kahdenvälisiin sidoksiin. On mahdollista, että se jopa voisi ohentaa niitä.

Euroopan pohjoisosissa on tavallisempaa asua etäämpänä vanhemmista kuin eteläisessä Euroopassa (ks. Hank 2007), mikä näkyy myös aineistojen vastauksissa: monilla äideillä ainakin yksi lapsi asuu huomattavan kaukana ja tähän pidetään yhteyttä harvemmin. Aineistojen vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että maantieteellinen läheisyys näkyy kaikin puolin tiiviimpänä yhteydenpitona. Sukupolvien välisiä suhteita tutkittaessa onkin selvinnyt, että myös perheenjäsenten mielestä suhteet olisivat sitä läheisempiä, mitä lähempänä toisiaan niiden osapuolet asuisivat (mm. Hebblethwaite 2008, 75). Tämän voi havaita aineistoissa siinä, kuinka äidit ovat tiiviimmin yhteydessä lähempänä asuviin lapsiinsa. Vaikka Whatsapp mahdollistaakin tiiviin yhteydenpidon, kahdenvälinen keskustelu koetaan suhteen vahvistamisen kannalta paremmaksi tavaksi kommunikoida kuin perheryhmät (Al Adawi 2019, 49). Kasvokkaista yhteydenpitoa suositaan suhteiden ylläpitämisen tapana, sillä se mahdollistaa tunteiden ilmaisemisen kokonaisvaltaisemmin (Siibak & Tamme 2013). Aineistoissa kasvokkainen yhteydenpito vaikuttaa vahvistavan sidosta, sillä se lisää kaikenlaista yhteydenpitoa.

Aiemman tutkimuksen mukaan äitien ja tytärten välisessä suhteessa lapsenlapset tasoittavat yhteydenpidon tiiviyyttä. Äidit ovat yhteydessä useammin perheellisiin tyttäriin kuin perheettömiin tyttäriin. Jos äiti asuu kaukana, yhteydenpito tapahtuu puhelimitse, jos taas lähellä, kasvokkaisia tapaamisia on aiempaa tiheämmin. (Fischer 1981.) Myös Tamara D. Golish (2000) on havainnut saman lapsenlapsiin liittyen: uuden sukupolven syntyminen tuo lapsia ja vanhempia tiiviimmin yhteen, kun uudet isovanhemmat haluavat tutustua tulokkaaseen. Tämä voisi ainakin joltakin osin selittää myös aineistoista nousevaa vahvaa lastenlasten kaipuuta – lapsenlapset olisivat sekä mainiota uusia tulokkaita perheeseen että syy viettää enemmän aikaa lasten seurassa. Karen L. Fingerman (2000, 104) tosin huomauttaa omiin tutkimustuloksiinsa viitaten, ettei ainakaan tyttären perhestatus vaikuta erityisemmin äidin ja tyttären väliseen suhteeseen muutoin kuin siltä osin, että lapsenlapset ovat usein mukana, kun äidit ja tyttäret viettävät aikaa yhdessä. Äitien ja tytärten väliset suhteet eivät kuitenkaan kerro totuutta äitien ja aikuisten lasten välisistä suhteista yleisesti, ja muun aiemman tutkimuksen valossa saattaisiin kyseenalaistaa Fingermanin tuloksia ainakin osittain. On kuitenkin huomattava, että naisten väliset suhteet perheen sisällä ovat tiiviimpiä, ja naisia voikin kutsua perheiden sidosten ensisijaisiksi ylläpitäjiksi (Szydlík 2016, 75). Jill J. Suitorin ja Karl Pillemerin (2006, 139) mukaan äidin ja tyttären välistä sidosta on pidetty länsimaisissa kulttuureissa yhtenä vahvimmista ihmisten välisen sidoksen muodoista.

Yhteydenpitoon liittyvissä vastauksissa äideille tärkeä elementti on yhdessä vietetty aika. He kertovat yhdessä vietetyistä lomista, mökkireissuista, juhlapyhistä ja syntymäpäivistä. Näillä on tärkeä rooli sidoksen ylläpitämisessä, ja ne vaikuttavat vastausten perusteella olevan myös merkittävä ilon lähde äideille. Yhdessä vietetyt lomat, syntymäpäivät ja juhlapyhät tekevät näkyväksi perheiden rituaaleja ja perinteitä, jotka ovat osa perheikäytäntöjä ja näyttävät myös perheen ulkopuolisille, millainen perheen yhteinen identiteetti on. Niissä korostuu Morganin ”doing family” tavalla, joka on arkisia perheikäytäntöjä selkeämmin esillä myös perheen jäsenille. Nämä perinteet siirretään eteenpäin seuraavalle sukupolvelle, ja opetetaan heille, miten tulla käytäntöjen kautta osaksi perheyksikköä. Näin muodostetaan yhteyksiä sekä menneeseen ja tulevaan. (Wolin & Bennett 1984.) Myös Durkheim on kirjoittanut perheen ja lähiyhteisön perinteistä klassikkoteoksessaan *The Elementary Forms of the Religious Life* (1965 [1912], suom. *Uskontoelämän alkeismuodot*, alkup. *Les Formes élémentaires de la vie religieuse*), jossa

hän toteaa perinteiden ja rituaalien toistamisen vahvistavan ryhmän sisäisiä sidoksia ja suhteita. Nämä perinteet ovat aineistojen perusteella erittäin tärkeä äitiyden elementti osalle vastanneista äideistä.

7.2 Avustaminen: voiko rakkaus korvata rikkautta?

Toisin kuin monissa muissa kulttuureissa, Suomessa arvostetaan lasten varhaista itsenäistymistä ja kotoa muuttamista sekä nuorten ydinperheiden autonomiaa. Myös hyvinvointivaltio on valjastettu palvelemaan näitä arvoja. Jälkitekollisessa yhteiskunnassa aikuisuuden kriteerit ovat muuttuneet: avioliiton, perheen perustamisen ja elinikäisen työpaikan sijaan aikuistuminen on joukko erilaisia mutkittavia polkuja, valintojen sarjoja sekä epävarmuutta ja riskejä. (Nätkin 2014.) Nätkin (2013) korostaa, että nykyisin vallitsee ristiriita varhaisen itsenäistymisen ideaalin sekä sosiaalisesta ja taloudellisesta epävarmuudesta kumpuavan pitkittyvän aikuistumisen välillä. Tämä koskettaa merkittäväällä tavalla äitejä, joiden oletetaan huolehtivan lapsestaan niin kauan, kunnes tämä pärjää yhteiskunnassa omilla avuillaan: vanhemman ihanteena on olla aktiivinen lapsen elämässä, mutta samalla on annettava silti tilaa itsenäistyä ja irtaantua (Nätkin 2014).

Asuinkustannukset ovat kasvaneet ja työelämän rakenne muuttunut, mikä lisää sukupolvien välisen avun antamisen ja vastaanottamisen tarvetta monissa länsimaissa. Tuen tarve on kasvanut, kun nuorten aikuisten taloudellinen tilanne on vanhempiinsa verrattuna heikentynyt. Se näkyy lasten kulujen maksamisen tai lastenlasten hoitamisen lisäksi muun muassa apuna palkkatyön hankkimisessa: vanhemmat laajentavat lastensa ihmissuhde- ja työelämäverkostoja lainaamalla omia sosiaalisia resurssejaan jälkikasvunsa käyttöön. (Goldscheider ym. 2001, 727–728.) Tällöin korkean sosioekonomisen aseman perheiden kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma asettaa näiden perheiden lapset etulyöntiasemaan ikätovereihinsa verrattuna. Se, että korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat voivat avustaa lapsiaan huomattavasti enemmän – eritoten taloudellisesti ja sosiaalisesti – asettaa nuoret aikuiset epätasa-arvoiseen asemaan sen perusteella, kuinka paljon ”lisäapua” he saavat itsenäisen elämän alkutaipaleella (Sage & Kirkpatrick Johnson 2012, 265). Taloudellinen varmuus saattaa vähentää lasten stressiä elämänvaiheessa, jossa sitä on muutenkin paljon, mikä kohdistaa vähävaraisempien perheiden lapsiin myös suurempaa stressin ja mielen-terveysongelmien riskiä. Toisaalta myös hyvät suhteet vanhempiin ovat avuksi uusissa elämäntilanteissa, ja ne eivät vähävaraisempien perheiden lasten onneksi vaadi merkittävää varallisuutta. (Lindell ym. 2020.)

Korkea sosioekonominen asema ja tiiviit välit lapsiin vaikuttavat taloudellisen avun antamiseen positiivisesti (Szydlik 2016, 120–121; Henretta ym. 2002, 455), mutta myös

lapsen tarve sanelee, kuinka paljon apua annetaan (Szydlik 2016, 121; Fingerman ym. 2009). Eritoten opiskelijoille annetaan avokätisesti (Szydlik 2016, 121; Majamaa 2012). Opiskelu ja avun saamisen tarve erottuvatkin äitien vastauksissa merkittäviksi perusteluiksi sille, että lapsia avustetaan. Opiskelu erityisesti muodostaa oman syy-kategoriansa, ja siihen liittyviä perusteluja on paljon. Myös muut elämäntilanteet, joissa avun tarve on suurta, kuten työttömyys tai oman perheen perustaminen, ovat äitien vastauksissa yleisiä syitä auttaa. Opiskeluun liittyen on huomattava, että korkean sosioekonomisen aseman perheissä lapset hakeutuvat todennäköisemmin korkeakouluun, mikä taas pidentää sitä ajanjaksoa, jonka lapset ovat ainakin jossain määrin taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan (Henretta ym. 2002, 455). Näin ollen on myös jokseenkin itsestään selvää, että korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat myös avustavat lapsiaan muita enemmän taloudellisesti.

Hyvinvointivaltio vaikuttaa omalta osaltaan avustamiseen: mitä enemmän julkinen sektori tukee kansalaisia, sitä todennäköisemmin vanhemmat avustavat lapsiaan sekä taloudellisesti että käytännön tavoilla (Deindl & Brandt 2011; Brandt & Deindl 2013). Mikäli lapsi on yhteiskunnan tukien varassa esimerkiksi opiskelun tai työttömyyden vuoksi, vanhemmat myös paikkaavat yhteiskunnan tukien puutteita omista varoistaan, jos se vain on vanhempien talouden puitteissa mahdollista (Majamaa 2012, 77). Tämä toki johtaa jälleen siihen, että varakkaampien vanhempien lapset saavat yhteiskunnan tukien päälle lisäavustusta, johon vähävaraisempien perheiden vanhemmille ei ole rahaa. Osa aineistojen äideistä toteaaakin, ettei vähäisistä tuloista ole jakaa lapsille, vaikka heillä tarvetta olisikin. Sosioekonominen asema vaikuttaa huomattavasti vähemmän avustamiseen kotitöissä ja lastenlasten hoitamisessa (Henretta ym. 2002, 450), ja pienituloisetkin äidit avustavat lapsiaan erilaisilla toiminnallisilla tavoilla, mikäli sille on tarvetta ja äidin terveys sekä muu elämäntilanne sen sallivat. Suhteellisen pienetkin auttamisen keinot, kuten villasukkien neulominen tai lapsen hiusten leikkaaminen, toimivat silti sidosta ylläpitävinä sekä äidin ja lapsen suhdetta vahvistavina tekijöinä. Äitien vastauksissa näkyy myös se, että auttaminen on usein vasta- vuoroista toimintaa: apua tarjotaan puolin ja toisin sitä mukaa, kun avulle on tarvetta. Suitorin ja kumppaneiden (2006, S14) mukaan lapselta saatu apu lisääkin todennäköisyyttä sille, että myös äiti auttaa lastaan. Lisäksi jos muuta kuin taloudellista apua annetaan, sitä yleensä annetaan melko tiheällä aikataululla: aineistoissa pisimmät ajalliset välit auttamiskertojen välillä koskivat taloudellista avustamista.

Frances K. Goldscheider kumppaneineen (2001) mainitsee, että individualismia korostava länsimainen kulttuuri saattaa rajoittaa vanhempien auttamishaluja – erityisesti, jos heitä itseään ei ole autettu nuorempana. Myös arvot ja asenteet voivat vaikuttaa auttamishaluihin: jos lapsen ja vanhemman arvomaailmat ja näkemykset lapsen elämän eri järjestelyistä ovat samansuuntaiset, vanhempi auttaa lastaan todennäköisemmin. (Goldscheider ym. 2001, 728; ks. myös Sutor ym. 2006, S14.) Aineistojen vastauksista nousee melko vähän kommentteja, joissa omat kokemukset avun puutteesta johtivat siihen, ettei äiti vuorostaan avustanut lastaan. Omat kokemukset avun saamisesta vaikuttivat avun antamiseen positiivisesti, mutta niin tekivät myös lähes kaikki kokemukset siitä, jos apua ei ollut saatu. Tällöin äidit halusivat korjata omassa nuoruudessaan kokemansa puutteet, ja toivoivat, että lapsi antaa hyvän kiertää aikanaan omien lastensa kohdalla. Rakkaus nousi monien vastausten yhteydessä tärkeäksi tekijäksi. Koska lapset ovat rakkaita, heidän halutaan välttävän ne ikävät asiat, jotka äiti itse joutui nuoruudessaan kokemaan. Ja mikäli äiti on itse saanut paljon apua, samanlaista rakkaudentäyteistä arjen helpottamista halutaan suoda myös omille lapsille.

Kuten Goldscheiderin ja kumppaneiden (2001) mainitsemat individualistiset länsimaiset arvot, myös muut arvot ja asenteet vaikuttavat vastauksissa melko vähän äitien auttamishaluihin. Erityisesti kotitöissä autetaan, vaikka lapsen elämäntyyli ei vastaisikaan omia toiveita. Tähän liittyen Sutorin ja kumppaneiden mukaan lasten ongelmat, kuten alkoholismi, huumeet tai rikostausta, eivät laske auttamishaluja, vaan pikemminkin saattavat jopa kasvattaa niitä (Sutor ym. 2006, S15). Ainoastaan taloudellisen avustamisen kohdalla muutama aineistojen äiti vastasi, ettei anna rahaa lapselleen, koska tietää sen menevän sellaisiin tarkoituksiin, joita äiti ei hyväksy tai jotka eivät ole lapselle hyväksi. Yleisesti aineistojen perusteella kuitenkin vaikuttaa, että äidit luottavat lasten käyttävän heille annetut rahat vastuullisesti.

Isoäitiys näkyy aineistoissa lähes täysin positiivisena asiana. Nekin äidit, jotka suhtautuvat lastenlasten hoitamiseen kielteisemmin, vaikuttavat kuitenkin olevan avoimin mielin, mitä tulee uusiin perheenjäseniin. Isoäitiys näkyy arjen käytännöissä erityisesti lasten hoitamisena, kodin arkisissa tehtävissä avustamisena ja vierailuina lastenlasten luokse. Isoäidin rooli on aineistoissa yleisesti erittäin haluttu ja miellyttäväksi mielletty. (Ks. Robertson 1977, 173.) Tästä kielii myös aineistojen vastauksista nouseva vahva kaipuu isoäidin roolia kohtaan. Tämä rooli myös tuottaisi merkitystä äidin elämän viimeisiin vuosikymmeniin (Jendrek 1993). Isoäidin tarjoama apu saattaa olla tämän lapselle ensiarvoisen tärkeä

käytännön avustamisen muoto. Eritoten nuorille äideille omalta äidiltä saatu apu on tärkeää. Mikäli äiti asuu kaukana ja kokee, ettei harvinaisia yhteisiä hetkiä viitsi viettää minkään niin arkisen kuin kotitöiden tai lapsenhoitamisen parissa – kuten osa aineistojen äideistäkin totesi – tytär saattaa jäädä ilman kaipaamaansa apua. (Fischer 1981, 619.) Tässä korostuu tukiverkkojen tärkeys mutta myös se, että etäisyydellä on merkitystä avustamisessa yhtä lailla kuin yhteydenpidossakin. Lähellä toisiaan asuvilla äideillä ja lapsilla on merkittävää etua sekä sidoksen ylläpitämisen että avustamisen ja avun vastaanottamisen näkökulmasta.

7.3 Aikuisten lasten äidit: turvarievusta perinneäitiin

Vaikka jokainen aineistojen äideistä on yksilö ja jokaisen äidin vastaukset kuvastavat uniikkia äiti–lapsisuhdetta, aineistoista oli myös muodostettavissa tietynlaisia äitityyppejä, jotka ovat usein toistuvien, keskenään samankaltaisten vastausten fuusioita. Jokaiselle äitityypeille on ominaista tietyt sidoksen ylläpitämisen – avustamisen ja yhteydenpidon – käytännöt sekä myös tietynlainen diskursiivisesti ylläpidetty sidos eli se, millaista äiti–lapsisuhdetta ja äitiyttä äidit tuottavat vastauksissaan. Vahvimmin esiin nousi kolme äitityyppiä, jotka nimesin *turvariepuäidiksi*, *ohjekirjaäidiksi* ja *perinneäidiksi*. Nämä edustavat ideaalityyppejä aineistojen vastauksista, eivätkä ole yleistettävissä yksittäisten äitien ja tai äitiryhmien kuvauksiksi. Seuraavaksi esittelen nämä kolme äitityyppiä.

Turvariepuäiti

Ensimmäisen aineistoista muodostamani äitityypin nimesin turvariepuäidiksi, sillä tämän äitityypin äidit edustavat ensisijaisesti tukea, turvaa, hyväksyntää ja lohtua aikuisen lapsensa elämässä. Äidin merkitys ja rooli lapsensa elämässä perustuvat myötäelämiselle ja lujalle uskolle omaan lapseen: elämän ylämäissä äiti on mukana myötäelämässä lapsen onnen ja menestyksen hetkiä, alamäissä hän on kuuntelevana korvana ja lohduttavana olkapäänä. Hän uskoo väsymättä siihen, että lapsi pärjää elämässä.

Äidin ja aikuisen lapsen välillä on useimmiten tasa-arvoista ystävyyttä, ja yhteyttä pidetään tiiviisti. Myös yhdessä vietetty aika on runsasta, mikäli etäisyydet eivät sitä estä. Yhteiselle toiminnalle ei tarvita ”syytä”, kuten juhlapyyhiä tai avun tarvetta. Äiti rakastaa ja ihailee lastaan mahdollisista huonoistakin hetkistä huolimatta: sidos ei katkea, vaikka sitä koeteltaisiin. Turvariepuäidille äitiys – ja isoäitiys – ovat ainutlaatuisia, korvaamattomia asioita elämässä. Mikäli lapsenlapsia ei ole, äiti toivoo niitä kovasti. Sidoksen ylläpitämiseen liittyviä käytäntöjä äiti perustelee äitiyden kautta: yhteydenpito ja oman lapsen auttaminen on ”luonnollista” tai ”velvollisuus”, johon äiti suhtautuu ilolla ja ylpeydellä. Rakkaus lasta kohtaan on ehdotonta, ja oman lapsen ilahduttaminen tuottaa äidille suurta onnea. Äitiys onkin turvariepuäidille positiivinen, kokonaisvaltaisesti omaa elämää rikastuttava kokemus. Aineistojen äitityypeistä turvariepuäiti on lähimpänä intensiivisen äitiyden ihanteita.

Ohjekirjaäiti

Äitityypin, joka toimii aikuisen lapsensa elämässä neuvonantajana sekä jakaa elämänkokemustaan ja viisauttaan anteliaasti jälkikasvulleen, nimesin ohjekirjaäidiksi. Nämä äidit tähtäävät lapsensa itsenäisyyteen, kun aikuistumisen aika koittaa. Lapsen ” pärjääminen ” omassa elämässään, esimerkiksi opinnoissa, työssä taikka pari- tai ystävyysuhteissa, tuottaa äidille suurta iloa ja ylpeyttä. Äiti antaa sekä taloudellista että käytännön apua tarvittaessa, kuten muutto- tai työttömyystilanteissa, sekä elämän suurissa käännekohtissa, joihin kuuluvat esimerkiksi avioliitto ja vanhemmuus. Yhteydenpito äidin ja aikuisen lapsen välillä on tasaista, muttei alituista.

Erityisesti tytärten kanssa ohjekirjaäidillä on aikuisiän mentorointisuhde. Äiti kokee edustavansa naisen mallia tyttärensä elämässä, ja mentorointisuhde tyttäreeseen korostuu silloin, jos tytär odottaa jälkikasvua tai on jo itse äiti. Äiti haluaa siirtää tyttärelleen kokemustietoa siitä, miten oloa voi helpottaa raskauden aikana, miten synnytykseen kannattaa valmistautua ja miten siitä parhaiten selviää. Lastenhoitoneuvoja äiti jakaa auliisti sekä pojille että tyttärille. Hyödyksi oleminen, kokemustiedon eteenpäin siirtäminen ja lapsen itsenäisen elämän seuraaminen tuovat ohjekirjaäidin elämään suurta onnea. Äidin ja lapsen välinen sidosaattaa kuitenkin joutua koetukselle, mikäli lapsi päättää elää äidin neuvojen ja ohjeiden vastaisesti.

Perinneäiti

Kolmannen aineistoista löytämäni äitityypin nimesin perinneäidiksi. Tämä äitityyppi edustaa lapsensa elämässä menneisyyden läsnäoloa sekä elämän ja suvun jatkuvuutta. Äiti haluaa lapsensa ymmärtävän roolinsa sukupolvien ketjussa. Äiti pyrkii toiminnallaan, esimerkiksi kertomusten ja yhteisen toiminnan kautta, sitomaan lapsen osaksi suvun historiaa ja kertomaan tälle myös tarinoita tämän omasta lapsuudesta. Äidillä on tärkeä asema myös muiden sidosten ylläpitäjänä. Hän pitää yhteydet kiinteinä sekä oman perheen sisällä että perheen ja laajemman suvun välillä. Erityisesti kasvotusten tapahtuva yhteydenpito on äidille arvokasta. Juhlapäivät, mökkeily ja lomat yhdessä ovat tärkeitä: äidille tuottaa suurta iloa se, kun yhteistä aikaa voidaan viettää isommalla perheporukalla.

Äidin ja lapsen välillä on yhdessäoloon ja jatkuvuuteen perustuva suhde, johon monesti kuuluvat myös lapsenlapset: äiti mielellään kasvattaa lapsenlapsetkin suvun tai perheen tavoille ja jatkaa näin perinteiden ketjua. Lapsenlapset ja niiden saaminen onkin perinneäidille muita äitityyppejä tärkeämpää, lapsenlasten syntyminen on joko suora oletus tai ainakin suuri toive. Siinä, missä turvariepuäiti surisi lastenlasten puuttumista ensisijaisesti lapsensa menetyksenä, mikäli lapsi olisi toivonut omia lapsia eikä olisi niitä saanut, perinneäiti saattaisi surra lastenlasten puutetta vahvasti myös omana menetyksenään, sillä niiden puuttuminen katkaisee äidille tärkeän perinteiden ketjun.

7.4 Voiko intensiivistä äitiyttä haastaa?

Kuten edellä käy ilmi, aineistojeni aikuisten lasten äidit pitävät yllä melko perinteisiä äitiyden normeja. Äiti nähdään ensisijaisesti huolehtijana, hoivaajana ja lastansa varauksetta rakastavana toimijana. Tietyt sanavalinnat, kuten ”luonnollisesti”, ”velvollisuus” tai ”[elämäni] tärkeimmät asiat”, heijastelevat sitä, että ainakin osa äideistä on sisäistänyt intensiivisen äitiyden ihanteen, todennäköisesti sitä sen suuremmin tiedostamatta. Vastaukset, joissa äidit korostavat omaa itsenäisyyttään ja kaipuuta lapsista erillään olevaan sosiaaliseen elämään, ovat selvässä vähemmistössä Äitinä aikuiselle 2000 -aineistossa ja lähes kokonaan poissa Äitinä aikuiselle 2019 -aineistosta. Toki tässä yhteydessä on myös syytä kyseenalaistaa sitä, ovatko äidit kertoneet positiivisista äitiyteen liittyvistä kokemuksista siksi, koska he ovat kokeneet, että sitä heiltä odotetaan, tai siksi, ettei kyselylomakkeissa ole juurikaan keskitytty normeja haastaviin teemoihin.

Äiti–lapsisuhteen erityisyys nousee esiin useissa vastauksissa: äiti on ”aina äiti” ja ”napanuoran toinen pää” läpi koko elämän. Martiskaisen (2014, 163, 167) väitteet siitä, että sidos muuttaa muotoaan suhteen edetessä, mutta sen merkitys ja suhteen osapuolten usko sen häviämättömyyteen säilyvät, vaikuttaa useimpien äitien vastausten perusteella pitävän paikkansa. Intensiivisen äitiyden ihanteeseen liittyvä ajatus siitä, ettei äidin rakkautta voi korvata kukaan muu, on aineistoissa melko yleinen, ja sitä haastavat vastaukset muodostavat selkeän vähemmistön. Aineistojen ominaisuudet saavat kieltämättä minut pohtimaan, vaikuttavatko vuoden 2000 aineiston ikä sekä vuoden 2019 aineiston koko ja keräämisen luonne siihen, ettei intensiivisen äitiyden ideaalien ahtaus juuri tule esiin äitien vastauksissa. Äidit eivät juuri kerro normeja vastaan taistelemisesta tai uupumuksesta, vaikka toki myöntävätkin jotain kielteisiä tunteita sekä itseään että lastaan kohtaan tilanteissa, joissa sidosta on koeteltu. Aineistoista ei myöskään löydy mainintoja intensiiviseen äitiyteen liitetystä ilmiöstä, joissa ihanteen noudattaminen aiheuttaa liiallistakin hoivaa ja huolenpitoa, kuten helikopteriäitiydestä (ks. Padilla-Walker & Nelson 2012; Schiffrin & Liss 2017).

Aineistoista on luettavissa sidoksen moninaisuus ja sen vastavuoroinen ylläpitäminen. Vastauksista on nähtävissä Martiskaisen (2014, 167) esittelemiä erilaisia siteitä, jotka muodostavat sidoksen. Äidit kertovat tunnesiteistä, hoivaan perustuvista siteistä, juridisista siteistä, rituaalisista ja symbolisista siteistä sekä geneettisistä siteistä lapsiinsa ja myös lapsenlapsiinsa. Lisäksi vastauksissa nousee esille voimakkaasti sidoksen vastavuoroinen

luonne. Avustamista tapahtuu puolin ja toisin, ja tarkastellessa äidin ja lapsen merkitystä toisilleen diskursiivisten käytäntöjen kautta käy selväksi, että äidit ja lapset tarvitsevat toisiltaan melko samanlaisia asioita: tukea, neuvoja, läsnäoloa, ystävyyttä ja myötäelämistä. Äidin ja lapsen yhdessäolo sekä se, että äiti pitää yllä sidoksia myös laajempaan sukulaispiiriin, tuottaa sekä äidin että lapsen elämään laajempaa kuuluvuuden ja jatkuvuuden tunnetta. Yksi eheän sidoksen ominaisuuksista vaikuttaakin olevan vastavuoroisuus: jotta sidos uusiutuu ja pysyy eheänä, on oltava valmis panostamaan omia resursseja suhteeseen ja oltava myös vastaanottavainen toisen osapuolen panokselle. Andrea E. Willsonin ja kumppaneiden (2006) sosiologian ja psykologian perinteistä ammentavassa tutkimuksessa äitien todetaan tarjoavan enemmän sekä käytännön että tunnetason tukea lapsilleen kuin päinvastoin. Goldscheiderin ja kumppaneiden (2001) tulosten mukaan lapset odottavat äitejä useammin saavansa äiti–lapsisuhteen toiselta osapuolelta apua ja tukea. Äidin antama apu saattanee kuitenkin saada niin itsestään selvän aseman äidin ja lapsen välisessä suhteessa, ettei tämän mahdollisen epäsuhtan vaikutus siksi ole merkittävää.

Merril Silverstein kumppaneineen (2002) on tutkinut vastavuoroisuutta aikuiselämän vanhempi–lapsisuhteissa. He toteavat, että vanhempien lapsilleen antama tuki ja läheisyys lapsen nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa lujittaa sidosta sekä todennäköisesti johtaa vastavuoroisuuden periaatteeseen, jonka mukaisesti aikuinen lapsi tukee vanhempansa tämän ikääntyessä ja pysyy läheisenä tämän kanssa (Silverstein ym. 2002, S8–S9). Heidän tulostensa mukaan läheiseen verisiteeseen liittyy kuitenkin jonkin verran velvollisuutta: vaikka lapsen ja vanhemman side olisi ollut vailla ajallista, taloudellista ja emotionaalista panostusta lapsen nuoruudessa eikä vastavuoroista suhdetta olisi silloin päässyt kehittymään, aikuinen lapsi saattaa silti tukea vanhuusiässä olevaa vanhempansa. Syynä tähän voidaan pitää aikuisen lapsen halua luoda sidos vanhempansa aikuisiällä. (Silverstein ym. 2002, S10–S11.) Tämä tukee Ketokiven (2009, 55) huomioita siitä, ettei veriside aina riitä sidoksen eheänä säilymiseen, mutta sidoksesta silti halutaan pitää kiinni – tai kuten tässä tapauksessa, se halutaan muodostaa myöhemmällä iällä.

Myös aineistojen äitien kertomukset sidoksen koettelemisesta osoittavat osuviksi Ketokiven (2009, 55, 61) huomiot siitä, kuinka tärkeää perhesidoksesta kiinni pitäminen yleisesti on. Jopa tilanteissa, joissa suhde on muuttunut tilapäisesti tai kenties jopa pysyvästi hauraaksi ja se tuottaa enemmän huolta tai murhetta kuin iloa, sidoksesta halutaan silti pitää kiinni. Äidin ja lapsen välinen sidos vaikuttaa luonnolliselta ja pysyvältä. Sen pysyvyyttä ei

kyseenalaisteta edes silloin, kun sitä koetellaan. Luotto siihen, että jossakin vaiheessa jompi-kumpi osapuoli ”nöyryty” ja suhde paikataan, on vastausten perusteella vahva. Vaikka äitiys nähdään usein peruuttamattomana, ei ole täysin tavatonta, että sidos katkeaa lapsen vartuttua. Katkeamisen syyt kumpuavat yleisimmin sosiaalisista tai elämäntapoihin liittyvistä valinnoista. Ketokiven (2009) mukaan perheen tärkeinä pitämiä sosiaalisia ominaisuuksia pyritään siirtämään seuraavalle sukupolvelle, jolloin oikeana pidetyltä polulta poikkeaminen saattaa koetella vanhemman ja lapsen suhdetta ja johtaa tilanteeseen, jossa vanhempi kokee lapsensa elämän tai jonkin sen osa-alueen ”vääränlaiseksi.” Ketokiven tutkimustulosten mukaan henkilöön kohdistuvien loukkausten ja rikkomusten sijaan lapsen elämän valintoihin liittyvät tekijät ovat yleisempiä riitojen ja välirikkojen aiheuttajia. (Ketokivi 2009, 33.)

Megan J. Gilligan kumppaneineen (2015) painottaa äitien ja lasten sidosten olevan niin tärkeitä, että vain äärimmäiset olosuhteet voivat johtaa niiden katkeamiseen. Heidän huomionsa tukevat Sutorin ja kumppaneiden (2006) tuloksia siitä, etteivät lasten ongelmat, vaikka ne johtaisivat merkittäviinkin yhteiskunnallisten normien ja lain rikkomuksiin, ole suurikaan riski sidoksen katkeamiselle. Sen sijaan huomattavat erot äitien ja lasten arvoissa ja asenteissa voivat johtaa sidoksen katkeamiseen, vaikkei sekään ole erityisen yleistä ja vaatii pitkäaikaista tyytymättömyyttä sekä suhteen sisäistä jännitettä (Gilligan ym. 2015). Aineistojen ainoa – ainakin vastaushetkellä – pysyvästi katkennut sidos äidin ja lapsen välillä on saattanut kummuta juurikin arvoista ja asenteista avioeroon liittyen. Toisaalta, äitien vastaukset ovat liian suppeita, jotta näin voisi sanoa täysin varmasti.

On myös huomattava, että eheisiinkin sidoksiin sisältyy negatiivisia tunteita ja kokemuksia sidoksen luonteesta. Useat eri alojen tutkijat ovatkin todenneet, että vanhemman ja lapsen välisen suhteen ymmärtämiseksi tutkimuksissa olisi tarkasteltava sekä sen positiivisia että negatiivisia elementtejä (Pillemer & Sutor 2002, 602). Positiiviset ja negatiiviset kokemukset ja tuntemukset yhdessä saattavat johtaa ristiriitaiseen suhtautumiseen ihmissuhdetta kohtaan. Ristiriitaiset tunteet ja kokemukset äidin ja aikuisen lapsen suhteessa nousevat monesti suhteen osapuolten välisistä riippuvuuksista (Willson ym. 2006, 235). Tämän perusteella äitien vastaukset, joiden mukaan he eivät avusta lapsiaan välttääkseen riippuvuussuhteen syntymistä ja siitä kumpuavaa eripuraa, ovat perusteltuja. Toisaalta aineistoissa on myös vastauksia, joissa äiti tai lapsi oli selkeästi riippuvainen suhteen toisesta osapuolesta esimerkiksi taloudellisen avun tai kotitöiden hoitamisen vuoksi, eikä vastauk-

sista nousut selkeitä ristiriitaisuuden ilmauksia tilanteisiin liittyen. Huomattavasti voimakkaammin ilmaistuja tunteita olivat muun muassa rakkaus ja kiitollisuus.

8 Lopuksi

Tutkielmani tuottaa ymmärrystä äitien ja heidän aikuisten lastensa välisestä sidoksesta: sen ylläpitämisen diskursiivisista ja toiminnallisista käytännöistä. Tutkimuskysymyksistäni ensimmäisessä kysyin, miten äidin ja aikuisen lapsen välistä sidosta ylläpidetään käytännöissä. Aineistojen analyysin perusteella yhteydenpito äidin ja lapsen välillä on tiivistä. Maantieteellinen läheisyys johtaa tiiviimpään yhteydenpitoon, jonka muodoista kasvokkainen kahdenvälinen viestintä on sidoksen vahvistamisen kannalta kaikkein merkittävintä. Taloudellisen avustamisen suhteen korkean sosioekonomisen aseman perheiden lapset saavat todennäköisemmin ”lisäapua” varsinkin opintojen aikana ja itsenäistymisen alkuvaiheessa. Opiskelijaelämän niukkuus sekä muut elämäntilanteet, joissa avun tarve on suurta, ovat yleisiä auttamisen syitä äitien vastauksissa. Sosioekonominen asema vaikuttaa vähemmän kotitöissä avustamiseen ja lastenlasten hoitamiseen, ja pienituloisetkin äidit avustavat lapsiaan erilaisin tavoin, mikäli avulle on tarvetta ja apua on mahdollista antaa. Suhteellisen pienet ja arkisena pidetyt auttamisen keinot toimivat silti sidosta ylläpitävinä sekä äidin ja lapsen suhdetta vahvistavina tekijöinä. Vastavuoroisuus onkin yleistä avustamisessa: äidit ja lapset tukevat ja avustavat toisiaan tarpeen tullen. Etäisyyden vaikutus näkyy myös avustamisessa – lähellä toisiaan asuvat äidit ja lapset hyötyvät sidoksen uusintamisen näkökulmasta eniten. Suurin osa aineistojen äideistä kertoo suhteen lapseensa olevan vastavuoroinen ja tärkeä. Äiti on lapsensa ystävänä, uskottu ja neuvonantaja. Äiti pitää yllä perinteitä ja suvun siteitä sekä asettaa lapsen ja lapsenlapset osaksi sukupolvien ketjua. Sidosta koettelevat useimmiten elämänhallinnan ongelmat ja sosiaalisista suhteista kumpuavat ongelmat, mutta lähes kaikissa välirikotapauksissa sidos joko kestää koettelun tai ainakin korjaantuu melko nopeasti.

Toiseksi kysyin, millaista äitiyttä käytännöt tuottavat. Tunnistin aineistoistani kolme äitityyppiä: turvariepuäidin, ohjekirjaäidin ja perinneäidin. Ne edustavat ideaalityyppisiä aineistojen vastauksista, ja jokaiselle niistä on tyypillistä tietynlaiset sidoksen uusintamisen käytännöt ja tietynlainen diskursiivisesti ylläpidetty sidos. Nämä äitityypit eivät juurikaan haasta perinteisiä äitiyden normeja. Äiti-lapsisuhteen erityisyys tulee esiin useissa vastauksissa, ja äitien usko sidoksen häviämättömyyteen on vahvaa: sidoksesta halutaan pitää kiinni silloinkin, kun suhde lapseen ei ole erityisen tyydyttävä äidin näkökulmasta. Äidinrakkaus nähdään yleisesti korvamattomana ja ehdottomana. Äidin ja lapsen väliset

sidokset muodostuvat monipuolisesti erilaisista siteistä, ja niiden luonne on voimakkaasti vastavuoroinen.

Tutkielman tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkiin suomalaisiin äiteihin, sillä aineistojen otokset ovat melko pieniä eikä esimerkiksi niiden riittävää alueellista kattavuutta voida todistaa aineistojen vastausten perusteella. Tulokset kuitenkin luovat mielenkiintoisen katsauksen siihen, miten sidosta ylläpidetään ja millaista äitiyttä vastaukset tuottavat, ja lisäksi ne mukailevat useita aiempien tutkimusten tuloksia muun muassa maantieteellisen läheisyyden vaikutuksesta perhesuhteen sisäiseen läheisyyteen, kasvokkaisen yhteydenpidon merkityksestä yhteydenpidon muotona, opiskelun erityisasemasta vanhemmilta saatavan avun näkökulmasta, avun vastavuoroisuuden merkityksestä, isoäidin roolin tärkeydestä sekä sidoksen koettelemisesta ja siihen johtavista, toisinaan melko sukupuolittuneistakin syistä.

Jokseenkin yllättäen tulokset osoittavat fyysisen etäisyyden olleen vielä 2010-luvun lopullakin merkittävä tekijä läheisissä sosiaalisissa suhteissa siitakin huolimatta, että teknologinen kehitys on tuonut koteihin (ja monissa tapauksissa jopa housuntaskuihin) useita ääneen, kuvaan ja niiden yhdistelemiseen perustuvia yhteydenpidon keinoja, jotka mahdollistavat reaaliaikaisen seurallisuuden etäisyydestä riippumatta. Lisäksi olin jopa hieman yllätynyt siitä, kuinka suhteessa aiempaan tutkimukseen aiheesta avustamisen asetelma palasi viime kädessä tuttuun yhteiskunnalliseen epätasa-arvoasetelmaan, joka kumpuaa sosioekonomisista eroista sekä sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman epätasaisesta jakautumisesta perheiden kesken. Erikoisinta asetelmassa on se, ettei hyvinvointivaltio kaikissa tilanteissa tasoita eroja, vaan saattaa joissakin tapauksissa jopa syventää hyväosaisten ja vähempiosaisten välistä kuilua.

Aineistojen vastaukset eivät juuri haasta yhteiskunnassa vallitsevia äitiyden ideaaleja, vaan pitkälti toistavat niiden ajatuksia, vaikkakin tuskin tietoisesti. Vaikka tarkoitukseni ei ollut tutkia normatiivista ”hyvää” äitiyttä vaan äidin ja lapsen välistä käytännöllistä sidosta, äitiys lienee niin moraalisesti latautunut aihe, että sitä tarkastellessa on vaikea päästä ihante-äitiyden tuolle puolen. Näitä ideaaleja tietoisesti tai tiedostamattaan haastavia äitejä ja heidän kokemuksiaan olisi mielenkiintoista päästä tutkimaan – varsinkin sen valossa, että yhteiskunnalliset ihanteet vaikuttavat negatiivisesti jopa niihin äiteihin, jotka eivät edes usko intensiivisen äitiyden ideaalin edustavan ainoaa oikeaa äitiyden mallia (Henderson ym.

2016). Samoin myös historiaa ja sosiologiaa yhdistelevää katsausta äitiyden ideaaleihin eri aikakausina olisi varsin hauskaa päästä tekemään – saisin yhdistää siinä kaksi itselleni mieleistä alaa, ja sen kaltaisen projektin puitteissa voisi olla mahdollista harjoittaa lisäksi tieteenalojen välistä yhteistyötä.

Tutkielmaa tehdessäni sekä sen tuloksista että ympäristöstäni on noussut muitakin mahdollisia jatkotutkimusideoita. Korona-aika osui tutkielmani tekovaiheeseen ja sen varjolla on herännytkin runsaasti kysymyksiä siitä, miten fyysinen eristäytyminen on vaikuttanut perheiden yhteydenpidon muotoihin. Aineistoista nousi selkeästi esiin, että etäisyys ja mahdollisuudet tavata kasvokkain ovat sidoksen ylläpitämisen ja yhteydenpidon tiheyden kannalta merkittäviä silloinkin, kun älylaitteet ja erilaiset verkkoviestimet voivat paikata useita fyysisen yhdessäolon ominaisuuksia. Jos myös lyhyen etäisyyden päässä olevat vanhemmat ja isovanhemmat joutuvat fyysisesti eristyksiin muusta perheestä, miten se vaikuttaa yhteydenpitoon: väheneekö se, lisääntyykö se ja millaisia mahdollisia uusia muotoja se saa?

Tuloksia tulkitessani arvojen ja asenteiden merkitys perheenjäsenten välisissä suhteissa alkoi kiinnostaa enemmänkin. Mikäli nämä tosiaan ovat lähes ainoita tekijöitä, jotka voivat katkaista sidoksen, millaiset arvot tai asenteet asettavat sidoksen suurimpaan riskiin? Erityisesti nyky-Suomessa poliittiset kannat ja arvoliberali–arvokonservatiivi-akselille sijoittuvat näkemykset olisivat mielenkiintoinen perheisiin keskittyvän tarkastelun kohde, sillä poliittinen polarisaatio on vahvistunut Suomessakin viime vuosina (Lönngqvist & Helkama 2019). Esimerkiksi Yhdysvalloissa poliittiset erimielisyydet ovat olleet jokseenkin vaikea aihe perheiden ja sukujen keskusteluissa jo jonkin aikaa (Chen & Rhola 2018). Olisikin melko hienoa selvittää, onko Suomessa nykypäivänä tällaista perheitä koskettavaa ilmiötä ja mikäli on, liittyykö se erityisesti tietynlaisiin poliittisiin tai arvolutautuneisiin mielipiteisiin tai onko ilmiössä alueellisia taikka sukupolvien välisiä eroja.

Kirjallisuus

Adams, Julia. 1994. "The familial state: elite family practices and state-making in the early modern Netherlands." *Theory and Society* 23:4, 505–539.

Al Adawi, Asila Said Mohsin. 2019. "The role of WhatsApp in developing family members' social interaction." *Oman Journal of ELT* 4, 36–53.

Archibald, Mandy M., Amanda I. Radil, Xiaozhou Zhang & William E. Hanson. 2015. "Current Mixed Methods Practices in Qualitative Research: A Content Analysis of Leading Journals." *International Journal of Qualitative Methods* 14:2, 6–33.

Arppe, Tiina. 2014. *Affectivity and the Social Bond: Transcendence, Economy and Violence in French Social Theory*. Farnham: Ashgate Publishing.

Bacchi, Carol & Jennifer Bonham. 2014. "Reclaiming discursive practices as an analytic focus: Political implications." *Foucault Studies* 17, 173–192.

Bengtsson, Mariette. 2016. "How to plan and perform a qualitative study using content analysis." *NursingPlus Open* 2, 8–14.

Berg, Kristiina. 2008. *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestötutkimuksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.

Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory on Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bowlby, John. 1977. "The Making and Breaking of Affectional Bonds: I. Aetiology and Psychopathology in the Light of Attachment Theory." *The British Journal of Psychiatry* 130, 201–210.

Brandt, Martina & Christian Deindl. 2013. "Intergenerational Transfers to Adult Children in Europe: Do Social Policies Matter?" *Journal of Marriage and Family* 75:1, 235–251.

Bryman, Alan. 2006. "Integrating quantitative and qualitative research: how is it done?" *Qualitative Research* 6:1, 97–113.

- Bryman, Alan. 2007. "Barriers to integrating quantitative and qualitative research." *Journal of Mixed Methods Research* 1:1, 8–22.
- Burke, Moira, Lada A. Adamic, & Karyn Marciniak. 2013. "Families on Facebook." *Proceedings of the Seventh International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*, 41–50.
- Cain, Ann Ottney. 1985. "Pets as Family Members." *Marriage & Family Review* 8:3–4, 5–10.
- Chen, M. Keith & Ryne Rhola. 2018. "The Effect of Partisanship and Political Advertising on Close Family Ties." *Science* 360:6392, 1020–1024.
- Creswell, John W. 2009. *Research design. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles: Sage.
- Deindl, Christian & Martina Brandt. 2011. "Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe." *Ageing and Society* 31:4, 645–662.
- Deleuze, Gilles & Félix Guattari. 2011. *A Thousand Plateaus*. London: Continuum.
- Donati, Pierpaolo. 2012. *Relational Sociology. A New Paradigm for the Social Sciences*. Abingdon: Routledge.
- Douglas, Susan & Meredith Michaels. 2005. *The Mommy Myth: The Idealisation of Motherhood*. New York: Free Press.
- Durkheim, Émile. 1965 [1912]. *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: Free Press.
- Eerola, Petteri & Henna Pirskanen. 2017. *Perhe- ja läheissuhteet sosiologisen mielenkiinnon kohteina*. <https://blogs.uta.fi/perla/category/yleinen/> (luettu 11.1.2019)
- Elo, Johanna. 2008. *Äiti on äiti aina vaan. Aikuisten lasten äidit ja äidin kategoria*. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Elo, Satu & Helvi Kyngäs. 2008. "The qualitative content analysis process." *Journal of Advanced Nursing* 62:1, 107–115.

Elo, Satu, Maria Kääriäinen, Outi Kanste, Tarja Pölkki, Kati Utriainen & Helvi Kyngäs. 2014. "Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness." *SAGE Open* Jan–March 2014, 1–10.

Ennis, Linda Rose. 2014. "Intensive Mothering: Revisiting the Issue Today." Teoksessa *Intensive Mothering: The Cultural Contradictions of Modern Motherhood*, toim. Linda Rose Ennis. Bradford: Demeter Press, 1–24.

Erlingsson, Christen & Petra Brysiewicz. 2013. "Orientation among multiple truths: An introduction to qualitative research." *African Journal of Emergency Medicine* 3:2, 92–99.

Faircloth, Charlotte. 2009. "Mothering as Identity-Work: Long-Term Breastfeeding and Intensive Motherhood." *Anthropology News* Feb 2009, 15–17.

Faircloth, Charlotte R. 2010. "‘If they want to risk the health and well-being of their child, that’s up to them’: Long-term breastfeeding, risk and maternal identity." *Health, Risk & Society* 12:4, 357–367.

Fingerman, Karen L. 2000. "‘‘We Had a Nice Little Chat’’: Age and Generational Differences in Mothers’ and Daughters’ Descriptions of Enjoyable Visits." *Journal of Gerontology* 55B:2, 95–106.

Fingerman, Karen, Laura Miller, Kira Birditt & Steven Zarit. 2009. "Giving to the Good and the Needy: Parental Support of Grown Children." *Journal of Marriage and Family* 71:5, 1220–1233.

Fischer, Lucy Rose. 1981. "Transitions in the Mother-Daughter Relationship." *Journal of Marriage and Family* 43:3, 613–622.

FitzPatrick, Beverly. 2019. "Validity in qualitative health education research." *Currents in Pharmacy Teaching and Learning* 11:2, 211–217.

Flick, Uwe. 2005. "Qualitative Research in Sociology in Germany and the US—State of the Art, Differences and Developments". *Forum: Qualitative Social Research* 6:3. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/8707> (luettu 23.3.2019)

Flick, Uwe. 2013. "Mapping the Field." Teoksessa *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*, toim. Uwe Flick. London: Sage, 3–18.

Foucault, Michel. 1972. "The Discourse on Language." Teoksessa *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*. New York: Pantheon Books, 215–237.

Gartrell, C. David & John W. Gartrell. 2002. "Positivism in sociological research: USA and UK (1966–1990)." *British Journal of Sociology* 53:4, 639–657.

Gilligan, Megan, J. Jill Suitor & Karl Pillemer. 2015. "Estrangement Between Mothers and Adult Children: The Role of Norms and Values." *Journal of Marriage and Family* 77:4, 908–920.

Goldscheider, Frances K., Arland Thornton & Li-Shou Yang. 2001. "Helping Out the Kids: Expectations About Parental Support in Young Adulthood." *Journal of Marriage and Family* 63:3, 727–740.

Golish, Tamara D. 2000. "Changes in closeness between adult children and their parents: A turning point analysis." *Communication Reports* 13:2, 79–97

Hakaniemi, Katariina. 2019. "Aikuinen lapsi voi syyttää vanhempiaan elämänsä pilaamisesta tai käyttäytyä kuin teini – "Pahinta on joutua miettimään, mitä oikein tein väärin", sanoo psykoterapeutti." *Helsingin uutiset*, 23.10.2019. <https://www.helsingin uutiset.fi/paikalliset/1200499> (luettu 2.5.2021)

Hays, Sharon. 1996. *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale University Press.

Hebblethwaite, Shannon. 2008. *The Family that Plays Together, Stays Together? Experience of Intergenerational leisure*. Guelph: University of Guelph.

Henderson, Angie, Sandra Harmon & Harmony Newman. 2016. "The Price Mothers Pay, Even When They Are Not Buying It: Mental Health Consequences of Idealized Motherhood." *Sex Roles* 74, 512–526.

- Henretta, John C., Emily Grundy & Susan Harris. 2002. "The influence of socio-economic and health differences on parents' provision of help to adult children: a British–United States comparison." *Ageing and Society* 22:4, 441–458.
- Hiilamo, Heikki & Kirsi Hiilamo. 2007. *Apua? Lähimmäisyyden perusteet*. Helsinki: Kirjapaja.
- Hsieh, Hsiu-Fang & Sarah E. Shannon. 2005. "Three Approaches to Qualitative Content Analysis." *Qualitative Health Research* 15:9, 1277–1288.
- Isokorpi, Tiia. 2006. *Napit vastakkain. Ristiriidat, rajat ja ratkaisut*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jallinoja, Riitta 1985. *Johdatus perhesosiologiaan*. Porvoo: WSOY.
- Jallinoja Riitta. 2009. "Vieras perheessä: suhteen hahmotus." Teoksessa *Vieras perheessä*, toim Riitta Jallinoja. Helsinki: Gaudeamus, 11–31.
- Jallinoja, Riitta. 2014. "Sosiaalisten sidosten tutkimisesta. Esimerkkeinä perhe ja suku." *Sociologia* 51:2, 168–174.
- Jendrek, Margaret Platt. 1993. "Grandparents Who Parent Their Grandchildren: Effects on Lifestyle." *Journal of Marriage and Family* 55:3, 609–621.
- Johnston, Deirdre D. & Debra H. Swanson. 2006. "Constructing the "Good Mother": The Experience of Mothering Ideologies by Work Status." *Sex Roles* 54, 509–519.
- Katvala, Satu. 2001. *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kelhä, Minna. 2009. *Vääränikäisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ketokivi, Kaisa. 2009. "Torjuttu autonomia: lapsuudenperheen vieraantuneet siteet ja aikuisten lasten vaihtoehtoiset elämänpolut." Teoksessa *Vieras perheessä*, toim. Riitta Jallinoja. Helsinki: Gaudeamus, 32–62.

Ketokivi, Kaisa. 2014. ”Sidoksen kysymys sosiologisessa ajattelussa ja läheissuhteiden tutkimuksessa.” *Sosiologia* 51:2, 139–154.

Kivipuro, Kaisa. 2016. ”Monimutkainen äitiys.” *Perheyhteiskunta*. <https://www.perheyhteiskunta.fi/2016/09/07/monimutkainen-aitiys/> (luettu 20.4.2020)

Kivipuro, Kaisa. 2018. ”Lapsi syntyy kohdusta, mutta tekeekö kohtu myös naisen?” *Perheyhteiskunta*. <https://www.perheyhteiskunta.fi/2018/11/16/lapsi-syntyy-kohdusta-mutta-tekeeko-kohtu-myo-s-naisen/> (luettu 6.11.2020)

Klass, Dennis. 2006. “Continuing Conversation About Continuing Bonds.” *Death Studies* 30:9, 843–858.

Knaak, Stephanie J. 2010. “Contextualising risk, constructing choice: Breastfeeding and good mothering in risk society.” *Health, Risk & Society* 12:4, 345–355.

Komi, Tiina. 2020. ”Hankalat aikuiset lapset.” *Oma Aika*, 16.7.2020. <https://omaaikalehti.fi/hankalat-aikuiset-lapset/> (luettu 2.5.2021)

Kwok, Hong-kin 2006. “The Son Also Acts as Major Caregiver to Elderly Parents. A Study of the Sandwich Generation in Hong Kong.” *Current Sociology* 54:2, 257–272.

Latour, Bruno. 2005. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Lee, Ellie J. 2008. “Living with risk in the age of ‘intensive motherhood’: Maternal identity and infant feeding.” *Health, Risk & Society* 10:5, 467–477.

Lindell, Anna K., Sarah E. Killoren & Nicole Campione-Barr. 2020. “Parent-child relationship quality and emotional adjustment among college students: The role of parental financial support.” *Journal of Social and Personal Relationships*. <https://doi.org/10.1177/0265407520964870> (luettu 5.4.2021)

Long, Tony & Martin Johnson. 2000. “Rigour, reliability and validity in qualitative research.” *Clinical Effectiveness in Nursing* 4:1, 30–37.

- Lopez, Kimberly J. & Graham Campbell. 2013. "Reconceptualizing the 'Sandwich Generation': Perceived Caring Identities and Family Vacations." *Recreation and Society in Africa, Asia and Latin America* 4:1, 1–16.
- Lynch, Karen Danna. 2005. "Advertising Motherhood: Image, Ideology, and Consumption." *Berkeley Journal of Sociology* 49, 32–57.
- Lönnqvist, Jan-Erik & Klaus Helkama. 2019. "Poliittinen kahtiajako on kärjistynyt Suomessakin." *Helsingin Sanomat*, 1.6.2019. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006127293.html> (luettu 2.5.2021)
- Majamaa, Karoliina. 2012. "The Effect of Socio-economic Factors on Parental Financial Support from the Perspectives of the Givers and the Receivers." *European Societies* 15:1, 57–81.
- Maksimainen, Jaana & Kaisa Ketokivi. 2014. "Sidoksen ongelmasta." *Sosiologia* 51:2, 101–105.
- Malach Pines, Ayala, Margaret B. Neal, Leslie B. Hammer & Tamar Icekson. 2011. "Job Burnout and Couple Burnout in Dual-earner Couples in the Sandwiched Generation." *Social Psychology Quarterly* 74:4, 361–386.
- Martiskainen, Heini. 2014. "Kaikkien sidosten äiti? Äitiyden sidoksen tutkimisesta." *Sosiologia* 51:2, 161–168.
- Mayring, Philipp. 2000. "Qualitative Content Analysis." *Forum: Qualitative Social Research* 1:2. <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089> (luettu 1.12.2019)
- Medina, Sondra & Sandy Magnuson. 2009. "Motherhood in the 21st Century: Implications for Counselors." *Journal of Counseling & Development* 87:1, 90–96.
- Miranda, Heidi. 2019. "Soitteleeko äiti päivittäin? Näistä merkeistä tunnistat, että napanuora vanhemman ja aikuisen lapsen välillä on vielä katkaisematta." *Ilta-Sanomat*, 6.10.2019. <https://www.is.fi/perhe/art-2000006261401.html> (luettu 2.5.2021)

- Morgan, David H. J. 2011a. *Rethinking Family Practices*. Chippenham & Eastbourne: Palgrave Macmillan.
- Morgan, David H. J. 2011b. "Locating 'Family Practices'." *Sociological Research Online* 16:4. <http://www.socresonline.org.uk/16/4/14.html> (luettu 23.3.2021)
- Mustosmäki, Armi & Tiina Sihto. 2019. "Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa." *Sosiologia* 56:2, 157–173.
- Nousiainen, Kirsi. 2004. *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. Jyväskylä: Minerva kustannus.
- Noy, Chaim. 2008. "Sampling knowledge: the hermeneutics of snowball sampling in qualitative research." *International Journal of Social Research Methodology* 11:4, 327–344.
- Nätkin, Ritva. 2013. "Lasten aikuistuminen ja äitiyden varjot." Teoksessa *Varjoja naiseudessa*, toim. Elina Vironkangas & Sanna Väyrynen. Helsinki: Unipress, 18–51.
- Nätkin, Ritva. 2014. "Sukupuoleen ja sukupolveen kasvatetut – äitien reaktioita lastensa aikuistumisesta." *Nuorisotutkimus* 32:1, 18–33.
- O'Reilly, Andrea. 2012. *What Do Mothers Need?* Bradford: Demeter Press.
- Onwuegbuzie, Anthony J. & Nancy L. Leech. 2005. "On Becoming a Pragmatic Researcher: The Importance of Combining Quantitative and Qualitative Research Methodologies." *International Journal of Social Research Methodology* 8:5, 375–387.
- Padilla-Walker, Laura M. & Larry J. Nelson. 2012. "Black hawk down? Establishing helicopter parenting as a distinct construct from other forms of parental control during emerging adulthood." *Journal of Adolescence* 35:5, 1177–1190.
- Periäinen, Karoliina. 2006. "The Summer Cottage: a Dream in the Finnish Forest." Teoksessa *Multiple Dwelling and Tourism: Negotiating Place, Home and Identity*, toim. Norman McIntyre, Daniel R. Williams & Kevin E. McHugh. Wallingford: CAB International, 103–113.

Perttula, Merja. 2019. ”Vanhemmasta voi tulla sylkykuppi aikuiselle lapselleen.” *Tehy-lehti*, 1.10.2019. <https://www.tehylehti.fi/fi/terveys/vanhemmasta-voi-tulla-sylkykuppi-aikuiselle-lapselleen> (luettu 2.5.2021)

Pillemer, Karl & J. Jill Sutor. 2002. “Explaining mothers' ambivalence toward their adult children.” *Journal of Marriage and Family* 64:3, 602–613.

Pyyhtinen, Olli. 2010. *Simmel and 'the Social'*. London: Palgrave Macmillan.

Pääkkönen, Sirpa. 2020. ”Huonot välit aikuiseen lapseen?” *Terve*, 4.2.2020. <https://www.terve.fi/artikkelit/huonot-valit-aikuiseen-lapseen> (luettu 2.5.2021)

Reckwitz, Andreas. 2002. “Toward a Theory of Social Practices. A Development in Culturalist Theorizing.” *European Journal of Social Theory* 5:2, 243–263.

Regnerus, Mark. 2012. “How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study.” *Social Science Research* 41:4, 752–770.

Repo, Katja. 2009. *Lapsiperheiden arki, näkökulmana raha, työ ja lasten hoito*. Tampere: Tampere University Press.

Richards, Michael A., Esther D. Rothblum, Theodore P. Beauchaine & Kimberly F. Balsam. 2017. “Adult Children of Same-Sex and Heterosexual Couples: Demographic ‘Thriving’.” *Journal of GLBT Family Studies* 13:1, 1–15.

Robertson, Joan F. 1977. “Grandmotherhood: A Study of Role Conceptions.” *Journal of Marriage and Family* 39:1, 165–174.

Rokkonen, Lilli. 2021. Äitiys asettaa naisen helposti hauraaseen työmarkkinasidokseen. Sosiaalipoliittinen yhdistys, 15.2.2021. <https://sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/julkaisutoiminta/blogi-sosiaalipolitiikka-2020/aitiys-asettaa-naisen-helposti-hauraaseen-tyomarkkinasidokseen/> (luettu 26.4.2021)

Ronkainen, Suvi, Leila Pehkonen, Sari Lindblom-Ylänne & Eija Paavilainen. 2013. *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: Sanoma Pro.

Räty, Reetta 2000. ”Ikuinen emo.” *Helsingin Sanomat, Viikkoliite Nyt* 19/2000, 12–17.

Sage, Rayna Amber & Monica Kirkpatrick Johnson. 2012. “Extending and Expanding Parenthood: Parental Support to Young Adult Children.” *Sociology Compass* 6:3, 256–270.

Salo, Ulla-Maija. 2015. ”Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet.” Teoksessa *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*, toim. Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka. Tampere: Juvenes Print, 166–190.

Sasser, Jade S. 2018. *On Infertile Ground: Population Control and Women's Rights in the Era of Climate Change*. New York: New York University Press.

Schatzki, Theodore R. 1996. *Social Practices: A Wittgensteinian Approach to Human Activity and the Social*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schiffrin, Holly H. & Miriam Liss. 2017. “The Effects of Helicopter Parenting on Academic Motivation.” *Psychological Science* 9. https://scholar.umw.edu/psychological_science/9 (luettu 5.5.2021)

Schwartz, Yehudit & Liat Ayalon. 2015. “The experiences of older mothers following the return of an adult child home.” *Journal of Aging Studies* 33, 47–57.

Seppänen-Järvelä, Riitta, Leena Åkerblad & Kaisa Haapakoski. 2019. ”Monimenetelmällisen tutkimuksen integroivat strategiat.” *Yhteiskuntapolitiikka* 84:3, 332–339.

Siibak, Andra & Virge Tamme. 2013. “‘Who introduced Granny to Facebook?’: An exploration of everyday family interactions in web-based communication environments.” *Northern Lights: Film & Media Studies Yearbook* 11:1, 71–89.

Silverstein, Merril, Stephen J. Conroy, Haitao Wang, Roseann Giarrusso & Vern L. Bengtson. 2002. “Reciprocity in Parent-Child Relations Over the Adult Life Course.” *Journal of Gerontology* 57:1, S3–S13.

Stern, David G. 2003. “The Practical Turn.” Teoksessa *The Blackwell Guidebook to the Philosophy of the Social Sciences*, toim. Stephen P. Turner & Paul Roth. Oxford: Blackwell, 186–206.

- Suitor, J. Jill, Karl Pillemer & Jori Sechrist. 2006. "Within-Family Differences in Mothers' Support to Adult Children." *Journal of Gerontology* 61B:1, S10–S17.
- Suitor, J. Jill & Karl Pillemer. 2006. "Choosing Daughters: Exploring Why Mothers Favor Adult Daughters Over Sons." *Sociological Perspectives* 49:2, 139–161.
- Szydlik, Mark. 2016. *Sharing Lives. Adult Children and Parents*. London & New York: Routledge.
- Säilävaara, Jenny. 2016. "Imettämässä kaapissa? Pitkään imettäneet äidit ja normatiiviset tilat." *Sukupuolentutkimus* 29:2, 7–20.
- Säilävaara, Jenny & Hilikka Mehtätalo. 2020. "Sopivuus, oikeus ja terveys. Pitkäkestoinen imetys ja julkinen imetys mediateksteissä." *Sosiologia* 57:4, 386–402.
- Taipale, Sakari & Manuela Farinosi. 2018. "The Big Meaning of Small Messages: The Use of WhatsApp in Intergenerational Family Communication." Teoksessa *Human Aspects of IT for the Aged Population. Acceptance, Communication and Participation*, toim. Jia Zhou & Gavriel Salvendy. Cham: Springer, 532–546.
- Tovares, Alla V. 2010. "All in the family. Small stories and narrative construction of a shared family identity that includes pets." *Narrative Inquiry* 20:1, 1–19.
- Tuomi, Jouni. 2008. *Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). 2019. *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf (luettu 24.4.2021)
- Töttö, Pertti. 1999. "Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tuolle puolen? Metodipoliittinen puheenvuoro." *Sosiologia* 36:4, 280–292.

Veistola, Kaarina. 2008. *Äiti on aina äiti – tutkimus aikuisen lapsen äityydestä*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Williams, Daniel R. & Norman McIntyre. 2001. "Where heart and home reside: changing constructions of place and identity." Teoksessa *Trends 2000: shaping the future: The 5th outdoor recreation & tourism trends symposium: 2000 September 17-20*, toim. Kim Luft & Sandy MacDonald. East Lansing: Michigan State University, 392–403.

Willson, Andrea E., Kim M. Shuey, Glen H. Elder Jr. & K.A.S. Wickrama. 2006. "Ambivalence in Mother-Adult Child Relations: A Dyadic Analysis." *Social Psychology Quarterly* 69:3, 235–252.

Wolin, Steven J. & Linda A. Bennett. 1984. "Family Rituals." *Family Process* 23:3, 401–420.

Liitteet

LIITE 1 – *Helsingin Sanomien* Äitinä aikuiselle 2000 -verkkokyselyn kysymyspatteristo

Taustakysymykset: ikä, siviilisääty, lapset (lasten määrä, sukupuolet ja iät), kasvatusvastuumuoto

Kuinka kaukana lapsenne nykyään asuvat ja mitä he tekevät?

Kuinka usein pidätte yhteyttä lapsiinne puhelimitse?

Kuinka usein tapaatte ja missä?

Kun tapasitte viimeksi, mitä teitte ja kenen luona?

Avustatteko lastanne taloudellisesti, kuinka paljon ja kuinka usein?

Avustatteko lastanne kotitöissä, kuinka usein ja miten?

Avustatteko lastanne lastenhoidossa, kuinka usein?

Miksi avustatte tai ette avusta lastanne?

Millainen isä tai äiti lapsenne on tai voisi olla?

Oletteko puhunut lapsenne kanssa seksistä? Mitä ja minkä ikäinen lapsenne oli?

Onko teillä ollut lapsenne kanssa välirikkoa? Kuinka kauan se kesti ja mistä se johtui?

Mihin aikuinen ihminen tarvitsee äitiä?

Mitä tekisitte toisin, jos voisitte kasvattaa lapsenne uudestaan?

Ovatko lapsenne syyttäneet / kiittäneet teitä äitinä? Miten?

Mitä haluaisitte sanoa lapsellenne?

Antakaa itsellenne kouluarvosana (4-10) äitinä.

Mikä on ollut vaikeinta äitinä olemisessa?

LIITE 2 – Äitinä aikuiselle 2019 -verkkokysely

Iloinen tervehdys!

Tällä lomakkeella kerätään vastausaineistoa sosiologian pro gradu -tutkielmaani varten. Siinä tarkastelen aikuisten lasten äitejä ja heidän suhdettaan aikuisiin lapsiinsa erityisesti auttamisen näkökulmasta. Lomakkeen kysymykset perustuvat pääosin Helsingin Sanomien Nyt-liitteen vuonna 2000 keräämään kyselyyn.

Lomakkeen vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta eteenpäin. Kysely ja aineiston analyysi toteutetaan täysin nimettömästi eikä tutkielman tuloksia voi yhdistää vastaajien henkilöllisyyteen. Aineisto on tarkoitettu käytettäväksi pro gradu -tutkielmassani sekä mahdollisissa jatkotutkimuksissa. Sitä säilytetään hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Olisi suureksi avuksi, jos vastaisitte lomakkeeseen. Sen kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata. Halutessanne lomakkeesta on saatavilla myös paperiversio, jonka toimitan teille pyynnöstä (ks. sähköpostiosoite alla) palautuskuoren kera.

Tutkielman valmistuttua siihen voi tutustua Lapin yliopiston sähköisessä julkaisuarkistossa Laudassa.

Lisätietoja tutkielmasta voitte halutessanne kysyä sähköpostitse:
majju.saarreharju@ulapland.fi

Ystävällisin terveisin,

Maiju Saarreharju

Taustakysymykset

Syntymävuosi

Ammatti

Lasten lukumäärä ja syntymävuodet

Yhteydenpito

Kuinka usein ja millä tavoilla pidätte yhteyttä lapsiinne?

Milloin olitte yhteydessä viimeksi? Millä tavoin?

Kuinka usein tapaatte ja missä?

Kun tapasitte viimeksi, mitä teitte ja kenen luona?

Avustaminen

Avustatteko lastanne taloudellisesti? Kuinka suurella summalla ja kuinka usein?

Avustatteko lastanne kotitöissä tai lastenhoidossa? Kuinka usein ja millä tavoin?

Millä muilla tavoilla avustatte lastanne?

Milloin viimeksi avustitte lastanne jollakin tavalla?

Miksi avustatte tai ette avusta lastanne?

Äidin ja lapsen suhde

Mihin aikuinen ihminen tarvitsee äitiä?

Entä mihin äiti tarvitsee aikuista lastaan?

Onko vielä jotakin, mitä haluaisitte kertoa aikuisen lapsen äitinä olemisesta?